Mustafa ibn el-Adevi

ODNOS PREMA RODITELJIMA U ISLAMU

MUSTAFA IBN EL-ADEVI

ODNOS PREMA RODITELJIMA U ISLAMU

MUSTAFA IBN EL-ADEVI

ODNOS PREMA RODITELJIMA U ISLAMU

SARAJEVO, 2009.

Uvod

Zahvala pripada Allahu, dž.š., Njega hvalimo, od Njega pomoć tražimo i Njega za oprost molimo. Od Allaha, dž.š., zaštitu tražimo protiv zla našeg nefsa (prirode) i loših djela. Onoga koga Allah, dž.š., na Pravi put uputi niko na stranputicu ne može odvesti, a onoga koga On u zabludi ostavi niko na Pravi put ne može izvesti. Svjedočim da nema drugog boga osim Allaha, dž.š., te da je Muhammed, s.a.v.s., Njegov rob i poslanik.

Najistinitiji govor je Allahova, dž.š., Knjiga, najbolja uputa je uputa Muhammeda, s.a.v.s., najgora stvar su novine, jer svaka novina je novotarija (*bid'a*), svaka novotarija je zabluda, a svaka zabluda vodi u vatru:

O vjernici, bojte se Allaha onako kako se treba bojati i umirite samo kao muslimani![1]

O ljudi, bojte se Gospodara svoga, koji vas od jednog čovjeka stvara, a o njega je i drugu njegovu stvorio, i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao. I Allah se bojte – s imenom čijim jedni druge molite – i rodbinske veze ne kidajte, jer Allah, zaista, stalno nad vam bdi.[2]

O vjernici, bojte se Allaha i govorite samo istinu. On će vas za vaša dobra djela nagraditi i grijehe vam vaše oprostiti. A onaj ko se Allahu i Poslaniku Njegovu bude pokoravao – postići će ono što bude želio.[3]

1 Alu Imran, 102.
2 En-Nisa', 1.
3 El-Ahzab, 70-71.

Nakon obaveze prema Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s., naša najveća obaveza općenito je ona prema roditeljima. Allah, dž.š., nas podsjeća na nju u velikom broju kur'anskih ajeta i preko Svoga Poslanika, s.a.v.s., u velikom broju hadisa, štaviše, od naroda prije nas je uziman zavjet da će uvažavati ovu obavezu i da će je izvršavati.

Kao što je poznato, kada se na nešto više puta skreće pažnja, to govori o njegovom značaju i važnosti. Isto tako, kada se nešto dovodi u vezu s nečim drugim što je krajnje važno i značajno, i ono samo poprima isti tretman.

Sve navedeno vrijedi za obavezu prema roditeljima. Naime, naredba u vezi s dobročinstvom prema njima u Kur'anu se navodi odmah nakon naredbe o robovanju Allahu, dž.š.:

I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte! A roditeljima dobročinstvo činite ...[4]

Ogroman broj hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., također govori o ovoj temi. S druge strane, i u Kur'anu i u hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., strogo se zabranjuje neposlušnost prema roditeljima te se pojašnjava opasnost koju to podrazumijeva zajedno sa zabranom činjenja širka. O tome će detaljnije biti riječi poslije, ako Bog da.

Otuda značaj ove naše teme. Naime, na Sudnjem danu će doći čovjek koji je obavljao namaz, postio, davao zekat i obavio hadž, ali nije bio poslušan prema svojim roditeljima pa će zbog te neposlušnosti ostati bez nagrade predviđene za navedena djela. U vezi s tim je hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji govori o gubitniku (*muflisu*).[5]

---

4 En-Nisa', 36.

5 Hadis bilježi Muslim u svome *Sahihu* (2581), a Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jednoga dana upitao ashabe: "Znate li ko je gubitnik (*muflis*)?" Odgovorili su: "Gubitnik je onaj koji nema ni novca ni imovine." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Gubitnik iz moga Ummeta će na Sudnjem danu doći s namazom, postom i zekatom, ali će se ispostaviti i da je uvrijedio toga i toga, da je oklevetao toga i toga, da je bespravno prisvojio imetak toga i toga, da je prolio krv toga i toga, da je udario toga i toga, pa će neka njegova dobra djela biti pripisana jednome, druga drugome, a ako mu nestane dobrih djela prije nego što se izvrše njegove obaveze, njihovi grijesi će biti pripisani njemu i biće bačen u vatru."

7
ODNOS PREMA RODITELJIMA U ISLAMU

U ovoj knjizi želimo pojasniti značaj dobročinstva prema roditeljima, koje ljude uzdiže na visoke razine, te upozoriti na neposlušnost prema njima i ukazati na opasnost koju to podrazumijeva i grijeh koji predstavlja kako bi se urazumio onaj koji pameti ima i iz toga pouku uzeo onaj koji je spreman Bogu se pokajati.

Za sva djela se vezuju određena poimanja. Namaz ima svoje poimanje, zekat ima svoje poimanje, hadž, umra i post imaju svoja poimanja, pa se tako i za odnos prema roditeljima vezuje poimanje koje treba spoznati te uvidjeti kada im treba dati prednost, a kada ne, kako treba s njima voditi razgovor i kako s njima raspravljati, kada ih treba poslušati, a kada ne ... Za sve navedeno se vezuje poimanje koje čovjek treba usvojiti ukoliko želi zaslužiti nagradu.

Nadalje, čovjek treba znati koje su njegove obaveze prema roditeljima nakon njihove smrti i šta od dobrih djela koje on učini stiže do njih, a šta ne, kako bi požurio, odnosno odugovlačio, s njihovim činjenjem, te šta je to zbog čega oni u kaburu trpe štetu, a šta je to što od njih otklanja zlo i neprijatnosti.

To bi bile stvari koje čovjek treba poznavati i o kojima treba razmišljati imajući u vidu dokaze i argumente iz Allahove, dž.š., Knjige i Sunneta Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Zatim treba obratiti pažnju na koji način učenjaci razumijevaju te tekstove iz Kur'ana i Sunneta Allahovog Poslanika, s.a.v.s, kako ih tumače i u kojem pravcu ih usmjeravaju.

Tako smo studije koje se nalaze u ovoj knjizi sakupili po uzoru na studije koje se nalaze u nekom od naših prethodnih djela, kao što je *Fiqhul-ahlaq vel-mu'amelat me'al-mu'minin*, *Fiqhu t-te'amul bejne z-zevdžejn*, *Fiqhu terbijetil-ebna'*.

U ovom djelu smo, dakle, po uzoru na gore pobrojana, nastojali obraditi neka pitanja navodeći pri tome dokaze i argumente iz Kur'ana i Sunneta. Nismo bili preopširni u njihovom pojašnjavanju, nego smo o njima govorili tek toliko koliko je bilo dovoljno da se približe i pojasne, a uspjeh dolazi samo od Allaha, dž.š.

Pored toga, nastojali smo da ne budemo preopširni ni u navođenju hadiskih izvora i sporednim napomenama zato što smo imali za cilj da se ovom knjigom okoriste i "obični" ljudi. To smo činili samo tamo gdje je bilo neophodno.

Allaha, dž.š., molim da nam ovaj rad upiše u dobra djela, da učini da se njime ljudi okoriste te da pređe preko naših grijeha, propusta i nedostataka.

Allaha, dž.š., molim da nas učini od onih koji svojim roditeljima čine dobročinstvo i koji svoje obaveze prema njima ispunjavaju i nakon njihove smrti.

Neka je salavat i selam na našeg vjerovjesnika, Muhammeda, s.a.v.s., njegovu porodicu i ashabe.

Slavljen neka si Ti, Gospodaru moj, Tebi pripada svaka zahvala, svjedočim da nema drugog boga osim Tebe, Tebe za oprost molim i Tebi se kajem.

Ebu Abdullah Mustafa ibn El-Adevi

Dobročinstvo prema roditeljima i njegov status među ostalim djelima

Dobročinstvo prema roditeljima zauzima jednu od najviših razina i jedno od najuzvišenijih mjesta, a njegov značaj najzornije potvrđuje činjenica da se u mnogim kur'anskim ajetima imperativ dobročinstva prema roditeljima spominje odmah nakon imperativa robovanja samo Allahu, dž.š.:

I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte! A roditeljima dobročinstvo činite ...[6]

Reci: "Dođite da vam kažem šta vam Gospodar vaš propisuje; da Mu ništa ne pridružujete, da roditeljima dobro činite ...[7]

Gospodar tvoj zapovijeda da se samo Njemu klanjate i da roditeljima dobročinstvo činite ...[8]

Allah, dž.š., je od Israelićana uzeo zavjet da će roditeljima činiti dobročinstvo:

I kada smo od sinova Israilovih zavjet uzeli da ćete se jedino Allahu klanjati, i roditeljima, i bližnjima, i siročadi, i siromasima dobročinstvo činiti ...[9]

Pogledajte ove tekstove u kojima nakon imperativa robovanja samo Allahu, dž.š., slijedi imperativ dobročinstva prema roditeljima, a zatim obratite pažnju na sljedeći hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojem se pojašnjava njegov status među ostalim djelima. Naime, El-Buhari i Muslim bilježe, a Abdullah ibn Mes'ud, r.a., prenosi da je jednoga dana upitao Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Koje je djelo najdraže Allahu, dž.š.?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "(Allahu, dž.š., najdraže

6 En-Nisa', 36.
7 El-En'am, 151.
8 El-Isra', 23.
9 El-Bekara, 83.

djelo je) namaz u njegovo vrijeme." Zatim je Abdullah ibn Mes'ud, r.a., upitao: "Koje nakon toga?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Dobročinstvo prema roditeljima." Abdullah ibn Mes'ud, r.a., je ponovo upitao: "Koje nakon toga?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Borba na Allahovom, dž.š., putu." Abdullah ibn Mes'ud, r.a., dodaje i kaže: "To su ona o kojima me je obavijestio, a da sam i dalje insistirao, on bi mi ih još više ponudio."[10]

Kao što vidimo, u ovom hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., dobročinstvo prema roditeljima je spomenuto prije borbe na Allahovom, dž.š., putu koja se smatra vrhuncem u očitovanju islama.[11]

Prema tome, dobročinstvo prema roditeljima je i iznad onih djela koja su manje značajna od borbe na Allahovom, dž.š., putu. Tako je dobročinstvo prema roditeljima pretpostavljeno putovanju, osim ako se radi o nekom obaveznom putovanju, kao što je, npr., obavljanje hadža od osobe koja je u mogućnosti da ga obavi. Ako se, pak, radi o dobrovoljnom obavljanju hadža (nafili) ili umri, dobročinstvo prema roditeljima je iznad njih.

Isto tako, dobročinstvo prema roditeljima je pretpostavljeno i sticanju znanja, makar se radilo i o poznavanju Šerijata, ukoliko je sticanje tog znanja kolektivna obaveza (*fardi-kifaje*).

Međutim, ako data osoba ne zna kako će robovati svome Gospodaru, kako će vjerovati samo u Njega, kako će obavljati namaz ili se razvesti od supružnika onda kada je to neizbježno, sticanje znanja je pretpostavljeno dobročinstvu prema roditeljima.

Nadalje, dobročinstvo prema roditeljima je pretpostavljeno i putovanju s ciljem sticanja životne opskrbe ukoliko data osoba posjeduje ono čime se može održavati na životu i čime može utoliti svoju i glad svoje obitelji te prebivalište u koje se može skloniti i odjeću kojom se

10 El-Buhari (5970); Muslim (85).

11 Navedeno ima mjesta ukoliko uvažimo mišljenje prema kojem je borba na Allahovom, dž.š., putu fardi-kifaje. O tome će, ako Bog da, više riječi biti poslije.

može zaštititi, sve dok je sigurna po svoj opstanak (život) i sve dok u tom mjestu ne postoji bojazan od smutnje u vjeri ili zbivanja nesreće koju ona ne bi mogla podnijeti.

U sljedećim kur'anskim ajetima Allah, dž.š., oporučujr da se roditeljima čini dobročinstvo:

Kada Lukman reče sinu svome, savjetujući ga: "O sinko moj, ne smatraj druge Allahu ravnim, mnogoboštvo je, zaista, velika nepravda." Mi smo naredili čovjeku da bude poslušan roditeljima svojim. Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi, i odbija ga u toku dvije godine. Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim, Meni će se svi vratiti.[12]

Oporuka činjenja dobročinstva roditeljima u gore navedenom kur'anskom ajetu dolazi, dakle, odmah nakon zabrane činjenja širka.

Čovjeka smo zadužili da roditeljima svojim čini dobro; majka njegova s mukom ga nosi i u mukama ga rađa, nosi ga i doji trideset mjeseci. A kad dospije u muževno doba i kad dostigne četrdeset godina, on rekne: "Gospodaru moj, dozvoli mi da Ti budem zahvalan na blagodati koju si darovao meni i roditeljima mojim, i pomozi mi da činim dobra djela kojima ćeš zadovoljan biti, i učini dobrim potomke moje; ja se, zaista, kajem i odan sam Tebi."[13]

Mi smo svakog čovjeka zadužili da bude dobar prema roditeljima svojim. Ali, ako te oni budu nagovarali da Meni nekoga ravnim smatraš, o kome ti ništa ne znaš, onda ih ne slušaj. Meni ćete se vratiti, pa ću vas Ja o onome što ste radili obavijestiti.[14]

Mi smo naredili čovjeku da bude poslušan roditeljima svojim. Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi, i odbija ga u toku dvije godine. Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim, Meni će se svi vratiti.[15]

U posljednjem navedenom kur'anskom ajetu Allah, dž.š., nam naređuje da budemo zahvalni Njemu i našim roditeljima.

12 Lukman, 13-14.
13 El-Ahkaf, 15.
14 El-Ankebut, 8.
15 Lukman, 14.

U okviru pohvalnog izjašnjavanja o vjerovjesnicima Allah, dž.š., ih hvali i zbog dobročinstva prema roditeljima. Tako Allah, dž.š., u vezi sa svojim vjerovjesnikom, Jahja ibn Zekerijaom, a.s., u Kur'anu kaže:

I roditeljima svojima bio je dobar, i nije bio drzak i nepristojan.[16]

Dok je još uvijek bio u kolijevci, Isa, a.s., je kazao:

"Ja sam Allahov rob" – ono reče -, "meni će On Knigu dati i vjerovjesnikom me učiniti i učiniće me, gdje god budem, blagoslovljenim, i narediće mi da dok sam živ namaz obavljam i milostinju udjeljujem, i da majci svojo budem dobar, a neće mi dopustiti da budem drzak i nepristojan.[17]

Dobročinstvo prema roditeljima otvara središnja vrata Dženneta

Et-Tirmizi bilježi, a Ebu d-Derda' prenosi da mu je jednoga dana došao neki čovjek i kazao: "Imam suprugu od koje mi majka[18] naređuje da se razvedem." Na to je Ebu d-Derda' kazao da je čuo kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Roditelj predstavlja središnja vrata Dženneta, pa ako želite, zanemarite ih ili ih čuvajte."[19]

Na značaj obaveze prema roditeljima ukazuje i hadis u kojem stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Dijete može izmiriti svoj dug prema roditelju samo ako ga nađe kao roba pa ga otkupi i oslobodi."[20]

Imam Ahmed[21] bilježi, a h. Aiša, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike kazao: "Spavao sam i usnio da se nalazim u Džennetu, pa sam čuo glas nekog učača (Kur'ana) i upitao: 'Ko je ovo

16 Merjem, 14.
17 Merjem, 30-32.
18 U nekim predajama stoji da je u pitanju otac.
19 Et-Tirmizi (1900). On kaže da je navedeni hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., vjerodostojan. Bilježi ga i Ibn Madža (2089) te drugi.
20 Bilježi Muslim (1510), a prenosi Ebu Hurejre, r.a.
21 *Musned* (6/151-152).

(Čiji je ovo glas)?' Odgovorili su: 'To je Harisa ibn en-Nu'man.''' Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao h. Aiši, r.a.: "Tako biva nagrađeno dobročinstvo! Tako biva nagrađeno dobročinstvo!"[22] Harisa ibn en-Nu'man je od svih ljudi bio najveći dobročinitelj prema majci.

Dobročinstvo prema roditeljima približava čovjeka Allahu, dž.š., i osigurava Njegovo uslišavanje dove

Dobročinstvo općenito, Allahovom, dž.š., voljom, štiti i čuva od poprišta zla i nesreće. Nadalje, činjenje dobrih djela u vrijeme zdravlja, vitalnosti, sigurnosti i bezbjednosti obezbjeđuje spas i izbavljenje iz nevolja i nesreća. Ako se čovjek sjeća Allaha, dž.š., u vrijeme blagostanja, i njega će se Allah, dž.š., sjetiti u vrijeme nevolje i oskudice.

Najveće dobročinstvo je ono prema roditeljima, a naročito u doba njihove starosti. Pogledajte kako dobročinstvo prema roditeljima ima veliki uticaj na spas i izbavljenje iz nevolja i nesreća.

El-Buhari i Muslim bilježe, a Ibn Omer, r.a., prenosi da je jedne prilike Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Trojica ljudi su zajedno putovala pa ih je zadesila kiša te su se sklonili u jednu pećinu. Onda se na ulaz u pećinu dokotrljala jedna stijena i zatvorila ih unutra. Oni tada jedan drugome rekoše: 'Sjetite se dobrih djela koja ste u ime Allaha, dž.š., uradili te njima dovu Allahu, dž.š., uputite, možda će vas (zbog njih) osloboditi ove stijene.' Jedan od njih tada reče: 'Gospodaru moj! Imao sam stare i iznemogle roditelje, suprugu i malu djecu o kojima sam se brinuo. Kada god bih stoku vratio sa ispaše, pomuzao bih te svoje roditelje napojio mlijekom prije svoje djece. Jednoga dana sam (tražeći ispašu) otišao daleko pa sam se vratio kada je već bila pala noć te sam ih našao kako spavaju. Pomuzao sam kao što sam uvijek činio, prišao

22 Niz prenosilaca ovog hadisa je vjerodostojan.

im s posudom u ruci te stao iznad njihovih glava. Nisam htio da ih probudim niti da prije njih napojim mlijekom djecu koja su plakala od gladi u mojoj neposrednoj blizini. Ostali smo tako sve do zore. (Gospodaru moj!) Ako sam to učinio zbog Tvoga zadovoljstva, otkloni nam stijenu toliko da (kroz otvor) vidimo nebo pa je Allah, dž.š., i otklonio stijenu toliko da su vidjeli nebo.'"[23]

Smisao riječi: "...i ne želim da ih probudim ..." jeste u tome što taj čovjek nije želio da ni najmanje uznemirava svoje roditelje. Naime, iako je namjeravao da ih probudi kako bi pili, razmislio je o tome šta bi njima u datom momentu bilo korisnije, da i dalje spavaju ili da ih probudi te da piju, pa se opredijelio za prvo i ostavio ih da spavaju.

Prema tome, niko ne bi trebao uznemiravati svoje roditelje niti im nanositi tugu koju nisu u stanju podnijeti.

Šta bi tužna i uznemiravajuća vijest mogla koristiti roditeljima u godinama kada mogu otkloniti zlo, odnosno privući dobro jedino hair-dovom?!

Zato nastojte da zavrijedite njihovu hair-dovu tako što im nećete narušavati mir i opterećavati ih brigama. U tom smislu, ako ste trgovci pa nekada ostvarujete dobit, a nekada imate gubitke, nikako o tome ne obavještavajte svoje roditelje.

Naime, ako vam je oduzeta (uskraćena) jedna blagodat, pa koliko je onih kojima vas je Allah, dž.š., opskrbio?! Zato, ako pričate o jednome, pričajte i o drugome, ne poričite Allahovu, dž.š., milost prema vama, svojim roditeljima ne izazivajte nesanicu i ne kvarite im raspoloženje.

Isto tako, kada se djevojka uda te kod svoga supruga primijeti stvari koje ne voli, naročito na početku njihovog zajedničkog života, ne treba žuriti da o tome obavijesti svoju majku zato što bi je to moglo jako uznemiriti, kao i njenog oca. Naime, na početku zajedničkog života, imajući u vidu različitu prirodu (narav) pa i porijeklo, stanje u kojem se nalazi supruga nije kao ono u kojem se nalazi suprug. Međutim, Allaho-

---

23 El-Buhari (5974); Muslim (2743).

vom, dž.š., voljom, ubrzo dolazi do međusobnog zbližavanja i prisnosti i zato ne priliči djevojci da obavještava svoje roditelje o onome što će kod njih izazvati nesanicu, osim u slučaju onoga što je potrebno iznijeti na vidjelo kako bi se neke stvari popravile i dopunile, a Allah, dž.š., najbolje zna.

El-Hafiz ibn Hadžer, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Nejasan je dio u kojem stoji da je svoju malu djecu ostavio da zbog gladi plaču cijelu noć, iako je bio u mogućnosti da im umiri glad. Tako jedni kažu da im nije dao da jedu zbog njihovog običaja da opskrbu svoje porodice daju drugima, drugi kažu da postoji mogućnost da djeca nisu plakala zbog gladi, iako gore navedeno ovo pobija dok treći kažu da su djeca plakala zato što su tražila više od onoga što je potrebno za održavanje golog života. Posljednje navedeno mišljenje bi bilo najbolje."[24]

Ja (autor ovog djela) smatram da vanjski smisao ove predaje, a Allah, dž.š., najbolje zna šta je ispravno, ukazuje na to da su roditelji bili slabiji te da su imali veće potrebe od njegove male djece. To potvrđuje i dio predaje u kojem stoji: "...roditelji su mi doživjeli duboku starost ..." Zato je njih i umirivanje njihove gladi pretpostavio svojoj djeci i umirivanju njihove gladi. Ova situacija se, naravno, razlikuje od one u kojoj su roditelji mladi i snažni, a djeca slaba i bolesna.

Što se, pak, tiče dijela predaje u kojem stoji da je stajao na njihovim vratima cijelu noć, to je bilo iz straha da će se probuditi ili da će ih probuditi glad pa neće moći naći hranu, ili neće znati gdje se nalazi pa će im to teško pasti, a Allah, dž.š., najbolje zna. Bojao je se, dakle, da zaspe ili da djecu nahrani mlijekom prije nego što se njegovi roditelji probude zato što je mlijeko bilo dostatno samo za njih dvoje kojima je ono bilo najpotrebnije, a Allah, dž.š., najbolje zna.

Iz ove predaje može se izvući zaključak da je poželjno pretpostaviti roditelje samome sebi kada nešto jedemo ili dijelimo u njihovom prisustvu.

---

24 *Fethul-bari* (6/510), Darul-kutubil-'ilmijje.

Najpreči je lijep odnos prema majci

El-Buhari i Muslim bilježe, a Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je jedne prilike Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., došao jedan čovjek i upitao ga: "O Allahov Poslaniče! Prema kome sam se najviše dužan lijepo odnositi?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Prema svojoj majci." Onda je čovjek upitao: "Prema kome nakon majke?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Prema svojoj majci." Čovjek je ponovo upitao: "Prema kome nakon majke?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Prema svojoj majci." Čovjek je ponovo upitao: "Prema kome nakon majke?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Prema svome ocu."[25]

El-Buhari bilježi i predaju od Behza ibn Hakima koju on prenosi od svoga oca da je njegov djed jedne prilike upitao Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "O Allahov Poslaniče! Kome da činim dobro?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Svojoj majci." Ponovo je upitao: "Kome da činim dobro?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Svojoj majci." Ponovo je upitao: "Kome da činim dobro?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Svojoj majci." Ponovo je upitao: "Kome da činim

---

25 El-Buhari (*El-Feth*, 5971); Muslim (*En-Nevevi*, 5/410). Imam En-Nevevi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Ovaj hadis podstiče na dobročinstvo prema rodbini te ukazuje na to da je najpreče činiti dobročinstvo majci, a zatim ocu i nakon njega ostaloj rodbini." Neki učenjaci kažu: "Razlog pretpostavljanja majke je njena milostivost, zalaganje te trud i napor koji podnosi u trudnoći i prilikom porođaja, dojenja, odgajanja, njegovanja itd. El-Haris el-Muhasibi prenosi da su učenjaci postigli saglasnost u vezi s davanjem prednosti majci u odnosu na oca kada je u pitanju činjenje dobročinstva. S druge strane, El-Kadi Ijad spominje da su se učenjaci razišli u mišljenju u vezi s ovim pitanjem te da su neki smatrali da majka ima prednost, dok su drugi izjednačavali oca i majku. Neki ovo (mišljenje) pripisuju imamu Maliku. Međutim, mi smatramo da je prvo (mišljenje) ispravno imajući u vidu da je smisao gore navedenog hadisa jasan i izričit, a Allah, dž.š., najbolje zna.

dobro?" Tada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Svome ocu, a zatim ostaloj rodbini."[26]

El-Mikdam ibn Ma'd Jekrib prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Allah vas obavezuje prema vašim majkama. Allah vas obavezuje prema vašim majkama. Allah vas obavezuje prema vašim majkama. Allah vas obavezuje prema vašim očevima. Allah vas obavezuje prema vašim rođacima."[27]

Na značaj dobročinstva prema majci ukazuje i sljedeće. Naime, kao što je poznato u vezi s načinom na koji je Ibn Abbas, r.a., donosio šerijatsko-pravna mišljenja o kefaretima, on je za slučajeve o kojima nema zakonodavnog teksta propisivao kefaret koji je ravan počinjenom grijehu ili ga nadilazi kako bi rezultati tog grijeha bili pobrisani i kako bi nestali. Takvo je njegovo šerijatsko-pravno mišljenje u vezi s općenjem sa ženom koja ima mjesečnicu, zatim u vezi s onim koji propušta da izvrši neke od obaveza koje predviđa hadž itd.

Obratite pažnju na njegovo sljedeće šerijatsko-pravno mišljenje i pažljivo sagledajte značaj dobročinstva prema majci kao kefareta.

El-Buhari bilježi u *El-Edebul-mufredu*, a Ibn Abbas, r.a., prenosi da mu je jednoga dana došao neki čovjek i rekao: "Zaprosio sam jednu

---

26 El-Buhari, *El-Edebul-mufred* (tom I, str. 44). Komentarišući ovu predaju, Fadlullah el-Džilani, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Postoji saglasnost da je majka pretpostavljena ocu te da joj, kada je u pitanju dobročinstvo prema roditeljima, pripada tri puta više nego ocu imajući u vidu poteškoće koje podnosi u trudnoći te prilikom porođaja i dojenja. To bi bile situacije koje se odnose samo na majku. Nadalje, majka ima udjela zajedno sa ocem u izdržavanju, odgajanju te pružanju različitih vrsta pomoći djetetu sve dok su živi. (Ovo je mišljenje Es-Sujutija koje on zasniva na ponavljanju majčinog prava na dobročinstvo). Medutim, vjerovatnije je da se ovdje radi o intenzifikaciji i pojačanju kada je u pitanju uvažavanje majčinog prava na dobročinstvo imajući u vidu da većina ljudi omalovažava i potcjenjuje to majčino pravo. Naime, sve što se dešava u vezi s majkom u kući je i pod zastorom. Ljudi s time nisu upoznati. Otuda je smjelost u izražavanju neposlušnosti prema majci veća od smjelosti u izražavanju neposlušnosti prema ocu prema kojem je poslušnost nekada rezultat stida pred ljudima ili straha od njegove snage, dok se zbog majčine slabosti i onaj koji je slabić usuduje nanositi joj zlo. Nije isključeno ni to da Šerijat na dobročinstvu prema majci insistira više nego na dobročinstvu prema ocu iz saosjećanja prema njoj te zbog uvažavanja slabosti ženskog srca i njene samilosti prema djetetu, mada ni ocu nije uskraćeno nijedno od prava koje ima majka. Naime, zbog blage naravi i slabe tjelesne grade nekada majka nije u stanju da podnese djetetovu neposlušnost i loš karakter pa ishitreno reaguje te se srdi i proklinje. Treba spomenuti i to da se u fikhskim djelima navodi da je očevo pravo veće od majčinog prava, dok je dobročinstvo prema majci veća obaveza.

27 Bilježi Ibn Madža (3661).

ženu pa je odbila da se uda za mene. Zatim ju je zaprosio drugi pa se za njega udala. Bio sam ljubomoran pa sam je ubio. Ima li za mene oprosta?" Ibn Abbas ga je upitao: "Je li ti majka živa?" Odgovorio je: "Ne, nije." Onda je Ibn Abbas kazao: "Pokaj se Allahu, dž.š., i nastoj da mu se što više približiš." Upitao sam Ibn Abbasa: "Zašto si ga pitao za majku?" Odgovorio je: "Ja ne znam da je ikakvo djelo bliže Allahu, dž.š., od dobročinstva prema majci."[28]

Zatim El-Buhari bilježi da je Tajsela ibn Mejjas rekao: "Bio sam s nedžedatima[29] pa sam počinio grijehe za koje sam smatrao da spadaju među one velike. Spomenuo sam to Ibn Omeru pa je upitao: 'Koji su to grijesi?' Odgovorio sam: 'Ti i ti.' Onda je on rekao: 'Ne, to nisu veliki grijesi. Velikih grijeha je devet: pripisivanje druga Allahu, dž.š. *širk*, ubistvo, dezerterstvo, potvaranje udate žene, uzimanje kamate, uzurpiranje siročetovog imetka, skrnavljenje džamije, potčinjavanje (i eksploatisanje) drugih i neposlušnost prema roditeljima.' Zatim me je Ibn Omer upitao: 'Hoćeš li da se spasiš vatre i da uđeš u Džennet?' Odgovorio sam: 'Da, tako mi Allaha!' Upitao je: 'Jesu li ti živi roditelji?' Odgovorio sam: 'Živa mi je majka.' Onda je rekao: 'Tako mi Allaha! Ako joj se budeš blago obraćao i ako je budeš hranom opskrbljivao, sigurno ćeš ući u Džennet, sve dok budeš izbjegavao velike grijehe.'"[30]

Muslim bilježi, a Usejr ibn Džabir prenosi predaju u kojoj stoji: "Kada su h. Omeru, r.a., stigle pomoćne čete iz Jemena, upitao je: 'Je li među vama Uvejs ibn Amir?' Kada je Uvejs došao pred njega, upitao ga je: 'Jesi li ti Uvejs ibn Amir?' Odgovorio je: 'Jesam.' H. Omer, r.a., je upitao: 'Iz Murada i Karna?' Odgovorio je: 'Da.' Onda je h. Omer, r.a., rekao: 'Imao si lepru (gubu) pa si se izliječio, osim jednog malog dijela na tijelu veličine dirhema.' Odgovorio je: 'Da, tako je.' Zatim ga je h. Omer, r.a., upitao: 'Imaš li majku?' Odgovorio

28 *El-Edebul-mufred* (tom I, str. 45).
29 Nedžedati su ogranak haridžija, a tako se nazivaju zbog toga što su, prema mišljenju Fadla ibn el-Džilanija, sljedbenici Nedžda ibn Amira el-Haridžija.
30 *El-Edebul-mufred* (tom I, str. 52).

je: 'Da, imam.' Onda je h. Omer, r.a., kazao da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: 'S pomoćnim četama iz Jemena, iz Murada i Karna, doći će vam Uvejs ibn Amir koji je imao lepru (gubu) pa se izliječio, osim jednog malog dijela na tijelu veličine dirhema. On ima majku kojoj čini dobro i kada bi nešto zamolio Allaha, dž.š., On bi mu to uslišao. Zato, ako se nađeš u prilici da on za tebe uputi Allahu, dž.š., istigfar dovu, učini to.' Zatim je h. Omer, r.a., zatražio od Uvejsa da za njega zatraži oprosta od Allaha, dž.š., pa je to on i učinio, a onda ga je h. Omer, r.a., upitao: 'Gdje želiš (da ideš)?' Odgovorio je: 'U Kufu.' H. Omer, r.a., je upitao: 'Hoćeš li da za tebe napišem pismo namjesniku Kufe?' Odgovorio je: 'Draže mi je da budem među običnim ljudima koji su slabi i neuticajni.' Sljedeće godine u Mekku je zbog obavljanja hadža došao jedan od uglednika iz Kufe, slučajno se susreo sa h. Omerom, r.a., koji ga je upitao o Uvejsu pa je odgovorio: 'Ostavio sam ga u oskudici i neimaštini.' Tada je h. Omer, r.a., kazao da je čuo kako Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: 'S pomoćnim četama iz Jemena, iz Murada i Karna, doći će vam Uvejs ibn Amir koji je imao lepru (gubu) pa se izliječio, osim jednog malog dijela na tijelu veličine dirhema. On ima majku kojoj čini dobro i kada bi nešto zamolio Allaha, dž.š., On bi mu to uslišao. Zato, ako se nađeš u prilici da on za tebe uputi Allahu, dž.š., istigfar dovu, učini to.' Onda je taj uglednik otišao kod Uvejsa te mu kazao: 'Uputi za mene istigfar dovu Allahu, dž.š.' Uvejs je odgovorio: 'Ti si posljednji (od nas dvojice) koji je išao na čestito putovanje (hadž) pa ti za mene uputi istigfar dovu Allahu, dž.š.' Uglednik je ponovio: 'Uputi za mene istigfar dovu Allahu, dž.š.' Uvejs je, također, ponovio: 'Ti si posljednji (od nas dvojice) koji je išao na čestito putovanje (hadž) pa ti za mene uputi istigfar dovu Allahu, dž.š.' Onda je uglednik upitao: 'Jesi li se susreo sa Omerom?' Uvejs je odgovorio: 'Jesam', pa je Allahu, dž.š., uputio istigfar dovu za njega. Onda su ljudi spoznali njegovu vrijednost pa je postao otvoren i darežljiv." Zatim Usejr dodaje i kaže:

"Ogrnuo sam ga jednim burdom (ogrtačem) pa su se ljudi, kad god bi ga vidjeli, pitali: 'Otkud Uvejsu ova burda?'"[31]

U drugoj predaji koju također bilježi Muslim, a prenosi Usejr ibn Džabir, stoji da je jedne prilike kod h. Omera, r.a., došla iz Kufe jedna delegacija u kojoj je bio i jedan čovjek koji je potcjenjivao Uvejsa. H. Omer, r.a., je upitao: "Ima li ovdje neko iz Karna?" Onda mu je prišao taj čovjek pa je h. Omer, r.a., kazao da je čuo kako Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Doći će vam jedan čovjek iz Jemena po imenu Uvejs koji je u Jemenu ostavio samo svoju majku i koji je bolovao od lepre (gube) pa je Allahu uputio dovu te mu ju je On otklonio, osim na jednom dijelu tijela veličine dinara ili dirhema. Za onoga od vas koji ga susretne neka uputi Allahu istigfar dovu."

U trećoj predaji koju također bilježi Muslim stoji da je h. Omer, r.a., rekao da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: "Najbolji među tabiinima će biti čovjek po imenu Uvejs koji će imati (samo) majku i koji će bolovati od lepre (gube). Tražite od njega da za vas Allahu uputi istigfar dovu."

Šta je to što je ovog slavnog tabiina uzdiglo na nivo na kojem se Allah, dž.š., odazvao njegovoj dovi kojom je molio da ga izliječi od lepre (gube)?!

Šta je to što je učinio ovaj tabiin pa da Allahov Poslanik, s.a.v.s., u vezi s njim kaže svome ashabu: "Ako se nađeš u prilici da on za tebe uputi Allahu, dž.š., istigfar dovu, učini to"?!!

Šta je to što ga je uzdiglo na tako visok nivo da mu vladar pravovjernih, Omer ibn El-Hattab, koji je jedan od džennetom obradovanih (el-'ašeretul-mubeššerine bil-dženneti) i od kojeg bježe šejtani, kaže: "Uputi za mene istigfar dovu Allahu, dž.š., o Uvejs"?!

To je na prvom mjestu, nakon imana i vjerovanja, dobročinstvo prema majci! To je, dakle, ono što dobročinstvo čini dobročiniteljima i bogobojaznima!!!

31 Muslim (2542).

Uslišana kletva jedne majke

Naime, radi se o majci isposnika Džurejdža koja ga je dozivala dok je bio na namazu (u molitvi) pa joj se nije odazvao. I drugi put se isto zbilo da bi ga treći put, nakon što joj se ni tada nije odazvao, proklela moleći Allaha, dž.š., da ga ne usmrti prije nego što vidi lica bludnica. Tako je i bilo.

El-Buhari i Muslim bilježe predaju u kojoj stoji da je Ebu Hurejre, r.a., kazao: "U kolijevci su progovorila samo trojica: Isa, a.s., sin Merjemin, dijete koje su pripisali Džurejdžu, koji je bio jako pobožan čovjek i bio se povukao u isposničku ćeliju. Jednoga dana mu je, dok je bio na namazu (u molitvi), došla majka i zovnula ga: 'O Džurejdž!' On je na to kazao: 'Gospodaru, moja majka i moj namaz (moja molitva)', te se okrenuo i posvetio svome namazu (molitvi) a majka mu je otišla. Sljedećeg dana, majka mu je ponovo došla dok je on bio na namazu (u molitvi) i zovnula ga: 'O Džurejdž!' On je na to kazao: 'Gospodaru, moja majka i moj namaz (moja molitva)', te se okrenuo i posvetio svome namazu (molitvi) a majka mu je otišla. Sljedećeg dana, majka mu je ponovo došla dok je on bio na namazu (u molitvi) i zovnula ga: 'O Džurejdž!' On je na to kazao: 'Gospodaru, moja majka i moj namaz (moja molitva)', te se okrenuo i posvetio svome namazu (molitvi). Onda je ona kazala: 'Gospodaru moj, nemoj ga usmrtiti sve dok ne vidi lica bludnica.' Israelićani su jedan drugog podsjećali na Džurejdža i njegovu pobožnost pa im je jedna razvratna žena (bludnica) o čijoj se ljepoti pripovijedalo kazala: 'Ako želite, ja ću ga zavesti (i skrenuti s Pravoga puta).' Izašla je pred njega i ukazala mu se, ali se on nije ni osvrnuo na nju. Zatim je otišla čobanu koji je ulazio u svoju kolibu i ponudila mu se pa ju je on obljubio te je zanijela. Kada je rodila, kazala je: 'Dijete je Džurejdžovo.' Onda su

ljudi otišli kod njega, istjerali ga iz isposničke ćelije koju su zatim uništili te ga počeli udarati. Upitao ih je: 'Šta vam je?' Odgovorili su: 'Počinio si blud sa ovom bludnicom pa je rodila dijete.' Onda je upitao: 'Gdje je dijete?' Donijeli su mu dijete pa je zatražio da mu ga dadnu, a onda ga je upitao: 'Ko je tvoj otac?' Dijete je odgovorilo: 'Moj otac je čuvar ovaca (čoban).' Kada su to čuli, ljudi su kazali: 'Isposničku ćeliju koju smo ti uništili napravit ćemo od zlata i srebra.' Onda je on rekao: 'Ne, nego je napravite od zemlje kao što je i bila', a zatim se na nju popeo."[32]

Imam en-Nevevi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, u vezi s ovom predajom kaže: "U ovoj predaji se pripovijeda o Džurejdžu, r.a., koji je namaz (molitvu) pretpostavljao odazivanju majci. Ona ga je zbog toga proklela pa je Allah, dž.š., njenu kletvu uslišao."

Neki učenjaci vele: "To je dokaz da je ispravan postupak u ovom slučaju bilo odazivanje majci zato što je on tada obavljao nafilu namaz (molitvu) koji je dobrovoljan čin a ne obaveza, dok je odazivanje majci i dobročinstvo prema njoj obavezno a neposlušnost zabranjena. Nadalje, mogao je prekinuti s namazom (molitvom) te joj se odazvati, a zatim se ponovo vratiti namazu (molitvi). Međutim, moguće je da se bojao da će ga ona pozvati da napusti isposničku ćeliju i da se vrati životu na ovome svijetu te da će oslabiti njegovu odlučnost u onome što je naumio i za što se opredijelio."

Pretpostavljanje mišljenja jednog od roditelja

U osnovi se prednost daje mišljenju koje je ispravnije i koje je bliže bogobojaznosti i dobročinstvu.

Međutim, kada gore navedeno nije moguće pouzdano utvrditi, prednost se daje majci ukoliko se radi o nečemu što ima veze s lijepim odnosom imajući u vidu da je najpreči lijep odnos prema majci.

32 El-Buhari (*El-Feth*, 6/476); Muslim (*En-Nevevi*, 5/414).

Ako se, pak, radi o stvarima u kojima muškarci imaju više iskustva, prednost se daje ocu, a Allah, dž.š., najbolje zna.

Fadlullah el-Džilani prenosi da je imam El-Gazali kazao: "Prenosi se da kada je nemoguće ispoštovati pravo oba roditelja, odnosno kada se nađemo u situaciji da će se jedno od njih dvoje naći uvrijeđeno zbog davanja prednosti onome drugom, očevo pravo se pretpostavlja u onome što ima veze s poštovanjem i uvažavanjem imajući u vidu da se od njega preuzima porijeklo, dok se majčino pravo pretpostavlja u onome što ima veze sa služenjem i dobročinstvom. U tom smislu, ako njih dvoje zajedno uđu (u neku prostoriju), ustaje se zbog oca, ako nešto zatraže, prvo se daje majci itd. Vjerski pravnici kažu: 'Kada sredstava za izdržavanje čovjek ima dovoljno samo za jedno od roditelja, majci se daje prednost nad ocem imajući u vidu trud koji je uložila na njegovo podizanje, zatim njeno saosjećanje prema njemu te patnje i poteškoće koje je pretrpjela tokom trudnoće i prilikom porođaja, dojenja, odgajanja, čišćenja, liječenja itd."

Ako u nekim kućnim poslovima mišljenje djeteta bude suprotstavljeno mišljenju oca, prihvata se mišljenje koje je tačnije i ispravnije. Ako to, pak, nije moguće utvrditi, prednost se daje očevom mišljenju imajući u vidu da je on "pastir" u svojoj kući te da je on odgovoran za svoje "stado".

El-Buhari i Muslim bilježe, a Ibn Omer, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: "Svako od vas je pastir i svako od vas je odgovoran za svoje stado. I vladar je pastir, i obični čovjek je pastir koji bdije nad svojom porodicom, i žena je pastir koji bdije nad kućom svoga muža i njegovom djecom. Svako od vas je pastir i svako od vas je odgovoran za svoje stado."[33]

Kada čovjek zatekne svoje roditelje kako se svađaju, dužan ih je izmiriti na lijep način, zato što je u tome dobro, i nijedno od njih dvoje

33 El-Buhari (5200); Muslim (1829).

ne smije fizički napadati ili verbalno vrijeđati imajući u vidu sljedeći kur'anski ajet:

I kada smo od sinova Israilovih zavjet uzeli da ćete se jedino Allahu klanjati, i roditeljima, i bližnjima, i siročadi, i siromasima dobročinstvo činiti ...[34]

S gore navedenim je u vezi i ono što se desilo Abdullahu ibn ez-Zubejru s njegovim roditeljima. Naime, Ez-Zehebi u djelu *Sijeru e'alami n-nubela'* (2/291-292) bilježi, a Abdullah ibn Muhammed ibn Jahja ibn 'Urva od Hišama prenosi da je 'Urva kazao: "Ez-Zubejr je udario Esmu pa je ona počela dozivati svoga sina Abdullaha te je on došao. Kada ga je Ez-Zubejr ugledao, rekao je: 'Ako uđeš, majka će ti biti puštenica.' Na to je Abdullah kazao: 'Zar je moja majka objekat tvoga zaklinjanja?!' Onda je nasrnuo na njega i oslobodio je pa se razvela od njega."[35]

Dobročinstvo prema roditeljima u starosti

Na dobročinstvu prema roditeljima se posebno insistira onda kada oni dožive duboku starost imajući u vidu da je to stanje slabosti. Otuda, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže:

Gospodar tvoj zapovijeda da se samo Njemu klanjate i da roditeljima dobročinstvo činite. Kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive, ne reci im ni: "Uh!" – i ne podvikni na njih, i obraćaj im se riječima poštovanja punim. Budi prema njima pažljiv i ponizan i reci: "Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, njegovali!"[36]

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da se Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike popeo na minber te da je tri puta izgovorio riječ *amin*. Kada su ga

34 El-Bekare, 83.

35 *Sijer e'alami n-nubela'* (2/291-292). Ova predaja je jako slaba zato što je u njenom nizu prenosilaca Abdullah ibn Muhammed ibn Jahja ibn 'Urva koji je kao prenosilac odbačen (neprihvaćen). On je i prenosilac hadisa u kojem stoji: "Onaj koji ne bude imao ništa što bi udijelio kao sadaku neka proklinje jevreje (kao vid sadake)", koji je također jako slab.

36 El-Isra', 23-24.

upitali zašto je to uradio odgovorio je: "Došao mi je Džibril i kazao: 'Ko dočeka mjesec ramazan pa mu ne bude oprošteno te uđe u Džehennem neka je od Allaha proklet. Reci *amin*', pa sam rekao *amin*. 'Ko dočeka da mu roditelji ili jedno od njih dvoje dožive starost pa im ne bude činio dobročinstvo te umre i uđe u Džehennem neka je od Allaha proklet. Reci *amin*', pa sam rekao *amin*. 'Onaj u čijem prisustvu budeš spomenut pa na tebe ne donese salavat te umre i uđe u Džehennem neka je od Allaha proklet. Reci *amin*', pa sam rekao *amin*."[37]

Ranije smo spomenuli predaju o trojici stanovnika pećine u kojoj jedan od njih kaže: "Gospodaru moj! Imao sam stare i iznemogle roditelje ..." On se, dakle, u tom slučaju pozvao na dobročinstvo prema roditeljima u starosti pa mu se Allah, dž.š., odazvao i uslišao mu dovu.

U sljedećem kur'anskom ajetu je očito kako Jusufova, a.s., braća nastoje zadobiti njegovu milost pozivajući se na starost i iznemoglost svoga oca:

"O upravniče," – rekoše oni – "on ima vrlo stara oca, pa uzmi jednog od nas umjesto njega! Mi vidimo da si ti dobar čovjek."[38]

U jednoj predaji koju bilježi Muslim a prenosi Ebu Hurejre, r.a., stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike kazao: "Ponižen je, ponižen je, ponižen je." Upitali su ga: "Ko, o Allahov Poslaniče?" Odgovorio je: "Onaj koji dočeka da mu jedan od roditelja ili oboje dožive starost pa ne uđe u Džennet."[39]

El-Kurtubi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, u vezi s kur'anskim ajetom: *...Kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive ...* kaže sljedeće: "Ovdje je istaknuto i posebno naglašeno stanje starosti zato što je roditeljima u tom dobu zbog slabosti i iznemoglosti dobročinstvo najpotrebnije. Otuda se od onoga koji dočeka da mu roditelji dožive starost traži da vodi računa o njihovome stanju više nego prije tog doba. Oni su u tom dobu njegovo breme i potrebna im je njegova

37 Bilježe Ibn Hibban (904), El-Buhari (*El-Edebul-mufred*, 646), Ibn Huzejma (1888) i drugi.
38 Jusuf, 78.
39 Muslim (2551).

pomoć u onome u čemu je njemu bila potrebna njihova pomoć dok je bio dijete. Nadalje, nečije dugotrajno prisustvo obično predstavlja teret što izaziva dosadu i mrzovolju. Iz tog razloga čovjek nekada ispoljava srdžbu prema roditeljima te se prema njima oholo i drsko odnosi, a najniže rangirani mekruh (pokuđeno djelo) u odnosu prema roditeljima je negodovanje (reći im *uh*) koje se javlja kao rezultat mrzovolje i neraspoloženja imajući u vidu da nam je naređeno da im se obraćamo riječima punim poštovanja i bez ikakvog prigovaranja: *...ne reci im ni: "Uh!" – i ne podvikni na njih, i obraćaj im se riječima poštovanja punim.*"[40]

U vezi s gore navedenim Allahovim, dž.š., riječima: *...ne reci im ni: "Uh!" – i ne podvikni na njih, i obraćaj im se riječima poštovanja punim* El-Kurtubi kaže: "Pod riječima *...ne reci im ni: 'Uh!'* podrazumijeva se da nije dozvoljeno uputiti roditeljima nijednu riječ koja sadrži i najmanju količinu mrzovolje."

Prenosi se da je u vezi s ovim dijelom ajeta Ebu Redža' el-Utaridi kazao da se pod riječju *'Uh!'* podrazumijeva bestidan, nepristojan i pokvaren govor izrečen u tajnosti.

S druge strane, Mudžahid kaže da se pod tom riječju podrazumijeva da nije dozvoljeno prema roditeljima osjećati odvratnost kada nekontrolisano izvrše veliku ili malu nuždu niti im zbog toga kazati *'Uh!'* zato što je to nešto što su oni doživljavali od nas kada smo bili djeca. Međutim, ajet je općenitiji od toga.

Nadalje, Mudžahid kaže: "Pod riječima *ve la tenherhuma* (u ovom ajetu prevedene: *i ne podvikni na njih*) podrazumijeva se podizanje glasa te grubost i okrutnost, dok se pod riječima *ve kul lehuma kavlen kerima* (u ovom ajetu prevedene: *i obraćaj im se riječima poštovanja punim*) podrazumijeva blago i ljubazno obraćanje, kao što je, npr., dozivanje roditelja riječima *majko* i *oče* a ne imenom ili nadimkom.

Ata' veli da je Ibnul-Beddah et-Tudžibi kazao Se'idu ibn El-Musejjebu: "Od svega onoga što se u Kur'anu navodi u vezi s dobročin-

40 El-Isra, 23.

stvom prema roditeljima nisu mi jasne samo sljedeće riječi Uzvišenog Allaha: *...i obraćaj im se riječima poštovanja punim.* Koje su to riječi poštovanja pune?"

Ibnul-Musejjeb je odgovorio: "To su riječi koje surovom i okrutnom vladaru upućuje rob koji je griješan i odgovoran za neki prijestup."

El-Hafiz ibn Kesir, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, je rekao: "Pod Allahovim, dž.š., riječima: *...kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive, ne reci im ni: "Uh!"* ... podrazumijeva se da nije dozvoljeno upućivati roditeljima ružne riječi, pa čak ni negodovati (govoriti *uh*) što se smatra najnižom razinom ružnog govora. Pod riječima: *...i ne podvikni na njih* ... podrazumijeva se da nije dozvoljeno prema roditeljima ružno postupati. U tom smislu, Ata' ibn Ebi Rebah je rekao da se pod tim riječima podrazumijeva da nije dozvoljeno na njih ruku podizati. Nakon zabrane upućivanja roditeljima ružnih riječi te ružnog postupanja prema njima slijedi naredba upućivanja lijepih riječi i činjenja dobra roditeljima: *...i obraćaj im se riječima poštovanja punim*, tj. upućujte im blage, lijepe i prijatne riječi te se odnosite prema njima pristojno, uljudno i učtivo. *Budi prema njima pažljiv i ponizan* ..., tj. u svojim postupcima budi ponizan pred njima, *i reci: "Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, njegovali!"*, tj. traži od svoga Gospodara da bude milostiv prema njima u starosti i prilikom ispuštanja duše."

El-Buhari bilježi da je Urva ibn ez-Zubejr kazao da se pod riječima: *Budi prema njima pažljiv i ponizan* ... podrazumijeva da roditeljima ne treba uskraćivati ništa od onoga što vole.[41]

S druge strane, kao što smo već vidjeli, El-Hafiz ibn Kesir, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, smatra da se pod tim riječima podrazumijeva da u svojim postupcima trebamo biti ponizni pred roditeljima.

El-Kurtubi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Tim riječima se metaforički izražava saosjećanje i samilost prema roditeljima te poniznost pred njima koja se poredi s poniznošću podanika pred vladarom ili robova pred gospodarom."

41 *El-Edebul-mufred* (9). Niz prenosilaca ove predaje je dobar (*hasen*).

Na to ukazuje i Se'id ibn el-Musejjeb koji spuštanje krila blagosti i nježnosti koje se spominje u ovom ajetu poredi s pticom koja spušta krila na svoje mlade.

Nadalje, Se'id ibn el-Musejjeb kaže da ovaj dio ajeta ukazuje na to da čovjek u svome odnosu prema roditeljima mora biti krajnje ponizan i pokoran te da im ne smije upućivati oštre i ljutite poglede.

Zatim veli: "Prijedlog *min* koji je upotrijebljen u ovom kur'anskom ajetu u službi je pojašnjavanja vrste, tj. spuštanje koje se spominje odnosi se na samilost koja je u duši skrivena, a moguće je da navedeni prijedlog označava i dostizanje cilja. Nadalje, Allah, dž.š., naređuje Svojim robovima da Mu upućuju dove za svoje roditelje te da od Njega traže da bude milostiv prema njima, s tim da i sami trebaju biti milostivi prema svojim roditeljima kao što su i oni bili milostivi prema njima, da blago i nježno postupaju prema njima kao što su to i oni prema njima činili imajući u vidu da su im roditelji pružali pomoć kada su bili mali, neuki i od drugih zavisni te da su ih pretpostavljali samima sebi, bdjeli nad njima, gladovali da bi oni siti bili i oskudijevali u odjeći da bi oni imali šta obući. Otuda, čovjek može podmiriti svoj dug prema roditeljima samo ako dožive duboku starost u kojoj će biti zavisni od njega kao što je i on bio zavisan od njih kada je bio dijete te ih bude pomagao kao što su i oni njega pomagali, s tim da i u tom slučaju oni imaju prednost obzirom na sljedeći hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: 'Dijete će podmiriti svoj dug prema roditelju samo ako ga nađe kao roba pa ga otkupi i oslobodi.'"

El-Kasimi u djelu *Mehasinu t-te'vil* kaže da su Allahove, dž.š., riječi: *I svoje krilo spusti* (ovdje prevedene: *I budi ljubazan*) u sljedećem kur'anskom ajetu: *I budi ljubazan prema vjernicima koji te slijede!*[42] metaforički upotrijebljene po uzoru na ptice koje spuštaju krila kada hoće da slete.

Es-Sa'di, neka mu se Allah, dž.š., smiluje u svome tefsiru kaže: "Pod Allahovim, dž.š., riječima: *...i roditeljima ... dobročinstvo činiti ...* podrazumijeva se da smo roditeljima dužni činiti sve vrste dobročinstva, i

42 Eš-Šu'ara', 215.

riječju i djelom, zato što su oni uzrok našeg postojanja i zato što prema nama gaje ljubav, naklonost i samilost koja opravdava našu obavezu i dobročinstvo prema njima.

Pod Allahovim, dž.š., riječima: *...kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive ...* podrazumijeva se doba života u kojem im snaga slabi i u kojem im postaje potrebna ljubaznost drugih i njihovo dobročinstvo.

Pod Allahovim, dž.š., riječima: *...ne reci im ni: "Uh!" ...* podrazumijeva se najniža razina nanošenja zla čime se skreće pažnja i upozorava na one više, kao da je rečeno: 'Ne nanosi im ni najmanje zlo.'

Pod Allahovim, dž.š., riječima: *...i ne podvikni na njih ...* podrazumijeva se da nije dozvoljeno grditi roditelje niti im upućivati grube i okrutne riječi.

Pod Allahovim, dž.š., riječima: *...i obraćaj im se riječima poštovanja punim* podrazumijeva se da smo dužni upućivati roditeljima riječi koje oni vole te im se obraćati lijepim, pristojnim i učtivim riječima koje gode njihovim srcima i u kojima njihove duše nalaze smiraj, a takve riječi se razlikuju shodno razlikama u okolnostima, običajima i vremenu.

Pod Allahovim, dž.š., riječima: *Budi prema njima pažljiv i ponizan ...* podrazumijeva se da smo dužni biti ponizni pred njima iz samilosti, saosjećanja i želje za nagradom od Allaha, dž.š., a ne zbog straha od njih, želje za onim što posjeduju ili nekog drugog razloga i motiva za koji čovjek neće biti nagrađen.

Pod Allahovim, dž.š., riječima: *...i reci: "Gospodaru moj, smiluj im se ...* podrazumijeva se da smo dužni, dok su nam roditelji živi a i kada umru, Allahu, dž.š., za njih dove upućivati te Ga moliti da im se smiluje imajući u vidu odgoj koji su nam pružili kad smo bili mali. Iz navedenog se može nazrijeti da je obaveza prema roditeljima veća što je odgoj koji su nam pružili bolji te da tu obavezu čovjek ima i prema onome koji umjesto njegovih roditelja preuzme na sebe njegovo odgajanje i podizanje u vjeri i životu na ovome svijetu.

Pod Allahovim, dž.š., riječima: *Gospodar vaš dobro zna šta je u dušama vašim: ako budete poslušni, - pa, Allah će doista oprostiti onima koji se kaju*[43]

43 El-Isra', 25.

podrazumijeva se da je Allah, dž.š., obaviješten o dobru i zlu koje se u nama krije te da on ne gleda u naša djela i naša tijela nego u naša srca i ono što se u njima nalazi.

Pod Allahovim, dž.š., riječima: *...ako budete poslušni ...* podrazumijeva se da cilj i svrha naših stremljenja treba biti Allahovo, dž.š., zadovoljstvo i Njegova blizina, a ne nešto drugo ili neko drugi.

Pod Allahovim, dž.š., riječima: *...pa, Allah će doista ... onima koji se kaju* podrazumijevaju se oni koji se u svim situacijama Njemu vraćaju i obraćaju, dok se pod riječima: *...će oprostiti ...* podrazumijeva da će Allah, dž.š., čovjeku, u čijem se srcu nalazi jedino ljubav i naklonost prema Njemu i onome što Njemu približava, oprostiti grijehe koje počini slučajno i trenutno.

Gostoprimstvo prema roditeljima i ukazivanje poštovanja prema rodbini

Kada čovjek zauzme neki položaj ili dostigne neki nivo pa ga posjeti roditelj, dužan ga je ljubazno i s radošću dočekati te mu ukazati najveće poštovanje.

I Jusuf, a.s., je kao upravitelj Egipta krajnje ljubazno i s velikom radošću dočekao svoje roditelje koji su s njegovom braćom stigli iz pustinje te im je tom prilikom uputio sljedeće riječi: *...Nastanite se u Misiru, svakog straha, ako Bog da, oslobođeni!*[44] Zatim ih je (svoje roditelje) postavio do sebe na prijesto: *I on roditelje svoje postavi na prijesto ...*[45], ne plašeći se pri tome reakcije stanovnika Egipta.

Gdje su u odnosu na ovaj plemeniti postupak Jusufa, a.s., postupci ljudi koje je Allah, dž.š., učinio slijepima (kojima je Allah, dž.š., oduzeo

44 Jusuf, 99.
45 Jusuf, 100.

moć rasuđivanja)?! Njihovi roditelji se trude, zalažu i iscrpljuju kako bi im pružili ono što im je potrebno te ulažu krajnji napor s ciljem da im obezbijede fakultetsko obrazovanje, a kada neko od njih postane, npr., ljekar pa ga posjeti roditelj, odnosi se prema njemu kao prema nekom strancu kako se ne bi osramotio pred kolegama zato što mu je roditelj, možda, obični radnik, nepismena osoba ili seljak.

Takav neznalica zaboravlja da niko nikada nije pojeo bolju hranu od one koja je stečena radom njegovih ruku. Jusuf, a.s., nije bio takav, nego je ljubazno i s radošću dočekao svoje roditelje.

Pripisivanje očinstva drugome

Među velikim grijesima je i postupak čovjeka koji se odrekne svoga oca, odnosno koji očinstvo pripiše nekome drugom.

El-Buhari i Muslim bilježe, a Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ne mrzite svoje očeve jer je mržnja prema ocu ravna nevjerstvu."[46]

El-Buhari i Muslim bilježe, a Sa'd ibn Ebi Vekkas i Ebu Bekra prenose da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Onome koji ustvrdi da mu je otac neko drugi, a zna da mu taj zapravo nije otac, džennet je zabranjen."[47]

U drugoj predaji koju bilježi Muslim stoji da je Ebu Osman, nakon što je prisvojen Zijad,[48] sreo Ebu Bekrea i upitao ga: "Šta ste to učinili? Ja sam od Sa'd ibn Ebi Vekkasa čuo da je Allahov Poslanik, s.a.v.s.,

46 El-Buhari (6768); Muslim (62).

47 El-Buhari (6766-6767); Muslim (63, str. 80).

48 En-Nevevi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, u djelu *Šerhu Muslim* kaže: "Ovdje se radi o prigovaranju Ebu Bekreu. Naime, spomenuti Zijad je bio poznat kao Zijad ibn Ebi Sufjan (Zijad, sin Ebu Sufjana). Zvali su ga i Zijad ibn ebihi (Zijad, sin svoga oca), zatim Zijad ibn ummihi (Zijad, sin svoje majke). Međutim, on je zapravo bio brat Ebu Bekrea po majci i bio je poznat i kao Zijad ibn Ubejd es-Sekafi. Nakon toga ga je prisvojio Mu'avija ibn Ebi Sufjan i pripisao svome ocu, Ebu Sufjanu, te je Zijad postao njegov pristalica, dok je prije toga bio pristalica h. Alije, r.a.

rekao: 'Onome koji ustvrdi da mu je otac neko drugi, a zna da mu taj zapravo nije otac, džennet je zabranjen.'" Na to je Ebu Bekra kazao: "I ja sam čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kada je to rekao."

El-Hafiz ibn Hadžer, neka mu se Allah, dž.š., smiluje veli: "Ovdje se misli na Zijada ibn Sumejju. Summejja, njegova majka, je bila robinja El-Harisa ibn Kelde koji ju je udao za Ubejdovog štićenika pa mu je rodila Zijada dok su bili u Taifu čiji stanovnici još uvijek nisu bili primili islam. Za vrijeme Omerovog hilafeta Ebu Sufjan ibn Harb je kod Omera čuo kako Zijad govori, a bio je rječit, pa mu se svidio te je rekao: 'Ja uistinu znam ko mu je otac i kada bih htio, imenovao bih ga, ali se bojim Omera.' Kada je Mu'avija preuzeo hilafet, Zijad je bio u Perziji na Alijinoj strani. Muavija mu je laskao i ulagivao mu se te je u njemu probudio želju kada mu je kazao da će ga pripisati svome ocu, Ebu Sufjanu. To je privuklo Zijadovu pažnju pa je dalji tok događaja doveo do toga da je Mu'avija prisvojio Zijada te ga postavio za namjesnika u Basri, a zatim u Kufi. Nakon toga je Zijad živio svojim poznatim životom i vodio spominjanu politiku. Mnogi ashabi i tabiini su prigovarali Mu'aviji zbog toga pozivajući se na hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojem stoji da dijete može biti pripisano samo onome u čijem krevetu je rođeno (njegovom ocu), dok je Ebu Osman kritiku i prigovore u vezi s ovim slučajem upućivao samo Ebu Bekreu zato što mu je Zijad bio brat po majci."

Smisao Allahovih, dž.š., riječi:

Gospodar vaš dobro zna šta je u dušama vašim: ako budete poslušni, - pa, Allah će doista oprostiti onima koji se kaju.[49]

Navedeni kur'anski ajet slijedi odmah nakon sljedećih Allahovih, dž.š., riječi:

49 El-Isra', 25.

Gospodar tvoj zapovijeda da se samo Njemu klanjate i da roditeljima dobročinstvo činite. Kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive, ne reci im ni: "Uh!" – i ne podvikni na njih, i obraćaj im se riječima poštovanja punim. Budi prema njima pažljiv i ponizan i reci: "Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, njegovali!"[50]

Od dobrog i čestitog djeteta, a to je ono koje svojim roditeljima čini dobročinstvo, nekada se može čuti negodovanje prema ocu ili majci zbog nekog njihovog lošeg postupka. Takvo dijete, dakle, svojim roditeljima ili jednome od njih dvoje nekada može uputiti neku grubu riječ, ali Allah, dž.š., zna da je ono dobro i čestito te da mu nije cilj nanošenje zla roditeljima. Naime, u tom slučaju se radi samo o pogrešnoj procjeni i lošem izboru kada je u pitanju njegova reakcija. S druge strane, takvo dijete je ljudsko biće koje kao i druge ljude obuzimaju i snalaze različite emocije koje čine da prema roditeljima ili jednome od njih dvoje nekada čini greške. Međutim, ono se nakon što počini grijeh kaje i zbog toga ne treba gubiti nadu u Allahovu, dž.š., milost imajući u vidu da su mu vrata pokajanja (*tevbe)* otvorena: *Gospodar vaš dobro zna šta je u dušama vašim: ako budete poslušni, - pa, Allah će doista oprostiti onima koji se kaju*[51], tj. ako se budete prošli grijeha, Allah, dž.š., će vam, o vi koji se kajete i odustajete od grijeha, oprostiti. Zato, o vi koji ste dobri i čestiti, nastojte da popravite ono u čemu ste prema roditeljima pogriješili i konstantno Allaha, dž.š., molite za uspjeh i ispravno postupanje.

Et-Taberi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže da je smisao gore navedenog ajeta sljedeći: "Gospodar vaš, o ljudi, zna šta se krije u vašim dušama u vezi s poštovanjem i uvažavanjem majki i očeva te dobročinstvom prema njima, ili, pak, omalovažavanjem njihovih prava, neposlušnošću prema njima itd. Ništa od toga nije skriveno Allahu, dž.š., i On će vas, zavisno od onoga što se u vašim dušama krije, kazniti ili nagraditi. Zato budite oprezni, nikakvo im zlo ne spremajte i neposlušnost im ne izražavajte." Pod dijelom ajeta: *...ako budete poslušni ...* Et-

50 El-Isra', 23-24.
51 El-Isra', 25.

Taberi smatra da se podrazumijeva sljedeći smisao: "Ako vam namjere prema roditeljima budu ispravne, ako Allahu, dž.š., budete poslušni u vezi s dobročinstvom prema njima koje vam je naredio, ako svoje obaveze prema njima, kao i druge kojima vas je Allah, dž.š., zadužio, budete izvršavali te ako se budete kajali za eventualne grijehe i propuste, On će vam oprostiti."

El-Kurtubi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Pod Allahovim, dž.š., riječima: *Gospodar vaš dobro zna šta je u dušama vašim* ... podrazumijeva se da On zna da li se u našim dušama krije samilost i saosjećanje prema roditeljima ili, pak, neposlušnost i nepoštovanje te da li se iza našeg dobročinstva prema njima krije licemjerstvo ili ne."

Ibn Džubejr smatra da se pod gore navedenim ajetom (ili njegovim dijelom) podrazumijeva nepažnjom počinjena greška prema roditeljima ili jednome od njih, kao što je neki nepromišljen postupak ili propust, a ne svjesno nanošenje nepravde i zla.

Nadalje, Ibn Džubejr veli da se pod Allahovim, dž.š., riječima: *...ako budete poslušni* ... podrazumijeva da će Allah, dž.š., oprostiti nepažnjom počinjene greške onima koji su iskreni u namjeri da roditeljima čine dobročinstvo, dok se, prema njegovom mišljenju, pod Allahovim, dž.š., riječima: *...pa, Allah će doista oprostiti onima koji se kaju* podrazumijeva obećanje oprosta pod uvjetom da je ta osoba čestita te da se stalno vraća poslušnosti Uzvišenom Allahu.

Svi navedeni vidovi tumačenja su u skladu s općim značenjima koja se navode u Allahovoj, dž.š., Knjizi imajući u vidu da se u većini slučajeva odmah nakon spominjanja nekog velikog grijeha te kazne koja je za isti predviđena otvaraju vrata pokajanja (*tevbe*) s ciljem da, kako smo to već pojasnili, čovjek ne izgubi nadu u Allahovu, dž.š., milost.

Tako, npr., Allah, dž.š., spominje drumske razbojnike koji na Zemlji nered čine i protiv Allaha, dž.š., i Njegovog Poslanika, s.a.v.s., se bore te kaznu koja je za to predviđena, a zatim im otvara vrata pokajanja (*tevbe*) :

Kazna za one koji protiv Allaha i Poslanika Njegova vojuju i koji nered na Zemlji čine jeste: da budu ubijeni, ili razapeti, ili da im se unakrst ruke i noge odsijeku ili da se iz zemlje prognaju. To im je poniženje na ovom svijetu, a na onom svijetu čeka ih patnja velika, ali ne i za one koji se pokaju prije nego što ih se domognete! I znajte da Allah prašta i da je milostiv.[52]

Isti je slučaj i sa onima koji ostavljaju namaz. Naime, nakon jednog broja vjerovjesnika, a.s., Allah, dž.š., u sljedećim kur'anskim ajetima spominje njih i kaznu koja je za njihov grijeh predviđena: *To su ti vjerovjesnici koje je Allah milošću Svojom obasuo, potomci Ademovi i onih koje smo sa Nuhom nosili, i potomci Ibrahimovi i Israilovi, i onih koje smo uputili i odabrali. Kad bi im se ajeti Milostivog čitali, oni bi licem na tle padali i plakali. A njih smjeniše zli potomci, koji molitvu napustiše i za požudama pođoše; oni će sigurno zlo proći*[53], dok im u sljedećem kur'anskom ajetu otvara vrata pokajanja (*tevbe*) : *Ali onima koji se pokaju i dobra djela čine, Allah će njihova hrđava djela u dobra promijeniti, a Allah prašta i samilostan je.*[54]

Isti je slučaj i sa onima koji druge ubijaju, koji bludniče i koji širk čine:

I oni koji se mimo Allaha drugom bogu ne klanjaju, i koji, one koje je Allah zabranio, ne ubijaju, osim kada pravda zahtijeva, i koji ne bludniče; - a ko to radi, iskusiće kaznu, patnja će mu na onom svijetu udvostručena biti i vječno će u njoj ponižen ostati; ali onima koji se pokaju i dobra djela čine, Allah će njihova hrđava djela u dobra promijeniti, a Allah prašta i samilostan je.[55]

I onima koji vjernicima jame kopaju te ih u njih bacaju vrata tevbe (pokajanja) se otvaraju: *One koji vjernike i vjernice budu na muke stavljali pa se ne budu pokajali - čeka patnja u Džehennemu i isto tako prženje u ognju*[56], tj. ako se pokaju, Allah, dž.š., će im oprostiti.

Ovo vrijedi u jako velikom broju slučajeva, pa tako i kada je u pitanju odnos prema roditeljima. Otuda, onaj koji u odnosu prema svojim

52 El-Ma'ida, 33-34.
53 Merjem, 58-59.
54 El-Furkan, 70.
55 El-Furkan, 68-70.
56 El-Burudž, 10.

roditeljima napravi neki propust ili počini neki manji ili veći grijeh treba znati da su mu vrata pokajanja (*tevbe)* otvorena zato što bi se iz tog razloga možda mogao popraviti i pokajati.

Neposlušnost prema roditeljima je jedan od najvećih grijeha

Čovjek mora biti oprezan kada je u pitanju neposlušnost prema roditeljima zato što je to jedan od najvećih grijeha.

El-Buhari i Muslim bilježe, a Ebu Bekra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike upitao ashabe: "Hoćete li da vas obavijestim koji su grijesi najveći?" Ashabi su odgovorili: "Naravno, o Božiji Poslaniče." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., tri puta ponovio: "Pripisivanje druga Allahu, dž.š., (širk) i neposlušnost prema roditeljima." Bio je naslonjen (u poluležećem stavu) dok je to govorio, a onda se uspravio i počeo ponavljati: "Ta i iznošenje laži i neistina te lažno svjedočenje!" tako da su ashabi pomislili da neće prestati.[57]

El-Buhari i Muslim također bilježe, a Enes, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike spomenuo velike grijehe, ili je o njima upitan, te je rekao: "Pripisivanje druga Allahu, dž.š., (širk), samoubistvo i neposlušnost prema roditeljima." Zatim je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao: "Hoćete li da vas obavijestim koji su grijesi najveći?", te dodao: "Iznošenje laži i neistina ili lažno svjedočenje."[58]

U vezi s ovim, Šu'ba kaže: "Bliži sam uvjerenju da je tom prilikom spomenuo lažno svjedočenje."

Prema tome, neposlušnost prema roditeljima je na ljestvici grijeha pozicionirana odmah nakon pripisivanja druga Allahu, dž.š., (*širka*),

57 El-Buhari (5976); Muslim (87).
58 El-Buhari (5977); Muslim (88).

kao što je i imperativ dobročinstva prema roditeljima na ljestvici dobrih djela pozicioniran odmah nakon imperativa vjerovanja u jednog Boga, Allaha, dž.š.

Neka je slavljen Allah, dž.š.! Neposlušnost prema roditeljima je na ljestvici grijeha pozicionirana prije bluda i ubistva, da nas Allah, dž.š., od toga zaštiti i sačuva, s tim da postoje i različite razine i nivoi neposlušnosti prema roditeljima.

Neposlušnost prema majci predstavlja veći grijeh od neposlušnosti prema ocu i podrazumijeva žešću kaznu

Naime, ranije smo spomenuli predaju Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojoj stoji da je najpreči lijep odnos prema majci. Nadalje, razlog gore navedenoj tvrdnji je i činjenica da je majka slaba, a za nanošenje zla i nepravde slabima slijedi žešća kazna.

Pored gore navedenoga o zabrani neposlušnosti prema roditeljima, spomenut ćemo još jednu predaju u kojoj se neposlušnost prema majci posebno zabranjuje. Naime, El-Buhari i Muslim bilježe, a El-Mugira ibn Šu'ba prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike kazao: "Allah vam zabranjuje neposlušnost prema majkama, potpuno uskraćivanje i nezajažljivo potraživanje i da zakopavate živu žensku djecu te vas odvraća od širenja glasina, mnogih zapitkivanja i rasipanja imetka."[59]

59 El-Buhari (5975); Muslim (593).

Uspostavljanje odnosa sa dobročiniteljima

Ako čovjek želi s drugima uspostaviti neki vid saradnje, najbolje je da to bude osoba koja svojim roditeljima čini dobro zato što se od nje može očekivati dobro.

Isto tako, ako čovjek želi udati svoju kćerku za nekoga, neka se, između ostalog, raspita i o tome da li čini dobro svojim roditeljima ili je neposlušan prema njima. Ako je neposlušan prema svojim roditeljima, to je osoba koju treba izbjegavati zato što, u većini slučajeva, takve osobe neće činiti dobro ni svojim suprugama, a postoji bojazan da će i njihova djeca biti neposlušna poput njih.

Nadalje, ako čovjek želi negdje putovati, neka se raspita o svome saputniku i neka nastoji da to bude jedna od pobožnih i čestitih osoba, jer su one poput prodavača mošusa zato što će njihovo prijateljstvo opstati i onoga dana kada prisni prijatelji budu neprijateljski raspoloženi jedni prema drugima.

Neki od propisa odnosa prema roditeljima

Roditeljima se ne smiju upućivati oštri pogledi, na njih se ne smije podizati glas, u njihovom prisustvu ne treba sjediti dok oni stoje, ne smije im se upadati u riječ te u hrani i piću sebe pretpostavljati njima.

Za sve navedeno postoje dokazi. Naime, u jednoj vjerodostojnoj predaji koju bilježi El-Buhari, a prenose El-Misver ibn Mahreme i Mervan, stoji: "Kada bi govorili (ashabi), iz poštovanja prema njemu (Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.) stišavali bi svoje glasove u njegovom prisustvu i ne bi mu upućivali oštre poglede."[60]

60 El-Buhari (2731-2732).

U vezi s propisom u kojem stoji da im nije dozvoljeno upadati u riječ, prenosi se da Ibn Omer, r.a., nije govorio u prisustvu starijih od sebe, a roditelji, bez ikakve sumnje, u tom smislu imaju više prava od ostalih starijih osoba.

Tako El-Buhari i Muslim bilježe, a Ibn Omer, r.a., prenosi da je jedne prilike bio kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te da je pred njih donijeta srčika s vrha palme. Tada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: "Postoji jedno drvo koje je poput čovjeka muslimana." Ibn Omer, r.a., dalje pripovijeda i kaže da je htio reći da je to palma, ali je primijetio da je najmlađi među prisutnima te je prešutio. Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., dodao: "To je palma."[61]

Što se tiče propisa kojim se u njihovom prisustvu zabranjuje sjediti dok oni stoje, Muslim bilježi, a Džabir, r.a., prenosi da se Allahov Poslanik, s.a.v.s., razbolio te da su klanjali za njim dok je on sjedio a Ebu Bekr prenosio njegove tekbire. Onda se Allahov Poslanik, s.a.v.s., okrenuo prema ashabima, vidio ih da stoje te im dao znak da sjednu. Klanjali su sjedeći, a kada je predao selam, Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Upravo ste zamalo počinili ono što su činili Perzijanci i Bizantijci koji su stajali iznad svojih vladara dok su oni sjedili. Nemojte to činiti, nego se povodite za vašim imamima. Ako oni klanjaju stojeći, i vi klanjajte stojeći, a ako oni klanjaju sjedeći, i vi klanjajte sjedeći."[62]

U vezi s propisom u kojem stoji da u hrani i piću nije dozvoljeno sebe pretpostavljati roditeljima, spominjali smo predaju o stanovnicima pećine čiji je ulaz blokirala jedna stijena. Naime, Allah, dž.š., je otklonio stijenu sa ulaza u pećinu zahvaljujući zaslugama onih koji su se u njoj našli, a kako i ne bi kada je jedan od njih s mlijekom u rukama stajao pored roditelja sve dok nije svanulo te im dao da piju prije nego što je pio on i njegova djeca.

61 El-Buhari (72); Muslim (2811).

62 Muslim (413). U vezi s propisom o klanjaju stojeći dok imam klanja sjedeći postoji više detalja i pojedinosti koje mi ovdje nećemo navoditi. Bitno je da se iz ove predaje može izvući propis prema kojem je pokuđeno sjediti u prisustvu roditelja koji stoje. Ovaj propis je još uvijek na snazi.

Dijete ne treba odgovarati na očeve kritike i prijekore

Kada otac izgrdi svoje dijete ili ga udari i iskritikuje, nije lijepo da mu dijete uzvrati istom mjerom, šta više to je u većini slučajeva zabranjeno.

S tim u vezi, spomenut ćemo ono što se desilo h. Ebu Bekru, r.a., s njegovim sinom te kako je od sebe otklonio srdžbu i druge emocije koje su ga bile obuzele zato što je znao da je to što se dešava rezultat šejtanovog djelovanja.

Naime, El-Buhari i Muslim bilježe, a Abdurrahman ibn Ebi Bekr, r.a., prenosi da su "stanovnici sofe" bili siromašni ljudi te da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike kazao: "Ko ima hrane za dvoje neka povede i trećega, ko ima hrane za četvero neka povede i petoga i šestoga." Ebu Bekr je doveo trojicu, a Allahov Poslanik, s.a.v.s., je krenuo sa desetoricom. Onda je Ebu Bekr večerao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te ostao kod njega do jacije-namaza. Nakon jacije-namaza se ponovo vratio kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i ostao kod njega sve dok nije zaspao (Allahov Poslanik, s.a.v.s.). Kući se vratio nakon što je proteklo od noći onoliko koliko je Allah, dž.š., htio da protekne pa ga je supruga upitala: "Šta te je spriječilo da budeš sa svojim gostima?" Upitao je: "Zar im nisi dala da večeraju?!" Odgovorila je: "Odbili su da jedu dok ti ne dođeš." Onda su pred njih iznijeli hranu. Abdurrahman ibn Ebi Bekr dalje pripovijeda i kaže: "Ja sam izašao i sakrio se, a Ebu Bekr je povikao: 'Neznalice', te me počeo grditi i kleti (misleći da sam bio nemaran i škrt prema gostima). Zatim je kazao: 'Jedite, ne bilo vam prijatno. Tako mi Boga, nikada mu neću dati da jede.'"[63]

63 El-Buhari (6140-6141); Muslim (2057).

Nadalje, Muslim bilježi, a Salim ibn Abdullah ibn Omer prenosi da je Abdullah ibn Omer rekao da je jedne prilike čuo kako Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Ne sprečavajte svoje supruge da idu u džamiju kada za to zatraže dozvolu."[64]

Zatim Salim dodaje i kaže da je na te riječi Bilal ibn Abdullah ibn Omer rekao: "Tako mi Allaha, sigurno im to nećemo dozvoliti!" Salim dalje pripovijeda i kaže da je Bilalu tada prišao Abdullah (njegov otac) te ga izgrdio kao nikada do tada, a onda je rekao: "Ja te obavještavam o onome što je kazao Allahov Poslanik, a ti kažeš: 'Tako mi Allaha, sigurno im to nećemo dozvoliti!'"

Discipliniranje i kažnjavanje djeteta od roditelja

El-Buhari i Muslim bilježe, a h. Aiša, r.a., prenosi da je jedne prilike krenula sa Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., na jedno putovanje te da joj se u pustinji prekinula (i izgubila) ogrlica. Allahov Poslanik, s.a.v.s., se zaustavio da je traži pa su to i ostali učinili. Međutim, bili su bez abdesta a nisu imali vode pa su neki od njih došli kod h. Ebu Bekra, r.a., i kazali: "Zar ne vidiš šta je Aiša uradila? Zaustavila je Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i ostale s njim a bez abdesta su i nemaju vode." H. Ebu Bekr, r.a., je prišao h. Aiši, r.a., dok je Allahov Poslanik, s.a.v.s., ležao glavom oslonjen na njena stegna te joj rekao: "Zaustavila si Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i ostale s njim a bez abdesta su i nemaju vode." H. Aiša, r.a., dalje pripovijeda i kaže: "Onda me je izgrdio i izgovorio mi ono što je Allah, dž.š., htio da on izgovori te me je počeo udarati rukom po slabinama a nisam se mogla pomjerati zato što je Allahov Poslanik, s.a.v.s., ležao na mojim stegnima." Allahov Poslanik, s.a.v.s., je, dakle, zaspao

64 Muslim (str. 327).

tako da je izgubio abdest pa je Allah, dž.š., tom prilikom objavio ajet o tejemmumu:

...A ako ste bolesni, ili na putu, ili ako je neko od vas obavio prirodnu potrebu, ili ako ste se sastajali sa ženama, a ne nađete vode, onda dlanovima čistu zemlju dotaknite i lica vaša i ruke vaše potarite. – Allah, zaista, briše grijehe i prašta.[65]

Zatim je Usejd ibn el-Hudajr kazao: "O porodico Ebu Bekra! Ovo nije prva blagodat (olakšica uzimanja tejemmuma umjesto abdesta) za koju ste vi zaslužni." H. Aiša, r.a., dodaje i kaže: "Onda smo potjerali (da ustane) devu na kojoj sam bila (sjedila) pa smo ogrlicu našli ispod nje."[66]

Samilost i saosjećanje prema roditeljima

Dobro i čestito dijete saosjeća sa svojim roditeljima i priželjkuje im dobro, pa čak i ako su nevjernici. U tom slučaju, takvo dijete nastoji uputiti roditelje na Pravi put te im pruža savjete i ustrajava u tome sve do njihove smrti.

S tim u vezi, prisjetit ćemo se kako je Allahov, dž.š., prijatelj, Ibrahim, a.s., ustrajavao u pozivanju svoga oca na Pravi put:

Spomeni, u Knjizi, Ibrahima! On je bio istinoljubiv, vjerovjesnik. Kada je rekao ocu svome: "O oče moj, zašto se klanjaš onome koji niti čuje niti vidi, niti ti može od ikakve koristi biti? O oče moj, meni dolazi znanje, a ne tebi; zato mene slijedi, i ja ću te na pravi put uputiti;

o oče moj, na klanjaj se šejtanu, šejtan je Milostivome uvijek neposlušan; o oče moj, bojim se da te od Milostivog ne stigne kazna, pa da budeš šejtanu drug.[67]"

Zatim je Ibrahim, a.s., nakon očeve smrti tražio oprost za njega sve dok mu to nije zabranjeno:

65 En-Nisa', 43.
66 El-Buhari (3672); Muslim (367).
67 Merjem, 41-45.

A što je Ibrahim tražio oprosta za svoga oca bilo je samo zbog obećanja koje mu je dao. A čim mu je bilo jasno da je on Allahov neprijatelj, on ga se odrekao. Ibrahim je doista bio pun sažaljenja i obazriv.[68]

Pod riječima: *"Mir tebi!" - reče Ibrahim ...*[69] podrazumijeva se sljedeći smisao: "Od mene si siguran, jer ja ti neću nanositi zlo i nasilje niti ću te napadati kao što si ti meni činio."

U ovom smislu interesantan je i slučaj Abdullaha ibn Abdullaha b Ubejja ibn Selula čiji je otac bio na čelu munafika.

Naime, El-Buhari i Muslim[70] bilježe, a Ibn Omer, r.a., prenosi da je sin Abdullaha ibn Ubejja, nakon što mu je otac umro, došao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i rekao: "O Allahov Poslaniče! Daj mi svoju košulju da ga u nju umotam (umjesto ćefina), klanjaj mu dženazu-namaz i za njega oprosta zatraži." Allahov Poslanik, s.a.v.s., mu je dao košulju te rekao: "Podsjeti me da mu klanjam dženazu-namaz." Podsjetio ga je, pa kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., htio da mu klanja dženazu-namaz, h. Omer, r.a., ga je povukao i upitao: "Zar ti Allah, dž.š., nije zabranio da munaficima klanjaš dženazu-namaz?!" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Imam dvije mogućnosti", te je spomenuo sljedeći kur'anski ajet: *Molio ti oprosta za njih ili ne molio, molio čak i sedamdaset puta, Allah im neće oprostiti ...*[71], a zatim je klanjao dženazu-namaz pa je objavljen sljedeći kur'anski ajet: *I nijednom od njih, kad umre, nemoj molitvu ...*[72]

El-Buhari i Muslim također bilježe, a Džabir ibn Abdullah, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., došao do Abdullaha ibn Ubejja kada je već bio spušten u kabur. Naredio je da ga izvade pa su to i učinili. Onda ga je postavio na koljena, izbacio na njega nešto pljuvačke te mu obukao svoju košulju, Allah, dž.š., najbolje zna, a jednu košulju je (prije toga) obukao i Abbasu. Sufjan dalje pripovijeda i kaže da je Ebu Harun rekao: "Na Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., su bile dvije košulje

68 Et-Tevba, 114.
69 Merjem, 47.
70 El-Buhari (1269); Muslim (2774).
71 Et-Tevba, 80.
72 Et-Tevba, 84.

pa mu je sin Abdullaha ibn Ubejja kazao: 'O Allahov Poslaniče! Obuci mome ocu košulju koja ti je do tijela.'" Zatim Sufjan kaže: "Onda su vidjeli kako Allahov Poslanik, s.a.v.s., oblači Abdullahu (tu) svoju košulju kao naknadu za ono što je učinio."[73]

I Ebu Hurejre, r.a., je molio Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da Allaha, dž.š., zamoli da njegovu majku uputi na Pravi put.

Tako Muslim bilježi da je Ebu Hurejre, r.a., rekao: "Pozivao sam svoju majku u islam, ali je i dalje ostala nevjernica. Jednoga dana sam je pozvao (u islam) pa mi je spomenula Allahovog Poslanika, s.a.v.s., na način koji nisam odobravao. Otišao sam kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., plačući te sam mu rekao: 'O Allahov Poslaniče! Pozivao sam svoju majku u islam pa je odbila. Pozvao sam je i danas (u islam) pa mi te je spomenula na način koji ne odobravam. Zamoli Allaha, dž.š., da je uputi na Pravi put.' Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Gospodaru moj! Uputi (na Pravi put) majku Ebu Hurejre.' Izašao sam veseo zbog dove Allahovog Poslanika, s.a.v.s., a kada sam stigao kući i prišao vratima, vidio sam da su zatvorena (zaključana). Majka je čula moje korake te je rekla: 'Ostani gdje jesi, o Ebu Hurejre!' Čuo sam prskanje vode. Majka se okupala, obukla svoju košulju, stavila veo te mi otvorila vrata i kazala: 'O Ebu Hurejre! Svjedočim da nema boga osim Allaha i svjedočim da je Muhammed Njegov rob i poslanik.' Vratio sam se kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., plačući od radosti te mu rekao: 'O Allahov Poslaniče! Radosna vijest! Allah, dž.š., je uslišao tvoju dovu i uputio moju majku (na Pravi put).' Allahov Poslanik, s.a.v.s., je zahvalio Allahu, dž.š., pa sam ja rekao: 'O Allahov Poslaniče! Uputi dovu Allahu, dž.š., da mene i moju majku učini dragima Svojim robovima vjernicima te da njih nama učini dragima.' Onda je Allahov Poslanik kazao: 'Gospodaru moj! Ovog Svoga roba (Ebu Hurejru) i njegovu majku učini dragima Svojim robovima vjernicima i njih njima učini dragima.' Tako sam svakom vjerniku koji za mene čuje, iako me ne vidi, drag."[74]

73 El-Buhari (1350); Muslim (2773).
74 Muslim (2491).

H. Aiša, r.a., nije željela da ljudi njenog oca uzimaju kao loš predznak pa je, nakon što je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao da kažu Ebu Bekru da ljude predvodi u namazu, kazala Hafsi da mu (Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.) predloži h. Omera, r.a.

Tako El-Buhari bilježi da je Ebu Musa, r.a., rekao: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., se teško razbolio pa je kazao: 'Recite Ebu Bekru da predvodi ljude u namazu.' Onda je Aiša rekla: 'On je nježan čovjek. Ako te zamijeni, neće moći klanjati pred ljudima.' Allahov Poslanik, s.a.v.s., je ponovio: 'Recite Ebu Bekru da predvodi ljude u namazu.' I Aiša je ponovila ono što je prvi put kazala pa je onda Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Reci Ebu Bekru da predvodi ljude u namazu, vi ste (poput) žena iz Jusufovog okruženja.' Onda je kod h. Ebu Bekra, r.a., došao glasnik te je predvodio ljude u namazu još dok je Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio živ."[75]

Nadalje, El-Buhari bilježi da je h. Aiša, r.a., rekla: "Kada se Allahov Poslanik, s.a.v.s., razbolio, došao je Bilal da oglasi namaz pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Recite Ebu Bekru da predvodi ljude u namazu.' Rekla sam: 'O Allahov Poslaniče! Ebu Bekr je osjetljiv čovjek i kada te zamijeni, ljudi ga neće čuti. Kako bi bilo da to narediš Omeru?' Allahov Poslanik, s.a.v.s., je ponovio: 'Recite Ebu Bekru da predvodi ljude u namazu.' Onda sam kazala Hafsi: 'Reci mu (Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.) da je Ebu Bekr osjetljiv čovjek i da ga ljudi neće čuti kada ga zamijeni te da to naredi Omeru.' Kada mu je to Hafsa kazala, rekao je: 'Vi ste, uistinu, (poput) žena iz Jusufovog okruženja. Recite Ebu Bekru da predvodi ljude u namazu.'"[76]

U jednoj drugoj predaji koju također bilježi El-Buhari stoji da je h. Aiša, r.a., rekla: "Obratila sam se Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., u vezi s tim jedino zbog toga što sam osjećala (znala) da ljudi nakon njega neće voljeti nikoga ko zauzme njegovo mjesto te da će zbog svakog onog koji to učini slutiti zlo. Zato sam željela da Allahov Poslanik, s.a.v.s., Ebu Bekra poštedi toga."[77]

75 El-Buhari (678).
76 El-Buhari (713).
77 El-Buhari, (*El-Feth*, 8/140).

Otuda, svako dijete treba biti pažljivo prema svojim roditeljima te im željeti dobro i nagradu (od Allaha, dž.š.) sve dok mu to ne bude zabranjeno.

Proklinjanje djeteta od roditelja

Svaka osoba se treba čuvati kletve svoga oca ili majke, a posebno ako je ta kletva s pravom. Takve kletve se treba strogo čuvati i paziti jer bi se moglo desiti da bude izrečena u trenutku kada se dove uslišavaju te da i ona bude uslišana.

Muslim bilježi, a Džabir, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike upitao: "Ko to proklinje svoju devu?" Neko je odgovorio: "Ja, o Allahov Poslaniče." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s, kazao: "Sjaši s nje i ne prati nas (ne putuj s nama) na devi koja je prokleta. Ne proklinjite sami sebe, ne proklinjite svoju djecu, ne proklinjite svoj imetak i ne činite to u trenucima u kojima se Allahu, dž.š., upućuju dove jer bi vam mogao uslišati kletvu."[78]

Ranije smo spomenuli predaju o Džurejdžu u kojoj stoji da je njegovoj majci uslišana kletva kojom je od Allaha, dž.š., tražila da ga ne usmrti prije nego što vidi lica bludnica.

Prema tome, čovjek mora biti oprezan i čuvati se kletve roditelja, a posebno ako im je nanesena nepravda i ako su pobožni i čestiti, jer je u tom slučaju njihova kletva uveliko bliža obistinjenju.

Međutim, ako dijete proklinju roditelji koji su nepravedni i lašci zbog toga što neće da ih posluša i da im se odazove u činjenju nepravde i lažima, takva kletva je bezvrijedna i na nju se ne treba obazirati. Već smo spomenuli kako je Sa'da proklinjala majka zbog toga što nije htio da je posluša i da joj se odazove u činjenju širka. Međutim, Sa'd se nije obazirao na njenu kletvu.

78 Muslim (3009). Hadis bilježi i Ebu Davud (2/185).

Ovo spominjemo zbog toga što mnoge ljude kletva njihovih roditelja jako rastuži i ražalosti, pa makar roditelji u tom slučaju i ne bili u pravu, kao, npr., u slučaju kada roditelji pozivaju svoje dijete činjenju grijeha, pa im se ono ne odazove te ga zbog toga proklinju. Takvima poručujemo da se ne trebaju brinuti i tugovati zato što Allah, dž.š., dove (pa tako i kletve) prihvata samo od onih koji su bogobojazni te dobro raspoznaje dobročinitelja od razvratnika i onoga koji nered čini od onoga koji čini dobro.

Upućivanje istigfar-dove od roditelja

Čovjek treba od svojih roditelja tražiti da za njega upute istigfar-dovu Allahu, dž.š., jer koliko god im dobra učinio, on neće ispuniti svoju obavezu prema njima:

Uistinu! On još nije ispunio ono što mu je On naredio![79]

U sljedećem kur'anskom ajetu Jusufova, a.s., braća traže od svoga oca da za njih uputi istigfar-dovu Allahu, dž.š.:

"O oče naš," – rekoše oni – "zamoli da nam se grijesi oproste, mi smo, zaista zgriješili."[80]

Roditelji se ne smiju psovati i vrijeđati

Jedan od najvećih grijeha je proklinjanje roditelja i njihovo vrijeđanje. Tako El-Buhari i Muslim bilježe, a Abdullah ibn Amr prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Jedan od najvećih grijeha je da čovjek

79 Abese, 23.
80 Jusuf, 97.

proklinje (vrijeđa) svoje roditelje." Upitali su ga: "O Allahov Poslaniče! Kako čovjek može proklinjati (vrijeđati) svoje roditelje?" Odgovorio je: "Čovjek opsuje i uvrijedi nečijega oca pa taj neko opsuje i uvrijedi njegovoga oca, čovjek opsuje i uvrijedi nečiju majku pa taj neko opsuje i uvrijedi njegovu majku."[81]

Navedeni kur'anski ajeti i hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., na najbolji mogući način nam približavaju i pojašnjavaju naše najveće obaveze uopće. Na prvom mjestu je, naravno, obaveza prema Allahu, dž.š., odmah nakon nje dolazi obaveza prema Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., a zatim obaveza prema roditeljima koja predstavlja najveću obavezu kada je u pitanju naš odnos prema ljudima (obavezu prema Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., koji je također čovjek spomenuli smo ranije). Dužni smo izvršavati ove obaveze zato što će nas u suprotnom zadesiti nevolja i tjeskoba koju nećemo moći podnijeti te bolna kazna i na ovom i na onom svijetu, osim onoga koga Allah, dž.š., obaspe Svojom milošću.

Prema tome, poslušnost roditeljima zapravo je znak pokornosti Allahu, dž.š., i Njegovim naredbama, dok je neposlušnost prema njima i suprotstavljanje zapravo neposlušnost i suprotstavljanje Njemu i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s., sve dok nam oni (roditelji) ne naređuju da Allahu, dž.š., pripisujemo druga, da lažemo te da činimo grijehe i ono što je ružno i pokuđeno.

Najvažnija je ljubav prema Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s.

Bez obzira kolika vaša ljubav prema ocu i majci bila, ljubav prema Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s., treba biti veća i jača. Isto tako, poslušnost prema Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s.,

81 El-Buhari (5973); Muslim (str. 92).

mora vam biti veća obaveza od poslušnosti prema roditeljima, jer u jednoj vjerodostojnoj predaji koju bilježe El-Buhari i Muslim, a prenosi Enes ibn Malik, r.a., stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Niko od vas neće biti (pravi) vjernik sve dok mu ja ne budem draži od njegovog djeteta, njegovog roditelja, i od svih ljudi."[82]

Nadalje, El-Buhari i Muslim bilježe, a Enes, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Čovjek može osjetiti slast vjerovanja (*imana*) u tri slučaja: da mu Allah, dž.š., i Njegov Poslanik budu draži od svega drugog, da voli drugoga samo zbog Allaha, dž.š., i da ima averziju prema povratku u nevjerstvo kao što ima averziju i prema pomisli da bude bačen u vatru."[83]

Ljubav u ovom slučaju podrazumijeva pretpostavljanje Allaha, dž.š., i Njegovog Poslanika, s.a.v.s., roditeljima, a El-Hafiz ibn Hadžer, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, u djelu *Fethul-bari* prenosi da je El-Hattabi rekao: "Ovdje se radi o izbornoj, a ne urođenoj ljubavi."

En-Nevevi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, u djelu *Šerhu Muslim* (tom 1, str. 219.) navodi da je Ebu Sulejman el-Hattabi u vezi s riječima Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Čovjek neće biti (pravi) vjernik sve dok mu ja ne budem draži od njegove porodice, od njegovog imetka, i od svih ljudi", u drugoj predaji: "...od njegovog djeteta, od njegovog roditelja, i od svih ljudi" rekao: "Ovdje Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije mislio na urođenu, nego na biranu ljubav, zato što je čovjekova ljubav prema samome sebi urođena, a do njegovog srca nema puta." El-Hattabi nastavlja i kaže da se pod gore navedenim riječima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., podrazumijeva sljedeći smisao: "Nećeš biti iskren u ljubavi prema meni sve dok u pokornosti meni ne ispustiš dušu i sve dok moje zadovoljstvo ne budeš pretpostavljao svojim strastima, pa makar to podrazumijevalo tvoju smrt."

S druge strane, Ibn Bettal, El-Kadi Ijad i drugi, neka im se Allah, dž.š., smiluje, kažu: "Postoje tri vrste ljubavi. Ljubav pod kojom se

82 El-Buhari (15); Muslim (44).
83 El-Buhari (16); Muslim (43).

podrazumijeva poštovanje i uvažavanje, kao što je ljubav prema roditelju. Ljubav pod kojom se podrazumijeva saosjećanje i samilost, kao što je ljubav prema djetetu. Ljubav pod kojom se podrazumijeva prilagođavanje i odobravanje, kao što je ljubav prema ostalim ljudima. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je u ovom slučaju u ljubavi prema njemu objedinio sve tri (navedene) vrste ljubavi."

Ibn Bettal, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, nastavlja i kaže da se pod gore navedenim hadisom Allahovog Poslanika, s.a.v.s., podrazumijeva sljedeći smisao: "Onaj čiji je iman (vjerovanje) potpun zna da je njegova obaveza prema Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., veća od njegove obaveze prema roditeljima, djeci i ostalim ljudima zato što nam on donosi ono što će nas spasiti od vatre i što će nas izbaviti iz zablude."

El-Kadi Ijad, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Ljubav prema Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., podrazumijeva potpomaganje i podržavanje njegovog sunneta (prakse), stajanje u odbranu i zaštitu njegovog vjerozakona, priželjkivanje njegovog prisustva te žrtvovanje imetka i života u to ime."

Zatim El-Kadi Ijad kaže: "Kada nam ovo postane jasno, shvatit ćemo da bez toga nema istinskog imana (vjerovanja) te da će iman (vjerovanje) biti ispravan samo ukoliko budemo uzdizali Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i pretpostavljali ga roditeljima, djeci, i dobročiniteljima, i priviligovanima. Onaj koji ovo ne bude prihvatio te povjeruje suprotno navedenome, nije (pravi) vjernik", a Allah, dž.š., najbolje zna.

I Ebu Džendel ibn Suhejl ibn Amr je vjerovanje u Allaha, dž.š., i poslušnost prema Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., pretpostavljao poslušnosti prema svome ocu koji je bio nevjernik te jedan od prvaka među mušricima na Hudejbiji koji su pregovarali sa Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., o primirju. Tom prilikom, njegov otac (Suhejl) je, između ostalog, rekao: "Tražimo od tebe da nam vratiš svakog onog koji (od sada pa nadalje) bude tebi prešao, pa makar i tvoje vjere bio." Muslimani su na to počeli da negoduju te su rekli: "Slavljen neka je Allah, dž.š. Kako

da mušricima bude vraćen onaj koji dođe kao musliman?!" Dok su oni tako negodovali, kad dođe Ebu Džendel ibn Suhejl ibn Amr vezan u okove, a izašao je iz Mekke kako bi došao do muslimana. Onda je Suhejl kazao: "Ovo je, o Muhammede, prvi kojeg tražim da mi vratiš." Na to je Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Mi se još uvijek nismo ni na šta obavezali." Suhejl je dodao: "Onda se s tobom, tako mi Allaha, nikada ni o čemu neću saglasiti." Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Dozvoli mi da ga zadržim (prepusti mi ga)." Suhejl je odgovorio: "Neću ti dozvoliti da ga zadržiš." Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Učini to." Suhejl je odgovorio: "Neću to učiniti." Onda je Mikrez kazao: "Već smo ti ga prepustili."[84]

Na to je Ebu Džendel kazao: "O Muslimani! Zar ću biti vraćen mušricima, a došao sam kao musliman?! Zar ne vidite šta sam već preživio", a bio je teško mučen zbog vjerovanja u Allaha, dž.š.

Imajući u vidu da je, kao što smo već spomenuli, poslušnost prema Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s., veća obaveza od poslušnosti prema roditeljima te da bi ljubav prema Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s., trebala biti veća i jača od ljubavi prema roditeljima, treba reći i to da u pridruživanju druga Allahu, dž.š., te činjenju grijeha i ružnih i pokuđenih djela čovjek ne smije biti nikome poslušan.

Prema tome, poslušnost u pridruživanju druga Allahu, dž.š., i činjenju grijeha nije dobročinstvo:

I ne slušajte naredbe onih koji u zlu pretjeruju, koji na Zemlji ne zavode red već nered uspostavljaju.[85]

...i ne slušaj onoga čije smo srce nehajnim prema Nama ostavili koji strast svoju slijedi i čiji su postupci daleko od razboritosti.[86]

A ako te budu nagovarali da drugog Meni ravnim smatraš, onoga o kome ništa ne znaš, ti ih ne slušaj i prema njima se, na ovom svijetu, velikodušno ponašaj ...[87]

84 El-Buhari (2731-2732)
85 Eš-Šu'ara', 151-152.
86 El-Kehf, 28.
87 Lukman, 15.

Povod objavljivanja ovog kur'anskog ajeta je sljedeći događaj. Naime, Muslim[88] bilježi, a Mus'ab ibn Sa'd prenosi od svoga oca da su u vezi s njim objavljeni neki kur'anski ajeti: "Sa'dova majka se zaklela da neće s njim (sa Sa'dom) razgovarati sve dok se ne odrekne svoje vjere (islama) te da neće jesti ni piti. Rekla mu je: 'Ja mislim da ti je Allah naredio da budeš poslušan roditeljima, a ja sam ti majka i naređujem ti da to učiniš.' Ostala je tako tri (dana) sve dok nije zbog malaksalosti izgubila svijest pa je ustao jedan njen sin po imenu 'Umara te je napojio vodom. Onda je ona počela proklinjati Sa'da pa je Allah, dž.š., objavio sljedeće ajete: *Mi smo naredili čovjeku da bude poslušan roditeljima svojim. Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi, i odbija ga u toku dvije godine. Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim, Meni će se svi vratiti. A ako te budu nagovarali da drugog Meni ravnim smatraš, onoga o kome ništa ne znaš, ti ih ne slušaj i prema njima se, na ovom svijetu, velikodušno ponašaj ...*[89]"

Poslušnost se iskazuje u dobrim djelima

El-Buhari i Muslim[90] bilježe, a h. Alija, r.a., prenosi da je jedne prilike Allahov Poslanik, s.a.v.s., poslao vojsku te za vojskovođu odredio jednog čovjeka koji je zapalio vatru i naredio borcima da uđu u nju. Jedni su htjeli da uđu u vatru, a drugi su od nje pobjegli. Kada su to ispripovijedali Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., za one koji su htjeli ući u vatru kazao je: "Da su u nju ušli, ostali bi tamo sve do Sudnjeg dana", dok je za one koji su od vatre pobjegli rekao: "Poslušnost se ne iskazuje u griješenju nego u dobrim djelima."[91]

88 Muslim (1748).
89 Lukman, 14-15.
90 El-Buhari, (*El-Feth*, 13/233); Muslim (1840).
91 Od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., se posredstvom Ibn Omera, r.a., prenosi sljedeća vjerodostojna predaja koju bilježi El-Buhari (13/121): "Musliman se obavezuje na *čujem i pokoravam se* i u onome što voli i u onome što ne voli sve dok mu se ne naredi da učini grijeh, a kada mu se naredi da učini grijeh, nije na to obavezan." U tom smislu su i sljedeće Allahove, dž.š., riječi: ...*i ne slušaj onoga čije smo srce nehajnim prema Nama ostavili koji strast svoju slijedi i čiji su postupci daleko od razboritosti.* (El-Kehf, 28.)

Ahmed bilježi vjerodostojnu predaju u kojoj stoji da je Hanzala ibn Huvejlid el-Anberi kazao: "Dok sam jedne prilike bio (sjedio) kod Muavije, dođoše mu dva čovjeka svađajući se oko Ammarove glave. Svaki od njih dvojice je tvrdio da ga je on ubio. Onda je Abdullah ibn Amr kazao: 'Neka njome jedan od vas dvojice ugodi onome drugom, jer ja sam čuo kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao da će ga (Ammara) ubiti nasilna i nepravedna skupina (ljudi).' Muavija je upitao: 'Šta ti imaš s nama?' Abdullah ibn Amr je odgovorio: 'Moj otac se jedne prilike požalio Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., na mene, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Budi poslušan svome ocu sve dok je živ i ne prkosi mu.' A ja sam (evo) s vama i ne borim se (protiv vas).'"[92]

Abdullah ibn Amr, r.a., iako je bio poslušan svome ocu zato što mu je to Allahov Poslanik, s.a.v.s., preporučio: "Budi poslušan svome ocu sve dok je živ i ne prkosi mu", nije se borio protiv muslimana niti je svoju sablju na njih podigao, neka je Allah, dž.š., s njim zadovoljan i neka učini da i on bude zadovoljan.

Evo još dokaza u vezi sa zabranom slijeđenja roditelja u nevjerstvu te činjenju grijeha i onoga što je ružno i pokuđeno, imajući u vidu da je slijepo slijeđenje odlika i put kojim idu nevjernici i oni koji su zalutali:

Oni su očeve svoje u zabludi zatekli pa i oni stopama njihovim nastavili.[93]

A kada im se rekne: "Slijedite Allahovu Objavu!" – oni odgovaraju: "Nećemo, slijedit ćemo ono na čemu smo zatekli pretke svoje." – Zar i onda kada im preci nisu ništa shvaćali i kada nisu na pravom putu bili?![94]

A kad im se govori: "Slijedite ono što vam Allah objavljuje!" – odgovaraju: "Ne, mi slijedimo ono što smo zapamtili od predaka naših." Zar i onda kad ih šejtan poziva na patnju u ognju?![95]

Zar smo im prije Kur'ana dali Knjigu pa se nje pridržavaju? Oni čak govore: "Mi smo zatekli pretke naše kako ispovijedaju vjeru i prateći ih u stopu mi smo na

92 Ahmed, *Musned* (2/164-165).
93 Es-Saffat, 69-70.
94 El-Bekare, 170.
95 Lukman, 21.

pravom putu." I eto tako, prije tebe, Mi ni u jedan grad nismo poslanika poslali, a da oni koji su raskošnim životom živjeli nisu govorili: "Zatekli smo pretke naše kako ispovijedaju vjeru i mi ih slijedimo u stopu."[96]

Hudu, a.s., se njegov narod obratio sljedećim riječima:

Zar si nam došao zato da se jedino Allahu klanjamo, a da one kojima su se klanjali preci naši napustimo? – govorili su oni. "Učini da nas snađe to čime nam prijetiš, ako je istina to što govoriš!" "Već će vas stići kazna i gnjev Gospodara vašeg!" – govorio je on. "Zar sa mnom da se prepirete o imenima nekakvim kojima ste ih vi i preci vaši nazvali, a kojima Allah nikakav dokaz nije objavio? Zato čekajte, i ja ću s vama čekati!"[97]

Šuajbu, a.s., se njegov narod obratio sljedećim riječima:

"O Šuajbe", - govorili su oni – "da li vjera tvoja traži od tebe da napustimo ono čemu su se naši preci klanjali ili da ne postupamo sa imanjima našim onako kako nam je volja? E baš si 'pametan' i 'razuman'!"[98]

Musa, a.s., i njegovom bratu Harunu faraonov narod se obratio sljedećim riječima:

A oni rekoše: "Zar si došao da nas odvratiš od onoga na čemu smo zatekli pretke naše, da bi vama dvojici pripala vlast na Zemlji? E nećemo ni vama dvojici vjerovati!"[99]

Prema tome, jedan od uzroka nevjerovanja nevjernika je i slijepo slijeđenje roditelja i predaka, bez ikakvog jasnog dokaza i bez knjige (objave) koja osvjetljava (i upućuje).

Isto tako, to je i jedan od uzroka njihovog upuštanja u činjenje razvrata i onoga što je zabranjeno.

S tim u vezi, Allah, dž.š., kaže:

A kada urade neko ružno djelo, govore: "Zatekli smo pretke naše da to rade, a i Allah nam je to zapovjedio." Reci: "Allah ne zapovijeda da se rade ružna djela! Zašto o Allahu govorite ono što ne znate?"[100]

96 Ez-Zuhruf, 21-23.
97 El-E'araf, 70-71.
98 Hud, 87.
99 Junus, 78.
100 E-E'araf, 28.

S druge strane, slijeđenje roditelja i predaka koji čine dobro, koji su na Pravome putu i koji se odlikuju (vjerovanjem) *imanom* bez ikakve sumnje je vadžib, šta više, jedan od farzova.

Jusuf, a.s., je rekao:

I ispovijedam vjeru predaka svojih, Ibrahima i Ishaka i Jakuba; nama ne priliči da ikoga Allahu smatramo ravnim. To je Allahova milost prema nama i ostalim ljudima, ali većina ljudi nije zahvalna.[101]

Na postavljeni upit o Bogu kojem će se nakon njegove smrti klanjati, Ja'kubu, a.s., su sinovi odgovorili:

Vi niste bili prisutni kada je Jakubu smrtni čas došao i kada je sinove svoje upitao: "Kome ćete se, poslije mene, klanjati?" – "Klanjaćemo se" – odgovorili su – "Bogu tvome, Bogu tvojih predaka Ibrahima i Ismaila i Ishaka, Bogu jednome! i mi se Njemu pokoravamo!"[102]

Allah, dž.š., u Kur'anu kaže:

...a slijedi put onoga koji se iskreno Meni obraća ...[103]

Poslije smo tebi objavili: "Slijedi vjeru Ibrahimovu, vjeru pravu, on nije Allahu druge smatrao ravnim!"[104]

U vezi sa slijeđenjem roditelja ili jednoga od njih dvoje u dobru je i sljedeća predaja koju bilježi El-Buhari, a prenosi Ibn Abbas, r.a. U toj predaji stoji da je jedne prilike Allahov Poslanik, s.a.v.s., tražio od Allaha, dž.š., zaštitu za h. Hasana i Husejna, r.a., te da je rekao: "Vaš predak (Ibrahim, a.s.) je sljedećim riječima tražio zaštitu od Allaha, dž.š., za Ismaila i Ishaka: 'Allahovim savršenim riječima tražim zaštitu protiv svakog šejtana (džina) i otrovnog gmizavca te protiv svakog urokljivog oka (E'uzu bi kelimatil-Lahi t-tammeti min kulli šejtanin ve hammetin ve min kulli 'ajnin lammetin).'"[105]

---

101 Jusuf, 38.
102 El-Bekare, 133.
103 Lukman, 15.
104 En-Nahl, 123.
105 El-Buhari (3371).

Odnos prema roditeljima mušricima

Obavezni smo održavati lijep odnos prema roditeljima, pa makar i mušrici bili. S tim u vezi, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže:

A ako te budu nagovarali da drugog Meni ravnim smatraš, onoga o kome ništa ne znaš, ti ih ne slušaj i prema njima se, na ovom svijetu, velikodušno ponašaj ...[106]

Dakle, obavezni smo održavati lijep odnos prema roditeljima mušricima, s tim da im se nećemo odazvati i iskazati im poslušnost ako nas budu pozivali činjenju širka (pridruživanju druga Allahu, dž.š.).

Allah, dž.š., u Kur'anu kaže:

Allah vam ne zabranjuje da činite dobro i da budete pravedni prema onima koji ne ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg ne izgone – Allah, zaista, voli one koji su pravični – ali vam zabranjuje da prijateljujete sa onima koji ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg izgone i koji pomažu da budete prognani. Oni koji s njima prijateljuju sami sabi čine nepravdu.[107]

El-Buhari i Muslim[108] bilježe, a Esma bint Ebi Bekr, r.a., prenosi da joj je jedne prilike[109] došla majka koja je pripadala mušricima te da je ona pitala Allahovog Poslanika, s.a.v.s., za savjet i rekla: "Došla mi je majka iz potrebe.[110] Da li da održavam vezu s njom?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Da, održavaj vezu sa svojom majkom."

Međutim, kada njihov odnos prema djetetu postane nepodnošljiv te se ono poboji da će ga izvesti iz islama, propisi se mijenjaju shodno onome na što ukazuju okolnosti.

---

106 Lukman, 15.

107 El-Mumtehine, 8-9.

108 El-Buhari, *El-Feth* (5/233); Muslim (3/41).

109 U predaji koju bilježi Muslim na ovom mjestu stoji *fi 'ahdi resulil-Lahi*, dok u predaji koju bilježi El-Buhari (*El-Feth*, 6/281) stoji *fi 'ahdi kurejš*. El-Hafiz u djelu *El-Feth* (5/234) kaže: "Ovdje se podrazumijeva period između sporazuma na Hudejbiji i osvojenja Mekke."

110 U vezi s ovom riječju (u originalu stoji *ragibeten*) postoji više mišljenja. Većina učenjaka, kako prenosi El-Hafiz u djelu *El-Feth*, smatra da se pod tom riječju podrazumijeva da je došla tražiti (moliti) kćerkino dobročinstvo bojeći se pri tome da će je ona odbiti te da neće uspjeti.

Otklanjanje poteškoća

Nekim ljudima izgleda proturječna obaveza činjenja dobra roditeljima koji su mušrici s riječima Allaha, dž.š.:

Ne treba da ljudi koji u Allaha i u onaj svijet vjeruju budu u ljubavi sa onima koji se Allahu i Poslaniku Njegovu suprostavljaju, makar im oni bili očevi njihovi, ili braća njihova, ili rodaci njihovi. Njima je On u srca njihova vjerovanje usadio i svjetlom Svojim ih osnažio, i On će ih uvesti u džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, da u njima vječno ostanu. Allah je njima zadovoljan, a i oni će biti zadovoljni Njime. Oni su na Allahovoj strani, a oni na Allahovoj strani će sigurno uspjeti.[111]

O vjernici, ne prijateljujte ni sa očevima vašim ni sa braćom vašom ako više vole nevjerovanje od vjerovanja. Onaj od vas ko bude s njima prijateljevao, taj se doista prema sebi ogriješio.[112]

Treba, dakle, praviti razliku između dobročinstva i održavanja veze s jedne te uzajamne ljubavi s druge strane, jer dobročinstvo i održavanje veze ne zahtijevaju uzajamnu ljubav. Isto tako, urođena ljubav nije isto što i ljubav u ime vjere.

Tako, npr., musliman koji je oženjen kršćankom može jako voljeti svoju suprugu iako osjeća averziju prema njenoj vjeri. Zbog te ljubavi, on joj čini dobro, hrani je najboljom hranom, odijeva najljepšom odjećom i prema njoj se lijepo odnosi, iako, kao što smo već kazali, osjeća averziju prema njenoj vjeri.

Prema tome, njegova ljubav i dobročinstvo prema njoj su jedno, a njegova averzija prema njenoj vjeri drugo.

Nadalje, nekada musliman može mrziti i osjećati averziju prema drugom muslimanu zato što mu je nanio zlo ili nepravdu, a nekada i prema svojoj supruzi zbog njenog ružnog izgleda ili maloumnosti, dok

111 El-Mudžadela, 22.
112 Et-Tevba, 23.

s druge strane osjeća veliku naklonost prema islamu, čiji su i oni sljedbenici, te ga mnogo uvažava i cijeni.

El-Hafiz ibn Hadžer, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, u djelu *El-Feth* (5/233) kaže: "Dobročinstvo i održavanje veze ne zahtijeva uzajamnu ljubav koja se zabranjuje u sljedećim Allahovim, dž.š., riječima: *Ne treba da ljudi koji u Allaha i u onaj svijet vjeruju budu u ljubavi sa onima koji se Allahu i Poslaniku Njegovu suprostavljaju ...*[113]. Ovaj kur'anski ajet je općenitog značenja i odnosi se i na one koji se bore (ratuju) i na one koji se ne bore (ne ratuju protiv Allaha, dž.š., i Njegovog Poslanika, s.a.v.s.)."

Objedinjavanje (međusobno povezivanje) gore spomenutih kur'anskih ajeta je jednostavno i lahko zato što dobročinstvo i pravednost ne zahtijevaju ljubav i prijateljevanje. Međutim, problem je u tome što neki učenjaci tvrde da je gore navedeni kur'anski ajet derogiran sljedećim Allahovim, dž.š., riječima: *...ubijajte mnogobošce gdje god ih nađete ...*[114]

U tefsirskim djelima se mogu naći studije i rasprave o ovim kur'anskim ajetima, pa ko želi da se dodatno informiše neka konsultuje ta djela, a Allah, dž.š., najbolje zna.

U svjetlu onoga što smo već kazali, mogu se razumjeti i riječi koje je Allahov Poslanik, s.a.v.s., uputio h. Aliji, r.a. Naime, h. Alija, r.a., je jedne prilike kazao: "Tako mi Onoga Koji je rascijepio sjemenku i iz ničega stvorio čovjeka, Allahov Poslanik, s.a.v.s., mi je oporučio da će me voljeti samo vjernici te da će me mrziti samo licemjeri (*munafici*)."[115]

Međutim, protiv h. Alije, r.a., se borio Ez-Zubejr, r.a., a Allahov Poslanik, s.a.v.s., je za njega jedne prilike kazao: "Svaki vjerovjesnik ima svoga pomagača (*havarijjuna*), a moj pomagač je Ez-Zubejr."[116]

Prema tome, ljubav koja je spomenuta u riječima: "...Allahov Poslanik, s.a.v.s., mi je oporučio da će me voljeti samo vjernici te da će me mrziti samo munafici (licemjeri)", je ljubav u ime vjere. Isti je slučaj i sa

---

113 El-Mudžadela, 22.
114 Et-Tevba, 5.
115 Ovu predaju Muslim bilježi kao vjerodostojnu (78).
116 Bilježi El-Buhari (4113) i Muslim (2414), a prenosi Džabir kao merfu' predaju.

mržnjom koja se spominje u istim riječima. Njihovo značenje bi, dakle, bilo: "Zbog pomoći koju pružaš Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., i borbe uz njega voljet će te samo vjernici, dok će te iz istog razloga mrziti samo munafici (licemjeri)", a Allah, dž.š., najbolje zna.

Na ovaj način se otklanjaju poteškoće koje se prilikom iščitavanja kur'anskih ajeta i hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., mogu pojaviti, a Allah, dž.š., najbolje zna.

Dobročinstvo prema roditeljima i borba na Allahovom, d.š., putu

Od roditelja se za odlazak u borbu na Allahovom, dž.š., putu dozvola traži pod uslovom da su muslimani te da je ta borba fardu-kifaje.

El-Buhari i Muslim bilježe, a Abdullah ibn Amr, r.a., prenosi da je jedne prilike kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došao jedan čovjek i zatražio dozvolu da ide u borbu. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ga je upitao: "Jesu li ti živi roditelji?" Odgovorio je: "Da, živi su." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: "Tvoj džihad je kod njih dvoje."[117]

El-Hafiz ibn Hadžer, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, u vezi s ovim hadisom kaže: "Prema ovom hadisu dobročinstvo prema roditeljima nekada je vrjednije od odlaska u džihad."

Muslim također bilježi, a Abdullah ibn Amr ibn el-As, r.a., prenosi da je jedne prilike kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došao jedan čovjek i rekao: "Želim učiniti hidžru i ići u borbu. Želim Allahovu, dž.š., nagradu." Allahov Poslanik, s.a.v.s., ga je upitao: "Je li ti ijedno od roditelja živo?" Odgovorio je: "Da, oboje su živi." Allahov Poslanik, s.a.v.s., je ponovo upitao: "Želiš nagradu od Allaha, dž.š.?" Odgovorio je: "Da,

117 El-Buhari (3004); Muslim (2549).

želim." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Vrati se svojim roditeljima i lijepo se prema njima odnosi (čini im dobro)."[118]

Ebu Davud bilježi predaju s dobrim nizom prenosilaca, a prenosi je Abdullah ibn Amr, r.a., koji kaže da je jedne prilike kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došao jedan čovjek i rekao: "Želim učiniti hidžru, a ostavio sam uplakane roditelje." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: "Vrati im se i nasmij ih kao što si ih i rasplakao."[119]

Ibn Hazm u djelu *El-Muhalla* (7/292) kaže: "Nije dozvoljeno ići u borbu bez dozvole roditelja. Međutim, ako se desi da neprijatelj napadne muslimane, onda je dužnost da pomogne (u odbrani) svaki onaj koji je to u stanju, dozvolili mu to roditelji ili ne, osim u slučaju kada postoji bojazan da će roditelji ili jedno od njih dvoje u tom slučaju nastradati. Tada ih nije dozvoljeno ostaviti i ići u borbu."

Ibn Hazm se u gore navedenoj tvrdnji poziva na tri dokaza:

1. Gore navedeni hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji prenosi Abdullah ibn Amr, a u kojem stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao: "Jesu li ti roditelji živi", te da je, nakon što je dobio potvrdan odgovor rekao: "Tvoj džihad je kod njih dvoje."

2. Hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojem stoji da se musliman obavezuje na *čujem i pokoravam se* i u onome što voli i u onome što ne voli sve dok od njega ne bude traženo da čini grijehe. U tom slučaju, nije na to obavezan. Ovaj hadis bilježi El-Buhari u svome *Sahihu* (7144).

---

118 Muslim (str. 1975).

119 Ebu Davud (2528). Mnogo je predaja koje govore o ovoj tematici. Tako En-Nesa'i (6/11) bilježi, a Mu'avija ibn Džahime es-Sulemi prenosi da je jedne prilike otišao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i rekao: "O Allahov Poslaniče! Želim ići u borbu pa sam došao da se s tobom posavjetujem." Allahov Poslanik, s.a.v.s., ga je upitao: "Imaš li majku?" Odgovorio je: "Da, imam." Onda mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Budi uz nju jer je džennet pod majčinim nogama." Niz prenosilaca ovog hadisa je slab zato što je u njemu Talha ibn Abdullah ibn Abdurrahman, a hadisi koje on prenosi ne dostižu nivo dobrih (*hasen*) hadisa.
Tu je i predaja koju bilježi Ebu Davud (2530), a prenosi Ebu Se'id el-Hudri, r.a., koji kaže da je jedne prilike jedan čovjek iz Jemena učinio hidžru i došao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa ga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao: "Imaš li ikoga u Jemenu?" Odgovorio je: "Imam roditelje." Allahov Poslanik, s.a.v.s., je upitao: "Jesu li ti dozvolili (da učiniš hidžru)?" Odgovorio je: "Ne, nisu." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Vrati se kod njih i zatraži dozvolu. Ako ti dozvole, idi u borbu. U suprotnom, budi im poslušan i čini im dobro." Niz prenosilaca ovog hadisa je također slab zato što je u njemu Derradž Ebu s-Semh koji je prenosilac slab. Više predaja pogledati u djelu *El-Feth* (6/141).

3. Gore spomenuti hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojem stoji da se poslušnost iskazuje u dobrim djelima.

En-Nevevi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, u komentaru gore navedenog hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji prenosi Abdullah ibn Amr, kaže: "U borbu je dozvoljeno ići samo uz dopuštenje roditelja ukoliko su muslimani, ili uz dopuštenje onog od njih dvoje koji je musliman. Ako su, pak, roditelji mušrici, prema mišljenju Šafije i onih koji se s njim slažu u mišljenju, njihovo dopuštenje nije potrebno, dok je prema mišljenju Es-Sevrija njihovo dopuštenje potrebno i u tom slučaju. Sve navedeno vrijedi u slučaju kada čovjek nije s vojskom te ne prisustvuje borbenim dejstvima. Međutim, ako je s vojskom te prisustvuje borbenim dejstvima, što ga čini obaveznim da učestvuje u borbi, dopuštenje roditelja ni u kojem od gore navedenih slučajeva nije potrebno."

El-Hareki kaže: "Ako su roditelji muslimani, nije dozvoljeno ići u borbu bez njihovog dopuštenja."[120]

Ibn Kudama u djelu *El-Mugni* kaže: "Isto se prenosi i od h. Omera i Osmana, r.a., a takvoga mišljenja su bili i Malik, El-Evza'i, Es-Sevri, Šafija i drugi učenjaci."

Ibn Kudama u vezi s ovim mišljenjem navodi neke argumente, a zatim veli: "Dobročinstvo prema roditeljima je fardi-'ajn, dok je borba (na Allahovom, dž.š., putu) fardi-kifaje, a fardi-'ajn ima prednost u odnosu na fardi-kifaje. Ako su, pak, roditelji nemuslimani, njihovo dopuštenje, prema mišljenju Šafije, nije potrebno, dok je prema mišljenju Es-Sevrija i u tom slučaju potrebno."

Ovdje treba napomenuti da su roditelji nekih od ashaba Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji su učestvovali u borbama bili nevjernici. Takav je Ebu Bekr es-Siddik te Ebu Huzejfa ibn Utba ibn Rebi'a koji je sa Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., učestvovao u Bici na Bedru, dok je njegov otac u istoj bici bio na strani mušrika te je tog dana i poginuo.

---

120 Ibn Kudama, *El-Mugni* (8/358).

El-Hareki veli: "Dopuštenje roditelja nije potrebno kada se ljudi pozivaju u borbu. Isto tako, nema poslušnosti prema roditeljima u zanemarivanju i nečinjenju bilo čega od onoga što smo dužni činiti."[121]

Ibn Kudama kaže: "Kada je odlazak u borbu obavezan (vadžib), dozvola roditelja se ne uzima u obzir imajući u vidu da je borba u tom slučaju fardi-'ajn, a njeno izbjegavanje grijeh, te da iskazivanje poslušnosti bilo kome u činjenju grijeha nije opravdano. Isti je slučaj i sa ostalim obavezama, kao što je obavljanje hadža, obavljanje namaza u džematu, putovanje s ciljem sticanja obaveznog znanja itd."

El-Evza'i veli: "Nema poslušnosti prema roditeljima u neizvršavanju, npr. farzova (namaza) i hadža te izbjegavanju (obavezne) borbe na Allahovom, dž.š., putu imajući u vidu da su to ibadeti koje je čovjek dužan izvršavati, tako da se dozvola roditelja u tom slučaju ne uzima u obzir. S tim u vezi, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže: *...Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti ...*[122], dakle, dozvola roditelja nije navedena kao preduvjet."

Ako čovjek ode u borbu s dozvolom svojih roditelja pa mu tu dozvolu uskrate kada već ode, a prije nego što mu ta borba postane obavezna, dužan je vratiti se zato što uskraćivanje dozvole u tom slučaju ima istu težinu kao i njeno uskraćivanje na samome početku, dakle, prije odlaska u borbu.

Prema tome, čovjek je u ovom slučaju dužan vratiti se kući (roditeljima), osim ako se plaši za svoj život u povratku ili mu se desi nešto što opravdava njegov ostanak, kao što je bolest, nedostatak sredstava za izdržavanje i tome slično. U tom slučaju, zadržat će se tu gdje jeste ukoliko je to moguće, dok će u suprotnom otići s vojskom.

Međutim, ako se čovjek u tom slučaju već pridružio vojsci te prisustvuje borbenim dejstvima, dužan je boriti se i u tom slučaju dozvola roditelja nije potrebna.

121 *El-Mugni* (8/359).
122 Alu Imran, 97.

Prema tome, ako se roditelji predomisle te uskrate svoju dozvolu nakon što mu borba postane obavezna, njihova zabrana nema nikakvu težinu.

Ako su roditelji nevjernici pa prime islam i uskrate mu dozvolu, tretirat će se kao i uskraćivanje dozvole od strane roditelja muslimana nakon što su mu je bili dali.

Šerijatskopravni status povjerioca duga koji dopusti dužniku da učestvuje u borbi, a zatim to dopuštenje povuče je poput statusa roditelja, kako smo to već pojasnili.

S druge strane, ako se čovjeku desi nešto što opravdava njegov izostanak sa bojnog polja, kao što je bolest, sljepilo ili hromost, ima pravo povući se, bez obzira da li su se dvije strane već sukobile ili nisu, zato što takav nije u stanju da se bori i zato što od njega na bojnom polju u takvom stanju nema nikakve koristi.

Ako roditelji dozvole čovjeku da ide u vojni pohod, ali pod uslovom da se ne bori, pa bude prisutan borbenim dejstvima, biva obavezan da se bori, a uvjet koji su mu postavili roditelji nema nikakvu težinu. Istog su mišljenja i El-Evza'i i Ibnul-Munzir.

Ovo vrijedi i u slučaju kada čovjek krene u vojni pohod bez dozvole roditelja. Naime, kada to učini te bude prisutan borbenim dejstvima, nije mu dozvoljeno da se vrati, makar to i sam poželio.

El-Hafiz ibn Hadžer, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Prema većini učenjaka odlazak u borbu je zabranjen ukoliko dozvolu za to uskrate roditelji ili jedno od njih dvoje, pod uslovom da su muslimani, imajući u vidu da je dobročinstvo prema roditeljima fardi-'ajn, dok je borba na Allahovom, dž.š., putu fardi-kifaje. S druge strane, u slučajevima u kojima je borba obavezna dozvola roditelja ne igra nikakvu ulogu."[123]

El-Hafiz ibn Hadžer, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, također veli: "Hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojem stoji: 'Tvoj džihad je kod njih dvoje', je dokaz da je zabranjeno putovanje bez dozvole roditelja,

123 *Fethul-bari* (6/140-141).

jer ako mu je džihad, uz svu svoju vrijednost, zabranjen pogotovo je to svako drugo neobavezno putovanje. S tim u vezi, ako je to putovanje koje ima za cilj sticanje znanja o nečemu što je fardi-'ajn, ono je obavezno i za njega nije potrebna dozvola. Ako je, pak, u pitanju putovanje koje ima za cilj sticanje znanja o nečemu što je fardi-kifaje, učenjaci se u vezi s tim razilaze u mišljenju."[124]

Es-San'ani, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Velika većina učenjaka smatra da je odlazak u borbu zabranjen onome kome za borbu roditelji, ili jedno od njih dvoje, uskrate dozvolu, pod uslovom da su muslimani, imajući u vidu da je dobročinstvo prema roditeljima fardi-'ajn, dok je borba na Allahovom, dž.š., putu fardi-kifaje. Međutim, kada je borba obavezna, dozvola roditelja nije potrebna."[125]

Stav je, dakle, da nije potrebna dozvola roditelja kada je borba na Allahovom, dž.š., putu obavezna, odnosno fardi-'ajn. Međutim, postavlja se pitanje zašto, imajući u vidu da je i dobročinstvo prema roditeljima fardi-'ajn (obaveza). Na to pitanje odgovara Es-San'ani, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, i kaže: "Interes koji sa sobom donosi borba na Allahovom, dž.š., putu je veći i općenitiji imajući u vidu da podrazumijeva očuvanje vjere i odbranu muslimana, a to joj daje prednost u odnosu na sve ostalo pa i na interes očuvanja tijela."

O stanovnicima zidina između Dženneta i Džehennema jedna grupa učenjaka kaže: "To su oni koji su otišli u borbu (dok je bila fardi-kifaje) bez dozvole svojih roditelja (muslimana) te pali kao šehidi. Naime, nanijeli su zlo svojim roditeljima tako što su otišli u borbu bez njihove dozvole te će zbog toga završiti na zidinama između Dženneta i Džehennema, osim ako im se Allah, dž.š., smiluje i uvede ih u Džennet, kako to stoji u tefsiru kur'anskih ajeta iz poglavlja El-E'raf.

124 *Fethul-bari* (6/141). Naše je mišljenje da te razlike u mišljenju trebaju biti otklonjene zato što je jasno da je traženje dozvole u tom slučaju obaveza, a Allah, dž.š., najbolje zna.
125 *Subulu s-selam*, str. 1333.

Pitanja koja se ne tretiraju kao neposlušnost prema roditeljima

Svjedočenje protiv roditelja, ukoliko su za nešto odgovorni, nije izraz neposlušnosti prema njima, nego je to zapravo dobročinstvo. S tim u vezi, Allah, dž.š., kaže:

O vjernici, budite uvijek pravedni, svjedočite Allaha radi, pa i na svoju štetu ili na štetu roditelja i rodaka, bio on bogat ili siromašan, ta Allahovo je da se brine o njima! Zato ne slijedite strasti – kako ne biste bili nepravedni. A ako budete krivo svjedočili ili svjedočenje izbjegavali, - pa, Allah zaista zna ono što radite.[126]

A Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Pomozi svome bratu, bez obzira da li je on onaj koji drugima nanosi nepravdu ili je onaj kome se nanosi nepravda." Upitali su ga: "Kako da mu pomognemo ako je on taj koji drugima nanosi nepravdu?" Odgovorio je: "Spriječite ga u činjenju nepravde."[127]

Već smo spomenuli da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., strogo zabranio lažno svjedočenje.

Nadalje, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže: *...pa budite što dalje od kumira poganih i izbjegavajte što više govor neistiniti.*[128] Zabrana lažnog svjedočenja je, dakle, spomenuta zajedno sa zabranom činjenja širka (pridruživanja druga Allahu, dž.š.).

Ali ibn el-Medini, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, je svoga oca smatrao slabim prenosiocem hadisa te je na to i drugima ukazivao kako se ne bi desilo da zbog njega neko bude zaveden i pomisli da su hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koje prenosi vjerodostojni.

El-Buhari bilježi, a Ebu Burda ibn Ebi Musa el-Eš'ari prenosi da ga je jedne prilike Abdullah ibn Omer upitao: "Znaš li šta je moj otac

126 En-Nisa', 135.
127 Hadis je vjerodostojan.
128 El-Hadždž, 30.

kazao tvome ocu?" Odgovorio je: "Ne, ne znam." Onda je Abdullah ibn Omer rekao: "Moj otac je upitao tvoga oca: 'O Ebu Musa, da li bi volio da naše prihvatanje islama sa Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., naše preseljenje (hidžra) iz Mekke u Medinu s njim, naša borba (džihad) uz njega i sva naša djela koja smo učinili zajedno s njim budu upisana i primljena, a da od svega onoga što smo radili nakon njega budemo oslobođeni (amnestirani) te da nam to ne bude ni u korist niti protiv nas.?' Tvoj otac je odgovorio: 'Ne, tako mi Allaha! Mi smo se nakon Allahovog Poslanika, s.a.v.s., borili (džihad vodili), namaz obavljali, postili, mnogo dobrih djela učinili i našim posredstvom je veliki broj ljudi islam primio. Mi se zbog svega toga nagradi nadamo.' Onda je moj otac kazao: 'Ja bih, međutim, tako mi Onoga u čijoj je ruci Omerov život, volio da nam ono ranije bude primljeno, a da od svega onoga što smo uradili nakon njega budemo oslobođeni (amnestirani) te da nam to ne bude ni u korist niti protiv nas.'" Na to je Ebu Burda ibn Ebi Musa rekao: "Tako mi Allaha, tvoj je otac bolji (učeniji) od moga oca!"[129]

Nadalje, treba se čuvati džahilijetske pristrasnosti te beskorisnog raspravljanja o precima.

S tim u vezi, El-Buhari i Muslim bilježe, a Ebu Musa, r.a., prenosi da je jedne prilike Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitan koji je od sljedeće trojice ljudi na Allahovom, dž.š., putu: čovjek koji se bori iz hrabrosti, čovjek koji se bori iz zanosa i fanatizma ili čovjek koji se bori iz licemjerstva. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Na Allahovom putu je onaj koji se bori s ciljem uzdizanja Allahove riječi (da Allahova riječ bude gornja)."[130]

Kada je Heraklije (istočnorimski car) razgovarao sa Ebu Sufjanom o Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., između ostalog je upitao: "Da li je neko od njegovih predaka bio ...?" Mi znamo da niko od predaka Allahovog Poslanika, s.a.v.s., nije bio vladar. Međutim, šta bi bilo da jeste? Naime, čovjek priželjkuje i traga za vlašću i moći svojih predaka ...

129 El-Buhari (3915).
130 El-Buhari (2810); Muslim (1904, str. 1513).

Pristrasnost je, dakle, bila prisutna i u najbolje doba pa ju je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio. Tako El-Buhari i Muslim bilježe, a prenosi Džabir ibn Abdullah, r.a., da su se jedne prilike potukla dva dječaka od kojih je jedan bio muhadžir, a drugi ensarija. Muhadžir je počeo uzvikivati: "O muhadžiri!", a ensarija: "O ensarije!" Onda je izašao Allahov Poslanik, s.a.v.s., i upitao: "Kakvi su to džahilijetski povici?" Odgovorili su mu: "Nije to, o Allahov Poslaniče! Samo su se dva dječaka potukla pa je jedan udario drugog." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: "Ne smeta (dobro onda). Neka čovjek pomogne svoga brata, bez obzira da li je on onaj koji drugima nanosi nepravdu ili je onaj kome se nanosi nepravda. Ako je on onaj koji drugima nepravdu nanosi, neka ga pomogne tako što će ga spriječiti da to čini, a ako je on onaj kome se nanosi nepravda, neka mu pomogne (tako što će spriječiti one koji mu tu nepravdu nanose)."[131]

U drugoj verziji ove predaje koju bilježi Muslim stoji da je Džabir ibn Abdullah rekao: "Bili smo sa Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., na jednom vojnom pohodu pa je jedan od muhadžira udario jednog od ensarija. Ensarija je počeo uzvikivati: 'O ensarije!', a muhadžir: 'O muhadžiri!' Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao: 'Otkud ti džahilijetski povici?' Odgovorili su mu: 'O Allahov Poslaniče! Jedan od muhadžira je udario jednog od ensarija.' Na to je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Ostavite ih se, jer oni šire zarazu (smrad).' Međutim, te povike je čuo Abdullah ibn Ubejj te je rekao: 'Već su to učinili. Tako mi Allaha! Ako se vratimo u Medinu, uistinu će onaj koji je jači protjerati iz nje onog slabijeg.' Na to je Omer, r.a., kazao: 'Pusti me (o Allahov Poslaniče) da ubijem ovog munafika (licemjera).' Allahov Poslanik, s.a.v.s., mu je odgovorio: 'Pusti ga. Neću da ljudi pričaju kako Muhammed ubija svoje drugove (ashabe).'"[132]

Neka se vjernik sjeti da će ova pristrasnost i fanatizam prestati onoga dana kada ljudi budu stajali pred Gospodarom svjetova i kada

131 El-Buhari (4905); Muslim (2584).
132 Muslim (str. 1998-1999).

čovjek od brata svoga bude bježao, i od majke svoje, i od oca svoga, i od druge svoje, i od sinova svojih. Toga dana će se svaki čovjek samo o sebi brinuti.

I neka se vjernik sjeti sljedećih Allahovih, dž.š., riječi:

Kad će se glavešine, za kojima su se drugi povodili, svojih sljedbenika odreći i kada će veze koje su ih vezale prekinute biti, i one patnju doživjeti.[133]

Bit će, dakle, prekinute veze kojima su na ovom svijetu bili povezani. Ostat će samo jedna veza, a to je vjerovanje i bogobojaznost.

I neka se vjernik sjeti predaje o Ibrahimu, a.s., i njegovom ocu na Sudnjem danu te kako tada rodbinske veze neće biti od koristi. S tim u vezi, Allah, dž.š., kaže:

Pa kad se u rog puhne, tada rodbinskih veza među njima neće biti i jedni druge neće ništa pitati.[134]

El-Buhari bilježi, a Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike kazao: "Ibrahim će na Sudnjem danu sresti svoga oca Azera na čijem će licu biti zemlja i prašina. Ibrahim će ga upitati: 'Zar ti nisam rekao da mi se ne suprotstavljaš?!' Otac će mu odgovoriti: 'Danas (sada) ti se ne suprotstavljam.' Onda će Ibrahim kazati: ' Gospodaru moj! Obećao si da me nećeš poniziti na Dan proživljenja, a koje je poniženje veće od oca koji je proklet.' Tada će Allah, dž.š., reći: 'Ja sam nevjernicima zabranio Džennet.' Zatim će biti rečeno: 'O Ibrahime! Šta je to ispod tvojih nogu (ispred tebe)?' Ibrahim će pogledati i vidjeti prljavog (smrdljivog) mužjaka hijene (vuka) koji će zatim biti uzet za šape i bačen u vatru (Džehennem)."[135]

Onaj koji kaže: "Ja sam sin tog i tog", ima na to pravo, ali pod uvjetom da to nije iz oholosti, umišljenosti i ubraženosti, nego s ciljem da se druge podstakne na dobročinstvo, ili da se otkloni neka sumnja i nejasnoća, ili da se zastraši neprijatelj i poraze zlikovci ukoliko se radi o nekom sukobu.

133 El-Bekara, 166.
134 El-Mu'minun, 101.
135 El-Buhari (3350).

S tim u vezi, Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao:

"Ja sam vjerovjesnik, a ne lažljivac;
ja sam sin Abdulmuttaliba."[136]

Selema ibn el-Ekve' je kazao: "Međutim, ako se radi o oholosti, hvalisanju i uzdizanju nad muslimanima, onda to ni u kojem slučaju ne treba govoriti."

Ahmed u *Musnedu* bilježi, a Ubejj ibn Ka'b, r.a., prenosi da su se dvojica ljudi u doba Allahovog Poslanika, s.a.v.s., jedne prilike pozivali na svoje porijeklo (hvalili) te da je jedan od njih kazao: "Ja sam sin tog i tog, a ko si ti? Ni majke nemaš (ni za majku ne znaš)." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Dvojica ljudi su se u doba Musaa, a.s., pozivali na svoje porijeklo pa je jedan od njih dvojice rekao: 'Ja sam sin tog i tog (pa je nabrojao devet predaka), a ko si ti? Ni majke nemaš (ni za majku ne znaš)?' Drugi je odgovorio: 'Ja sam sin tog i tog koji je jedan od muslimana.' Tada je Allah, dž.š., u vezi s tom dvojicom ljudi Musau, a.s, objavio sljedeće: 'O ti koji svoje porijeklo pripisuješ devetorici, oni su u vatri (Džehennemu), a ti si im deseti (u vatri). A ti koji svoje porijeklo pripisuješ dvojici, oni su u Džennetu, a ti si im treći (u Džennetu).'"[137]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije volio da mu se vrijeđa i kleveće porijeklo. Tako El-Buhari bilježi, a h. Aiša, r.a., prenosi da je jedne prilike Hasan (b. Sabit) tražio od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., dozvolu da kroz stihove ismijava mušrike. Allahov Poslanik, s.a.v.s., ga je upitao: "Šta je (će biti) s mojim porijeklom?" Hasan (b. Sabit) je odgovorio: "Sigurno ću te od njih izvući kao što i dlaka iz tijesta biva izvučena."[138]

---

136 El-Buhari (3042); Muslim (1776). Prenosi El-Bera', r.a.
137 Ahmed u *Musnedu* (5/128). Niz prenosilaca ove predaje je vjerodostojan.
138 El-Buhari (4145).

Nije dozvoljeno zaklinjati se roditeljima

U dobročinstvo prema roditeljima ne ubraja se zaklinjanje njima. Naprotiv, to je zabranjeno činiti.

S tim u vezi, El-Buhari i Muslim bilježe, a Ibn Omer, r.a., prenosi da je jedne prilike Allahov Poslanik, s.a.v.s., sustigao h. Omera ibn el-Hattaba, r.a., koji je jahao s grupom ljudi, te ga zatekao (čuo) kako se zaklinje svojim ocem. Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Zar vam Allah nije zabranio da se zaklinjete svojim roditeljima?! Neka se zakune Allahom onaj koji se bude htio zakleti, ili neka šuti."[139]

S druge strane, et-Tirmizi bilježi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Počinio je kufr (zanijekao je postojanje Allaha, dž.š.) ili širk (pridružio je druga Allahu, dž.š.) onaj koji se zakune nečim drugim osim Allahom."[140]

Laganje roditeljima iz nekog interesa

Dijete je uvijek dužno govoriti istinu imajući u vidu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike kazao: "Dužni ste govoriti istinu zato što istina vodi dobročinstvu, a dobročinstvo vodi u Džennet. Čovjek će govoriti istinu i držati se istine sve dok kod Allaha ne bude zabilježen kao iskren i istinoljubiv. I čuvajte se laži zato što laž vodi razvratu, a razvrat vodi u vatru (Džehennem). Čovjek će govoriti laži i držati se neistine sve dok kod Allaha ne bude zabilježen kao lažljivac."[141]

---

139 El-Buhari (*El-Feth*, 11/530); Muslim (*En-Nevevi*, 11/105).
140 Et-Tirmizi, *Et-Tuhfa* (5/135).
141 Muslim (str. 2013).

Međutim, kada nužda iziskuje laž zbog, npr., izmirivanja ljudi, tretira se kao i ostale nužde i vanredne okolnosti.

Tako Muslim bilježi, a Ummi Kulsum bint Ukba ibn Ebi Mu'ajt, koja je jedna od prvih koje su učinile hidžru i onih koje su prisegle na vjernost Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., prenosi da je jedne prilike čula Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: "Nije lažljivac onaj koji izmiruje ljude, koji govori dobro i na dobro podstiče."[142]

Ibn Šihab kaže: "Nisam čuo da je u onome što ljudi govore laž dozvoljena osim u tri slučaja: u ratnim okolnostima, u slučaju izmirivanja ljudi te u obraćanju čovjeka svojoj supruzi i obraćanju žene svome mužu."

Muslim bilježi, a Suhejb prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike kazao: "Prije vas je živio jedan vladar koji je imao jednog čarobnjaka. Kada je čarobnjak ostario, obratio se vladaru i kazao mu: 'Ja sam ostario pa mi pošalji jednog dječaka da ga poučim magiji.' I vladar mu je poslao dječaka da ga poučava. Na putu kojim je išao čarobnjaku bio je jedan isposnik pa je dječak sjeo kod njega, saslušao ga te mu se svidio. Kada god bi išao čarobnjaku, svraćao je kod isposnika i sjedio s njim, pa ga je čarobnjak tukao kada bi kod njega stigao (zbog kašnjenja). Dječak se požalio isposniku, pa mu je on rekao da kaže čarobnjaku da ga je zadržala porodica kada god se uplaši da će ga on istući, odnosno da kaže porodici da ga je zadržao čarobnjak kada god se uplaši da će ga oni istući ..."[143]

Nije izraz neposlušnosti prema roditeljima ako dijete oprosti ubici svoga oca. Naprotiv, takvo opraštanje umanjuje grijehe djeteta i njegovog oca imajući u vidu sljedeći kur'anski ajet:

Mi smo im u njemu propisali: glava za glavu, i oko za oko, i nos za nos, i uho za uho, i zub za zub, a da rane treba uzvratiti. A onome ko od odmazde odustane, biće mu to od grijeha iskupljenje ...[144]

142 Muslim (2605).
143 Muslim (3005).
144 El-Ma'ida, 45.

Pod riječima: ...*biće mu to od grijeha iskupljenje* ... podrazumijeva se iskupljenje za onoga koji od odmazde odustane, a moguće je da to podrazumijeva i iskupljenje za onoga koji je ubijen, kao što je moguće da to podrazumijeva i iskupljenje za samog ubicu koji u tom slučaju neće biti kažnjen.

Nadalje, bratstvo po vjeri ne biva prekinuto ubistvom. S tim u vezi, Allah, dž.š., kaže:

...a onaj kome rod ubijenog (brata po vjeri) oprosti, neka oni velikodušno postupe, a neka im on dobročinstvom uzvrati ...[145]

Ako je ubica jedan od onih koji na Zemlji nered čine, koji ni prema kome naklonost ne osjećaju i ničije svetinje ne uvažavaju, onda je neophodno osloboditi ljude njegovog zla.

Ako je, pak, očev ubica slučajno (nenamjerno) počinio ubistvo, onda je poželjno oprostiti mu. U tom smislu je i predaja o Huzejfi ibn el-Jemanu, r.a., u kojoj stoji: "Kada su na dan Uhuda mušrici natjerani u bijeg, Iblis je povikao: 'O Božiji robovi! Pazite na vašu pozadinu (na one koji zaostaju).' Onda se vratila njihova prethodnica te se učvrstila zajedno sa pozadinom. Huzejfe je bacio pogled i vidio svoga oca El-Jemana. Povikao je: 'O Božiji robovi! Moj otac, moj otac!' Međutim, tako mi Allaha, nisu stali sve dok ga nisu ubili, a onda je Huzejfe rekao: 'Neka vam Allah oprosti.' Na to je Urve kazao: 'Tako mi Allaha, Huzejfe je ostao dobar sve do susreta sa Allahom (sve do svoje smrti).'"[146]

Parničenje pred sudom

Ako se desi problem u kojem roditelj nanese nepravdu svome djetetu pa ga ono prijavi sudiji ili vladaru, to nije izraz neposlušnosti. Prema tome, nije izraz neposlušnosti prema roditeljima ukoliko ih dijete

145 El-Bekare, 178.

146 Hadis bilježi El-Buhari (3290), a prenosi h. Aiša, r.a.

prijavi sudiji ili vladaru s ciljem otklanjanja nepravde, utvrđivanje istine ili rješavanja spora.

Međutim, ako je to s ciljem da se roditelj ponizi i osramoti, ili da se bez ikakvog povoda opljačka i osiromaši, onda je to izraz neposlušnosti i jedan od velikih grijeha.

Dokazi i argumenti, koji govore u prilog tvrdnji da je s ciljem utvrđivanja istine i rješavanja spora dozvoljeno prijaviti roditelja sudiji ili vladaru, su sljedeći:

Tako El-Buhari bilježi da je Ma'n ibn Jezid, r.a., rekao: "Ja, moj otac i djed smo prisegli Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., na vjernost, a on me je vjerio i oženio, a ja sam se pred njim sporio. Naime, moj otac Jezid je pripremio novac da ga udijeli kao sadaku (milostinju) te ga je ostavio kod jednog čovjeka u džamiji (da ga podijeli). Ja sam prišao i uzeo sadaku (od tog novca) te s njom otišao kod njega (oca), pa me je upitao: 'Tako mi Allaha! Nisam to tebi namijenio!' Onda sam se (radi presude) obratio Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., koji je rekao: 'Tebi, o Zejde, pripada ono što si naumio, a tebi, o Ma'ne, pripada ono što si uzeo.'"[147]

El-Hafiz ibn Hadžer, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, je rekao: "Ova predaja je dokaz da je dozvoljeno parničenje između oca i sina te da se to, samim time, ne smatra izrazom neposlušnosti."[148]

Kada čovjek spriječi svoju kćerku da se uda te odluči da je nikako ne udaje, a ona sama se boji iskušenja, šta joj je činiti?

To se često dešava, a posebno ženama kojima presele (umru) muževi i ostave im djecu. Naime, u tom slučaju, njen otac ili njeni skrbnici odbijaju da je (ponovo) udaju iz straha da će ljudi pričati kako se njihova kćerka udala nakon smrti njenog muža, ili iz samilosti i saosjećanja prema djeci, ili iz nekog drugog razloga.

Šta da čini takva žena?

147 El-Buhari (1422).

148 El-Hafiz ibn Hadžer, neka mu se Allah, dž.š., smiluje kaže: "Ova predaja ukazuje na to da se otac nema pravo predomisliti kada je u pitanju sadaka (vratiti nazad sadaku) koju udijeli svome djetetu, za razliku od poklona, a Allah, dž.š., najbolje zna."

Prvo treba znati da Allah, dž.š., ne voli nered (razvrat), a zatim se treba sjetiti sljedećih riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Koja god se žena uda bez dozvole svoga skrbnika, brak joj je ništavan (ovo je ponovio tri puta). Ona ima pravo na mehr zbog odnosa kojeg je (muž) imao s njom, a ako se posvađaju, vladar je skrbnik onome koji skrbnika nema."[149]

Prema tome, dozvoljeno joj je da svoj slučaj prijavi vladaru imajući u vidu da je vladar skrbnik onome koji skrbnika nema.

Sprečavanje roditelja u činjenju nereda

U ovom kontekstu, prvo treba spomenuti ogroman broj kur'anskih ajeta i hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojima se zabranjuje činjenje nereda na Zemlji te naređuje njeno unapređivanje. Tako Allah, dž.š., u Kur'anu kaže:

A zašto je među narodima prije vas bilo samo malo čestitih, koji su branili da se na Zemlji nered čini, koje smo Mi spasili ...[150]

...A Allah ne voli nered![151]

Jezikom Davuda i Isaa, sina Merjemina, prokleti su oni od sinova Israilovih koji nisu vjerovali – zato što su se bunili i uvijek granice zla prelazili: jedni druge nisu odvraćali od grešnih postupaka koje su radili. Ružno li je zaista to kako su postupali![152]

Ali, nisu svi oni isti. Ima ispravnih sljedbenika Knjige koji po svu noć Allahove ajete čitaju i mole se; Oni u Allaha i u onaj svijet vjeruju i traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćaju i jedva čekaju da učine dobročinstvo; oni su čestiti.[153]

...Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti, a ne sudjelujte u grijehu i neprijateljstvu ...[154]

149 Bilježi Ahmed u *Musnedu* (6/156), a prenosi h. Aiša, r.a. Niz prenosilaca ovog hadisa je vjerodostojan. Više u vezi s ovim hadisom pogledati u djelu *Džami'u ahkami n-nisa'* (3/319).
150 Hud, 116.
151 El-Bekara, 205.
152 El-Ma'ida, 78-79.
153 Alu Imran, 113-114.
154 El-Ma'ida, 2.

Tako mi vremena, - čovjek, doista, gubi, samo ne oni koji vjeruju i dobra djela čine, i koji jedni drugima istinu preporučuju i koji jedni drugima preporučuju strpljenje.[155]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., u jednom hadisu kaže: "Pomozi svome bratu, bez obzira da li je on onaj koji drugima nanosi nepravdu ili je onaj kome se nanosi nepravda." Upitali su ga: "O Allahov Poslaniče! Jasno nam je kako ćemo mu pomoći ako se njemu nepravda nanosi, ali kako da mu pomognemo ako je on taj koji drugima nanosi nepravdu?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Spriječite ga da to čini."[156]

U jednom drugom hadisu stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Onaj koji krši Allahove propise i onaj koji ih se pridržava poput su ljudi koji su se ukrcali na brod te bacali strelice pa je neke od njih zapala paluba, a neke potpalublje. Oni koji su bili u potpalublju prolazili su pored onih na palubi kada bi išli da piju vode. Onda su kazali: 'Kada bismo u našem dijelu probušili jednu rupu, ne bismo više uznemiravali one iznad nas.' Ako ih puste da to učine, svi će nastradati, a ako ih u tome spriječe, svi će se spasiti."[157]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je također kazao: "Ko od vas vidi neko ružno djelo neka ga promijeni (spriječi) rukom (silom). Ako to ne bude u stanju, neka to učini jezikom, a ako ni to ne bude u stanju, neka to učini svojim srcem. To bi bio pokazatelj najslabijeg imana."[158]

Veliki je broj kur'anskih ajeta i hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji o ovome govore, a odnose se i na one koji su nam bliski i na one koji to nisu, i na roditelje i na ostale ljude.

Treba reći i to da ovi kur'anski ajeti i hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., ne proturječe naredbi da se roditeljima čini dobročinstvo te da im se iskazuje poslušnost.

Koje je dobročinstvo bolje od onoga koje čovjeka vodi u Džennet?! U tom smislu, naš Gospodar se čudi ljudima koji se u džennet moraju lancima voditi.

155 El-Asr, 1-3.
156 El-Buhari (3444).
157 Hadis bilježi El-Buhari (2493), a prenosi En-Nu'man ibn Bešir, r.a.
158 Muslim (69).

Nadalje, kao što smo ranije spomenuli, poslušnost prema roditeljima se iskazuje u dobru.

Otuda, nema poslušnosti prema roditelju koji na Zemlji nered čini te i svoje dijete nastoji na to primorati. Isto tako, nema poslušnosti prema roditelju koji od svoga djeteta traži da mu na bilo koji način pomogne u činjenju grijeha, iskazivanju neprijateljstva (prema nekome) ili bilo kojem drugom zlu.

U tom smislu, nema poslušnosti prema roditelju koji od svoga djeteta traži da u njihov stan (kuću) pozove žene (djevojke) zbog razvrata i preljube.

Nema poslušnosti prema roditelju koji od svoga djeteta traži da mu kupuje alkohol, drogu i druga opojna sredstva.

Nema poslušnosti prema roditelju koji od svoga djeteta traži da mu kupuje opremu i aparaturu potrebnu za činjenje nereda i zla.

Neposlušnost prema roditeljima u svim ovim slučajevima treba propratiti mudro i lijepim savjetom.

Nadalje se postavlja pitanje da li treba spriječiti roditelja koji sav svoj imetak ili njegov veći dio rasipa i troši na činjenje nereda na Zemlji?

Prethodno spomenuti kur'anski tekstovi i hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., to dopuštaju. Međutim, ovdje treba obratiti pažnju i na neke detalje. Naime, ako je u okviru cjelokupnog njegovog ponašanja procenat nereda koji čini mali i ako je količina novca koji u to ime troši također mala, iako ga generalno treba spriječiti da čini zlo, u ovome ga ne treba u potpunosti sprečavati. Međutim, ako je činjenje nereda i trošenje imetka na ono što je zabranjeno kod njega prevladavajuće, njegovo se sprečavanje u tome na osnovu ranije spomenutih kur'anskih ajeta i hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., tretira dobrim djelom, sve dok to sprečavanje eventualno ne izazove veći nered.

Imam Ahmed ibn Hanbel, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, je jedne prilike upitan da li čovjeka koji ima kćeri, a želi prodati svoju kuću te kupiti pjevačice, sin u tome ima pravo spriječiti. Odgovorio

je: "Mislim da ga u tome treba spriječiti i ograničiti mu mogućnost poslovanja."[159]

Imajući u vidu gore spomenute kur'anske ajete i hadise Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kada dijete vidi svoga oca (roditelja) kako čini neko ružno djelo, bilo da se radi o krađi, činjenju bluda i razvrata ili konzumiranju alkohola, treba ga u tome spriječiti.

Ako dijete primijeti kako njegov otac ili njegova majka ogovaraju druge ljude, treba ih na lijep način na to upozoriti te ih u tome spriječiti. Isto tako, ima pravo napustiti mjesto na kome se to čini te se udaljiti, s tim da sve to, naravno, treba biti propraćeno mudrošću i lijepim savjetom te da treba imati za cilj korist i dobrobit.

Ako će, pak, upozoravanje roditelja koji ogovaraju druge ljude povećati zlo i nered koji čine, treba znati da Allah, dž.š., ne voli nered. U tom smislu, neki učenjaci tumače sljedeće Allahove, dž.š., riječi: *Zato poučavaj – pouka će već od koristi biti.*[160] Te kažu da se pod njima podrazumijeva sljedeći smisao: "Opominji i upozoravaj onda kada vidiš da će ta opomena i upozorenje biti od koristi."

Allah, dž.š., u Kur'anu kaže:

Ne grdite one kojima se oni, pored Allaha, klanjaju, da ne bi i oni nepravedno i ne misleći šta govore Allaha grdili. – Kao i ovima, tako smo svakom narodu lijepim postupke njihove predstavljali. Oni će se, na kraju, Gospodaru svome vratiti, pa će ih On o onom što su radili obavijestiti.[161]

Roditelji koji čine ružna djela nekada bivaju zatvoreni kako bi ih se spriječilo da čine nered i zlo.

Kao dokaz u vezi sa zatvaranjem osobe od čije opake naravi i nereda koji čini strahuju drugi ljudi, navest ćemo predaju koju bilježi imam Ahmed, a prenosi Abdullah ibn Omer. Naime, u toj predaji stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Dedžal će se pojaviti na ovoj slanači u klancu. Najviše će mu hrliti žene pa će se čovjek vratiti svojoj supruzi,

159 *Kitabul-vere'*, str. 75.
160 El-E'ala, 9.
161 El-En'am, 108.

majci, kćerki, sestri i tetki te ih vezati užetom iz straha da njemu ne hrle. Zatim će Allah učiniti da ga muslimani savladaju pa će ubiti i njega i njegove pristalice. Tada će se jevreji skrivati iza drveća i stijena pa će i drveće i stijene govoriti muslimanima: 'Evo iza mene jevreja, dođite i ubijte ga.'"[162]

Ispravljanje mišljenja roditelja i zauzimanje vlastitog stava

Djeca imaju pravo ispraviti roditelje u mišljenju te zauzeti vlastiti stav, ukoliko je u tome korist i dobrobit, s tim da to trebaju učiniti na lijep i dostojanstven način.

S tim u vezi, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže:

I Davudu i Sulejmanu, kada su sudili o usjevu što su ga noću ovce nečije opasle – i Mi smo bili svjedoci suđenju njihovu – i učinismo da Sulejman pronikne u to, a obojici smo mudrost i znanje dali ...[163]

Navedeni kur'anski ajet učenjaci tumače na sljedeći način: "Jedne večeri su nečije ovce ušle u vinograd jednog čovjeka i uništile usjeve. Onda su vlasnici vinograda prijavili vlasnike ovaca Davudu, a.s., koji je presudio na taj način da zbog tog događaja sve ovce trebaju pripasti vlasnicima vinograda. Izašli su od Davuda, a.s., pa ih je zaustavio Sulejman, a.s., te preispitao i razmotrio odluku svoga oca (Davuda, a.s.). Onda je Sulejman, a.s., presudio da vlasnici vinograda uzimaju ovce sebi te da se koriste njihovom vunom, mlijekom i drugim proizvodima, dok će vlasnici ovaca uzeti vinograd te ga popraviti i vratiti u prethodno stanje.

162 *Musned* (2/67). Niz prenosilaca ove predaje je vjerodostojan.
163 El-Enbija', 78-79.

Kada to učine, biće im vraćene ovce, a vinograd će preuzeti njegovi vlasnici", a Allah, dž.š., najbolje zna.

S ovim u vezi je i predaja o dvije žene iz doba Sulejmana, a.s. Naime, El-Buhari i Muslim bilježe, a Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je jedne prilike Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Bile su dvije žene koje su imale po jedno dijete. Jedne prilike im se prikrao vuk i ugrabio dijete jedne od njih dvije. Obratila se i rekla svojoj prijateljici: 'Odnio je tvoje dijete', pa je i ona kazala: 'Ne, odnio je tvoje dijete.' Obratile su se Davudu, a.s., pa je presudio u korist starije. Izašle su od Davuda, a.s., i otišle kod Sulejmana, a.s., te ga obavijestile o onome što se desilo. Onda je on rekao: 'Donesite mi nož da ga podijelim među njima dvjema.' Na to je mlađa kazala: 'Ne čini to, Allah ti se smilovao, njeno je.' Onda je Sulejman, a.s., presudio u korist mlađe."[164]

Traženje pojašnjenja od roditelja

Dijete ima pravo tražiti od svoga oca pojašnjenje u vezi s povodom njegovog grubog odnosa prema njemu, sve to, naravno, na jedan lijep i pristojan način. Tako je i Abdullah ibn Omer, r.a., jedne prilike upitao svoga oca, h. Omera, r.a., o razlozima zbog kojih on daje prednost Usami ibn Zejdu nad njim.

Naime, Ibn Sa'd u djelu *Et-Tabekat* navodi da je h. Omer ibn el-Hattab, r.a., posebno cijenio prve muhadžire i njihovoj djeci davao preko mjere. Tako je više cijenio (volio) Usamu ibn Zejda, r.a., nego svoga sina, Abdullaha ibn Omera, r.a.

S tim u vezi, Abdullah ibn Omer, r.a., pripovijeda i kaže da mu je jedan čovjek rekao: "Vladar pravovjernih više nego tebe cijeni onoga koji nije stariji od tebe, koji nije bolji od tebe kada je u pitanju hidžra (vrijeme

164 El-Buhari (6769); Muslim (1720).

činjenja hidžre) i koji nije prisustvovao nijednom događaju kojem nisi prisustvovao i ti." Zatim Abdullah ibn Omer, r.a., kaže da se obratio vladaru pravovjernih te da mu je rekao: "O vladaru pravovjernih! Više nego mene cijeniš (voliš) onoga koji nije stariji od mene, koji nije bolji od mene kada je u pitanju hidžra (činjenje hidžre) i koji nije prisustvovao nijednom događaju kojem nisam prisustvovao i ja." Vladar pravovjernih je upitao: "Ko je taj?" Abdullah ibn Omer, r.a., je odgovorio: "Usama ibn Zejd." Onda je vladar pravovjernih kazao: "Tako mi Allaha, to je istina! To je zbog toga što je Zejd ibn Harisa bio draži Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., od Omera te zbog toga što je Usama ibn Zejd bio draži Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., od Abdullaha ibn Omera. Zbog toga gajim takve osjećaje."[165]

Imenovanje djeteta imenom njegovog pretka

Nekada je imenovanje djeteta imenom njegovog djeda izraz dobročinstva, a nekada nije. Naime, ako je djed (bio) pobožan i čestit čovjek, ako mu je ime lijepo i lijepoga značenja te ako je jedno od imena koje je preporučio Allahov Poslanik, s.a.v.s., u tom slučaju je imenovanje djeteta tim imenom izraz dobročinstva (prema ocu), a posebno ako ga (oca) to raduje.

Dokaz tome su sljedeće riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Ove noći mi se rodio dječak pa sam ga nazvao imenom moga oca Ibrahima."[166]

Jedan od dokaza je i predaja u kojoj stoji da je El-Mugira ibn Šu'ba, r.a., rekao: "Kada sam stigao u Nedžran, upitali su me: 'Vi (u Kur'anu) čitate: *Ej ti, koja u čednosti ličiš Harunu* (Merjema) ...[167], a Musa (kome je Harun bio brat) je živio prije Isaa (kome je Merjema bila majka) na toliko

165 Ibn Sa'd, *Et-Tabekat* (4/52). Niz prenosilaca ove predaje je vjerodostojan.
166 Muslim (2315).
167 Merjem, 28.

i toliko godina?' Kada sam stigao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., upitao sam ga o tome pa mi je odgovorio: 'Oni su davali imena po svojim vjerovjesnicima te pobožnim i čestitim ljudima koji su živjeli prije njih.'"[168]

Međutim, ako je djed bio griješan i odan svojim strastima, imenovanje djeteta njegovim imenom bi moglo predstavljati oživljavanje uspomene na njega i njegova loša djela te podsticaj na njegovo slijeđenje u tome. U tom slučaju, brisanje uspomene na njega izbjegavanjem imenovanja djece njegovim imenom je bolje imajući u vidu sljedeće Allahove, dž.š., riječi: *I zameo bi se trag narodu koji čini zlo, i neka je hvaljen Allah, Gospodar svjetova!*[169]

Isto vrijedi i u slučaju kada ime nema lijepo značenje imajući u vidu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., podsticao i naredio da se promijeni nekoliko imena zato što su imala ružna značenja, ili zato što su se njihovi nosioci njima hvalisali i razmetali.

U slučaju kada djed ili nana imaju ime niti lijepog niti ružnog značenja, a priželjkuju da se unuče nazove njihovim imenom, dok, s druge strane, njihov sin želi svoje dijete nazvati imenom koje ima lijepo značenje, smatramo da nije dužan svoje dijete nazvati djedovim, odnosno naninim (ukoliko je u pitanju djevojčica) imenom, imajući u vidu da dijete ima pravo na lijepo ime, a Allah, dž.š., najbolje zna.

Ženino traženje dozvole za posjetu roditeljima

Udata žena je za posjetu roditeljima dužna tražiti dozvolu od svoga supruga, osim u slučaju kada unaprijed zna da će joj to odobriti. I h. Aiša, r.a., je od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., tražila dozvolu da ode kod roditelja kada je bila potvorena.[170]

168 Muslim (2135).
169 El-En'am, 45.
170 Ovaj hadis bilježe El-Buhari (2661) i Muslim (2770).

Ako je, pak, suprug zao i od onih koji čine nered na Zemlji te ne dozvoljava supruzi da posjeti svoje roditelje samo zato da bi pokidao rodbinske veze, njegova supruga ima pravo posjetiti svoje roditelje bez njegovog znanja imajući u vidu da je kidanje rodbinskih veza veliki grijeh te da privlači prokletstvo. S tim u vezi, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže:

Zar i vi ne biste, kada bi se vlasti dočepali, nered na Zemlji činili i rodbinske veze kidali! To su oni koje je Allah prokleo i gluhim i slijepim ih učinio.[171]

Suprugu se, dakle, koji bez ikakvog opravdanog razloga teži kidanju rodbinskih veza u tome ne iskazuje poslušnost, a Allah, dž.š., najbolje zna.

Djevojka čiji je brak sklopljen, a koja je još uvijek u kući svoga oca i s kojom suprug još uvijek nije imao odnos, dozvolu za izlazak iz kuće i tome slično traži od oca imajući u vidu da je ona još uvijek u njegovoj kući te da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Čovjek je pastir u svojoj kući i on je odgovoran za svoje stado."

Otuda, ako je osoba s kojom je sklopila brak pozove da u kući njenog oca spolno opće, nije ga dužna poslušati prije nego što je javno oženi, zato što krevet u kući njenog oca nije njegov krevet, a Allah, dž.š., najbolje zna.

Nadalje, kćerka ima pravo preklinjati svoga oca da učini nešto, ukoliko je to u granicama njegovih mogućnosti te ukoliko se ne radi o nečemu što je ružno i zabranjeno.

S tim u vezi, El-Buhari bilježi, a Usama ibn Zejd prenosi da su jedne prilike on, Sa'd i Ubejj bili kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te da je tada Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., jedna od njegovih kćerki uputila poruku u kojoj ga obavještava da joj je dijete na umoru pa ga poziva da dođe. On joj je uputio selame te poručio: "Allahu pripada i ono što uzme i ono što dadne. Sve je kod Njega određeno i utvrđeno. Zato neka mirno prihvati gubitak i neka se strpi." Usama ibn Zejd dalje pripovijeda i kaže: "Ona mu je ponovo uputila poruku preklinjući ga pa je ustao te smo ustali i

171 Muhammed, 22-23.

mi. Dijete mu je podignuto u naručje pa je zadrhtao i iz očiju su mu potekle suze. Onda ga je Sa'd upitao: 'Šta je to, o Allahov Poslaniče?' Odgovorio je: 'Ovo je rezultat samilosti i saosjećanja koje je Allah usadio u srca onih Svojih robova koje je htio. Allah će se smilovati samo onim Svojim robovima koji su samilosni i saosjećajni.'"[172]

Kada se roditelji rastanu pa dijete bude kod jednog od njih, ono nije obavezno na poslušnost roditelju s kojim živi kada mu ne dozvoljava da posjeti drugog roditelja te da mu čini dobro zato što se to tretira kao kidanje rodbinskih veza, a poslušnost se iskazuje samo u dobrim djelima.

Iz navedenog se izuzima jedino slučaj u kojem roditelj s kojim dijete živi ne dozvoljava odlazak kod drugog roditelja iz straha od izopačenosti u vjeri i moralu, a Allah, dž.š., najbolje zna.

Žrtvovanje (verbalno) oca i majke

Da li je dozvoljeno verbalno žrtvovati (reći: "Zalog ti bili moj otac i moja majka!") oca i majku za drugoga?

Da, dozvoljeno je, a Allah, dž.š., najbolje zna, osobi za koju smatraš da je od koristi svim muslimanima reći: "Zalog ti bili moj otac i moja majka!"

Tako El-Buhari i Muslim[173] bilježe, a h. Alija, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., u ovom kontekstu oba svoja roditelja spominjao samo kada je u pitanju Sa'd ibn Malik. Tako h. Alija, r.a., veli da je na dan Uhuda čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: "O Sa'de! Gađaj! Zalog ti bili moj otac i moja majka!"[174]

172 El-Buhari (5655).

173 El-Buhari (4059); Muslim (2411).

174 Navedeno je u skladu s onim što je o tome znao h. Alija, r.a. Međutim, Allahov Poslanik, s.a.v.s., je u ovom kontekstu oba svoja roditelja spominjao i kada je u pitanju Ez-Zubejr. S tim u vezi pogledati: El-Buhari (3720) i Muslim (2416).

Isto tako, El-Buhari i Muslim bilježe da je Ebu Hurejre, r.a., jedne prilike Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., postavio pitanje na sljedeći način: "O Allahov Poslaniče! Zalog ti bili moj otac i moja majka! Šta (u sebi) izgovaraš kada šutiš između početnog tekbira i učenja (na namazu)?"[175]

Iskupljivanje (prekršene) zakletve

Kada dijete koje živi sa svojim roditeljima postane punoljetno te prekrši zakletvu, da li je roditelj dužan izdvojiti sredstva u ime iskupljivanja (prekršene) zakletve, ili će u ime iskupljivanja (prekršene) zakletve ono izdvojiti sredstva ukoliko je to u stanju učiniti, odnosno postiti ukoliko to nije u stanju učiniti?

Jasno je i očito, a Allah, dž.š., najbolje zna, da će sredstva u ime iskupljivanja (prekršene) zakletve izdvojiti ukoliko je to u stanju učiniti (ukoliko posjeduje određeni imetak), odnosno da je dužan postiti (obzirom da je postao punoljetan) ukoliko nije u stanju izdvojiti ta sredstva.

Poslušnost roditeljima u sumnjivim stvarima

U ovom kontekstu prvo treba spomenuti hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojem stoji: "Onaj koji se čuva (koji izbjegava) sumnjivih stvari sačuvat će svoju vjeru i svoju čast."[176]

Zatim je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ostavi se onoga što kod tebe izaziva sumnju u korist onoga što kod tebe ne izaziva sumnju."[177]

U djelu *El-Vere'* imama Ahmeda ibn Hanbela, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, stoji da je zapisao Ebu Bekr el-Mervezi, da je jedne prilike čuo nekog čovjeka kako Ebu Abdullahu (imamu Ahmedu) kaže:

175 El-Buhari (744); Muslim (*En-Nevevi*, 5/96).
176 El-Buhari (52); Muslim (1599).
177 Hadis bilježi Et-Tirmizi (2518) i kaže da je hasen-sahih.

"Mojoj majci neke žene iz dvora šalju neke stvari (hranu) pa ona od mene traži da to jedem." Ebu Abdullah mu je kazao: "Ljubazno prema njoj postupi (ljubazno je odbij)." Čovjek je dodao: "Ali ona insistira." Ebu Abdullah je ponovo kazao: "Ljubazno i blago prema njoj postupi." Onda je čovjek upitao: "Da li da to izbjegavam?", pa mu je to Ebu Abdullah odobrio, a zatim je rekao: "Zapovijedima žena se lakše povinovati (teže im se oduprijeti)."

Zatim Ebu Bekr el-Mervezi kaže da je jedne prilike kod Ebu Abdullaha uveo jednog čovjeka koji je bio drvosječa te da je taj čovjek rekao: "Imam braću čiji je način privređivanja sumnjiv, a majka nam kuha te nas okuplja da jedemo." Ebu Abdullah je kazao: "Ovo je pitanje za Bišra. Da je živ, on bi ti na to pitanje odgovorio. Allaha, dž.š., molimo da nas ne zamrzi. Ali možeš otići kod Ebu el-Hasana Abdulvehhaba te njemu postaviti to pitanje." Onda je čovjek rekao: "Kaži mi ono što ti o tome znaš." Ebu Abdullah je odgovorio: "Od El-Hasana se prenosi da je čovjek dužan ostati uz majku kada od nje zatraži dozvolu da ide u džihad (borbu) pa mu to ona dozvoli, ali osjeti da je zapravo njena želja da ostane uz nju."

Nadalje, Ebu Bekr el-Mervezi kaže da je čuo kada je Ebu Abdullah upitan o čovjeku koji od svoje majke traži dozvolu da putuje u potrazi za znanjem (naukom). Odgovorio je na sljedeći način: "Ako se radi o neukom čovjeku koji, npr., ne poznaje propise u vezi s razvodom ili obavljanjem namaza, traganje za znanjem (naukom) je veća obaveza. Ako, pak, poznaje takve i njima slične stvari, bliži sam mišljenju da je dužan ostati uz majku." Ebu Bekr el-Mervezi dalje pripovijeda i kaže da je upitao Ebu Abdullaha: "A ako biva svjedokom nekog ružnog djela koje nije u stanju da promijeni (spriječi)?" Ebu Abdullah je odgovorio: "Zatražit će od nje (majke) dozvolu te izaći (otići) ukoliko mu to ona dozvoli."

U poglavlju[178] u kojem se govori o pokuđenosti pružanja pomoći rodbini koja nam nije draga Ebu Bekr el-Mervezi pripovijeda da je jed-

178 *El-Vere'* (str. 73).

ne prilike upitao Ebu Abdullaha o rođaku koji mu nije drag, a koji od njega traži da mu kupi odijelo ili da mu dadne tkaninu. Ebu Abdullah mu je odgovorio: "Ne pomaži mu i ne kupuj, osim ako ti to naredi majka. Ako ti to ona naredi, lakše je povinovati se (teže je oduprijeti se), jer bi se u suprotnom ona mogla naljutiti."

Zatim Ebu Bekr el-Mervezi kaže da je jedne prilike Ebu Abdullah upitan da li je čovjek dužan biti poslušan ocu koji se bavi lihvarstvom (kamatom) i koji ga šalje da se za njega parniči na sudu. Odgovorio je: "Ne, nije dužan sve dok mu se otac ne pokaje."

Ebu Bekr el-Mervezi veli da je jedne prilike upitao Ebu Abdullaha o čovjeku kojeg otac šalje da procijeni vrijednost kuće koju je založio kao hipoteku i u kojoj boravi njegov vjerovnik (primalac zaloga). Ebu Abdullah je odgovorio da čovjek nije dužan pomagati svome ocu u onome što mu nije dozvoljeno te da ni u ovom slučaju ne treba za njega obaviti taj posao.

Nadalje, Ebu Bekr el-Mervezi navodi da je jedne prilike upitao Ebu Abdullaha: "U čemu se sastoji pokajanje osobe koja stekne imetak na nedozvoljen način?" Odgovorio je: "Tako što će udijeliti sve što posjeduje."

Ebu Bekr el-Mervezi je jedne prilike upitao Ebu Abdullaha o čovjeku koji se bavi preprodajom krivotvorenih surmedana te kudi robu kada kupuje, a hvali kada prodaje, pa se onda divi svojoj zaradi. Ebu Abdullah je odgovorio: "Udjeljivat će milostinju od te zarade sve dok kod njega ne nestane dvojbe." Ebu Bekr el-Mervezi je upitao: "Da li je to udjeljivanje vremenski ograničeno?" Ebu Abdullah je odgovorio: "Udjeljivat će milostinju od te zarade sve dok u njegovom srcu u potpunosti ne nestane dvojbe."

U istom izvoru[179] stoji da je jedne prilike Ebu Bekr el-Mervezi upitao Ebu Abdullaha i sljedeće: "Da li je čovjek dužan iskazivati poslušnost roditeljima i u sumnjivim stvarima?" Ebu Abdullah je upitao: "Kao, npr., u hrani?" Ebu Bekr el-Mervezi je odgovorio: "Da." Onda

179 *El-Vere'* (str. 68).

je Ebu Abdullah kazao: "U tom slučaju, čovjek ne treba ni ustrajati s roditeljima u tome, imajući u vidu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Onaj koji se čuva (koji izbjegava) sumnjivih stvari sačuvat će svoju vjeru i svoju čast', niti im iskazivati neposlušnost, nego ih treba, malo po malo, na lijep i ljubazan način odbiti."

Ebu Bekr el-Mervezi dalje navodi da je jedne prilike upitao Ebu Abdullaha o čovjeku od kojeg roditelji traže da jede s njima sumnjivu hranu te da je Ebu Abdullah odgovorio: "Ljubazno će ih odbiti" Onda je Ebu Bekr el-Mervezi upitao: "Hoće li biti griješan ako ih ne posluša?" Ebu Abdullah je odgovorio: "Ne treba im iskazivati neposlušnost, nego ih treba ljubazno odbiti."

Od Atijje es-Sa'dija, ashaba, se prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike kazao: "Čovjek neće dostići stepen bogobojaznih sve dok iz predostrožnosti prema onome što je loše (sumnjivo) ne odustane od onoga što nije sumnjivo."[180]

Od Abbasa ibn Halida se prenosi da je Ebu d-Derda' jedne prilike rekao: "Pokazatelj potpune bogobojaznosti je da se čovjek boji Allaha, dž.š., i zbog jednog truna (zla) toliko da i nešto od onoga što smatra halalom ostavlja iz straha da nije haram, što biva zastorom između njega i harama, a Allah, dž.š., jasno ukazuje koji put ka Njemu vodi."

Ebu Bekr el-Mervezi navodi da je jedne prilike kazao Ebu Abdullahu (imamu Ahmedu) kako je Isa el-Fettah rekao: "Upitao sam Bišra ibn el-Harisa o poslušnosti prema roditeljima u sumnjivim stvarima, pa mi je odgovorio da u tome nema poslušnosti." Na to je Ebu Abdullah kazao: "To je ispravno."

Nadalje se u djelu *El-Vere'* (str. 154) navodi da je Ebu Bekr el-Mervezi jedne prilike upitao Ebu Abdullaha o čovjeku koji iz nekog razloga poziva svoga sina u kuću (prostoriju) u kojoj boravi i koja je puna brokata (svile), pa je odgovorio da ne treba ulaziti kod njega i sjediti s njim.

---

180 Ovaj hadis je slab (*da'if*). U nizu prenosilaca ovog hadisa je Abdullah ibn Jezid ed-Dimešķi koji je kao prenosilac slab. Hadis bilježi Et-Tirmizi u djelu *El-Tuhfa* (7/147), Ibn Madža (4215) i Abd ibn Humejd u djelu *El-Muntehab* (483).

Zatim je Ebu Bekr el-Mervezi upitao Ebu Abdullaha o čovjeku koji biva pozvan te ugleda zastor na kojem se nalaze slike (crteži), pa je odgovorio da ne treba u njega gledati.

U istom djelu (str. 155) navodi se i to da je jedne prilike Ebu Bekr el-Mervezi upitao Ebu Abdullaha o čovjeku kojeg njegov otac poziva (sebi) dok pred njim stoje opojna (alkoholna) pića, pa je odgovorio da ne treba kod njega ulaziti.

Nadalje, u istom djelu (str. 176) stoji da je Ebu Bekr el-Mervezi čuo Haruna ibn Abdullaha kako kaže da mu je jedne prilike došao jedan mladić te kazao da ga otac zaklinje razvodom braka da popije lijek s nekim alkoholnim pićem. Harun ibn Abdullah je zatim rekao da je odveo mladića kod Ebu Abdullaha koji je, nakon što je čuo o čemu je riječ, spomenuo sljedeće riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Svako opojno (alkoholno) piće je haram (zabranjeno)"[181], te mu to nije odobrio.

U djelu *El-Vere'* (127) se također navodi da je jedne prilike Ebu Bekr el-Mervezi upitao Ebu Abdullaha o čovjeku kojem otac naređuje da mu kupi odijelo ili neku drugu potrepštinu novcem koji je sumnjivog porijekla, pa to Ebu Abdullah nije odobrio.

Razvod na zahtjev oca ili majke

Ako je roditelj pobožan i čestit čovjek, neće insistirati na nepravdi i nasilju ili će, s druge strane, povod njegovog insistiranja na razvodu imati šerijatsku (vjersku) pozadinu.

Ako su, dakle, roditelji pobožni i čestiti ljudi, sin je na njihov zahtjev dužan razvesti se od supruge, makar je i volio te prema njoj naklonost osjećao.

Tako Ebu Davud bilježi predaju u kojoj stoji da je Abdullah ibn Omer, r.a., rekao: "Imao sam suprugu i volio sam je. Međutim, mrzio

181 Bilježe El-Buhari (242) i Muslim (2001), a prenosi h. Aiša, r.a.

ju je Omer, pa mi je rekao da se od nje razvedem. Ja sam odbio, pa je Omer otišao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i s time ga upoznao, a onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: 'Razvedi se od nje.'"[182]

El-Buhari bilježi u svome *Sahihu* predaju od Ibn Abbasa, r.a., u kojoj se govori o Ibrahimu, a.s., i suprugama njegovog sina Ismaila, s.a. U toj predaji stoji: "Kada je umrla Ismailova, a.s., majka, Ismail, a.s., se oženio te mu je nakon toga Ibrahim, a.s., došao u posjetu. Ismaila, a.s., nije našao kod kuće pa je njegovu suprugu upitao za njega. Odgovorila je da je otišao u potragu za opskrbom. Ibrahim, a.s., ju je upitao o životu, pa je odgovorila da žive u oskudici i neimaštini te mu se požalila. Onda joj je rekao da prenese mužu selame te da mu kaže da promijeni kućni prag. Kada je Ismail, a.s., došao kući, kao da je nešto naslutio, pa je upitao da li je neko dolazio. Supruga mu je odgovorila da je dolazio takav i takav starac, da je pitao za njega te da ga je ona o njemu obavijestila i da je pitao o njihovom životu te da mu je ona kazala da žive u oskudici i neimaštini. Ismail, a.s., je upitao suprugu da li joj je taj starac nešto povjerio (zapovjedio), pa je odgovorila da mu šalje selame te da mu preporučuje da zamijeni kućni prag. Onda je Ismail, a.s., rekao da je to bio njegov otac te da mu je na taj način naredio da se od nje razvede. Ismail, a.s., je to i učinio te se oženio drugom ženom. Ibrahim, a.s., im nije dolazio onoliko dugo koliko je Allah, dž.š., htio da ne dolazi, a kada im je došao, ponovo nije našao Ismaila, a.s., kod kuće. Ušao je u kuću i upitao njegovu suprugu za njega. Odgovorila je da je otišao u potragu za opskrbom. Zatim ju je upitao o životu, pa je odgovorila da žive u izobilju i blagostanju te Allahu, dž.š., uputila zahvale. Upitao ju je o hrani koju jedu, pa je odgovorila da jedu meso. Upitao ju je o piću koje piju, pa je odgovorila da piju vodu. Onda je Ibrahim, a.s., uputio dovu Allahu, dž.š., da ih blagoslovi u mesu i vodi. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je u vezi s ovim rekao: 'Toga dana nisu imali žita, a da jesu, Ibrahim bi uputio dovu Allahu da ih i u tome blagoslovi.' Zatim joj je Ibrahim, a.s.,

182 Bilježe Ebu Davud (5138); Et-Tirmizi (1189), Ibn Madža (2088) i drugi. Niz prenosilaca ove predaje je vjerodostojan.

rekao da prenese mužu selame te da mu kaže da učvrsti kućni prag. Kada je Ismail, a.s., došao kući, upitao je da li je neko dolazio, pa mu je supruga odgovorila da je dolazio jedan starac lijepog izgleda, da je pitao za njega te da ga je ona o njemu obavijestila i da je pitao o njihovom životu te da mu je ona kazala da žive u izobilju i blagostanju. Ismail, a.s., je upitao suprugu da li joj je taj starac nešto povjerio (zapovijedio), pa je odgovorila da mu šalje selame te da mu preporučuje da učvrsti kućni prag. Onda je Ismail, a.s., rekao da je to bio njegov otac, da se pod pragom podrazumijeva njegova supruga te da mu naređuje da je zadrži."[183]

Ranije smo spomenuli predaju Ebu d-Derda'a u kojoj stoji da mu je jedne prilike došao jedan čovjek i rekao: "Imam suprugu od koje mi majka naređuje da se razvedem." Na to je Ebu d-Derda' kazao da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: "Roditelj predstavlja središnja vrata Dženneta, pa ako želite, zanemarite ih, ili ih čuvajte."

Iz navedenih hadisa i predaja koje govore o dobročinstvu prema roditeljima izvlačimo zaključak da je čovjek dužan iskazati poslušnost prema roditeljima kada mu oni ili jedno od njih dvoje narede da se razvede od supruge, pod uslovom da je povod i razlog zbog kojeg na tome insistiraju ispravan.

Međutim, ako su roditelji ili jedno od njih dvoje (koje naređuje sinu da se razvede od supruge) lahkoumni i nepromišljeni te daleko od vjere, takva njihova zapovijed se ne može smatrati ispravnom, a Allah, dž.š., nam ne naređuje da budemo poslušni neukima koji na Zemlji ne uspostavljaju red, nego nered čine.

Prema tome, nema poslušnosti bestidnom i nepromišljenom čovjeku u onome što podrazumijeva razjedinjavanje ljudi i uništavanje porodica.

Isto tako, nema poslušnosti roditelju koji od svoga sina traži da se razvede od supruge zbog toga što se, npr., ne rukuje sa gostima (muškarcima) i ne sjedi u njihovom društvu. Poslušnost se u ovom slučaju

183 El-Buhari (3364).

iskazuje samo onom roditelju čiji je motiv i razlog zbog kojeg insistira na razvodu poput onog zbog kojeg je na tome insistirao Ibrahim, a.s., ili vladar pravovjernih, h. Omer, r.a., ili čiji je povod i motiv neko dobročinstvo.

El-Mubarekfuri u djelu *Tuhfetul-Ahvezi* (4/368) kaže: "Ova predaja je dokaz da je čovjek dužan razvesti se od supruge kada to od njega zatraži njegov otac, makar je i volio, jer ljubav i naklonost u tom slučaju nije opravdanje na osnovu kojeg bi mogao zadržati suprugu. Ovdje se ocu pridružuje i majka imajući u vidu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., pojasnio da su majčina prava kod djeteta veća od očevih prava. Tako u predaji koju od svoga oca prenosi Behz ibn Hakim stoji da je njegov djed jedne prilike upitao Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Kome da činim dobro?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Svojoj majci." Zatim je upitao: "Kome onda?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je ponovo odgovorio: "Svojoj majci." Ponovo je upitao: "Kome onda?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je ponovo odgovorio: "Svojoj majci." Još je jednom upitao: "Kome onda?" Tada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Svome ocu."

Eš-Ševkani, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, u djelu *Nejlul-evtar* (6/221), komentarišući gore navedenu predaju, kaže: "Riječi: 'Razvedi se od svoje supruge' su jasan dokaz da je čovjek dužan razvesti se od svoje supruge kada to od njega zatraži negov otac, makar je i volio, jer ljubav i naklonost u tom slučaju nije opravdanje na osnovu kojeg bi mogao zadržati suprugu. Ovdje se ocu pridružuje i majka imajući u vidu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., pojasnio da su majčina prava kod djeteta veća od očevih prava ..."

Međutim, ovo pravilo nije generalno, jer, npr., nema poslušnosti ocu koji na Zemlji nered čini i koji od svoga sina traži da se razvede od supruge zbog toga što je vjernica. S tim u vezi, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže: *...I ne slušaj onoga čije smo srce nehajnim prema Nama ostavili*

koji strast svoju slijedi i čiji su postupci daleko od razboritosti.[184], a prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Poslušnost se iskazuje u dobru."

Nadalje, pažljivim iščitavanjem navedenog hadisa vidjet ćemo da se u njemu ne uspostavlja generalno pravilo prema kojem je čovjek dužan iskazati poslušnost roditelju kada od njega zatraži da se razvede od supruge. Ovdje se više radi o pravilu koje vrijedi za pojedinačne slučajeve i koje obavezuje samo onoga čiji su roditelji pobožni i čestiti ljudi koji od njega ne traže da čini nasilje i da drugima nanosi nepravdu.

Šejhul-islam, Ibn Tejmije, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, je jedne prilike upitan da li je čovjeku na insistiranje majke koja mrzi njegovu suprugu dozvoljeno da se razvede od supruge s kojom ima djecu, pa je odgovorio: "Nije mu dozvoljeno da se na insistiranje svoje majke razvede od supruge. On je dužan majci činiti dobro, a razvod od supruge nije čin dobročinstva prema njoj, a Allah, dž.š., najbolje zna."[185]

Suprotstavljanje mišljenju roditelja u vezi sa sklapanjem braka

Roditelj nema pravo primoravati svoju kćer da se uda za čovjeka s kojim nije zadovoljna . Nadalje, ona ima pravo izraziti svoje mišljenje u vezi s čovjekom za kojeg bi željela da se uda, bilo da to mišljenje izrazi šutnjom koja ukazuje na odobravanje ili izražavanjem saglasnosti naglas.

Tako El-Buhari i Muslim bilježe predaju u kojoj stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ne udajite razdjevičene žene (udovice, puštenice) dok od njih odluku ne dobijete i ne udajite djevice dok od njih

184 El-Kehf, 28.
185 *Medžmu'ul-fetava* (33/112).

dozvolu (pristanak) ne zatražite." Upitali su ga: "O Allahov Poslaniče! Kako će nam dozvolu (pristanak) dati?" Odgovorio je: "Tako što će prešutjeti."[186]

El-Buhari i Muslim bilježe i predaju u kojoj stoji da je h. Aiša, r.a., jedne prilike upitala Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da li se od robinje koju udaje njena porodica traži mišljenje (dozvola), pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Da, i od nje se traži mišljenje." Onda mu je h. Aiša, r.a., kazala da se ta robinja stidi, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Njena šutnja se tretira kao dozvola."[187]

Nadalje, Muslim bilježi i predaju u kojoj stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Razdjevičena žena (udovica, puštenica) ima više prava na odluku o sebi nego njen skrbnik. I od djevice se traži dozvola kada se radi o nečemu za nju vezanom, a njenom dozvolom se smatra njena šutnja."[188]

Ebu Davud bilježi i predaju u kojoj stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Skrbnik nema pravo naređivati razdjevičenoj ženi (udovici, puštenici), a i od sirotice (siročeta) se traži mišljenje (dozvola). Njeno odobravanje se podrazumijeva pod njenom šutnjom."[189]

Navedeni hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kao i kur'anski ajeti koji govore o skrbništvu u slučaju sklapanja braka ukazuju na pritvrđenost prava razdjevičene žene (udovice, puštenice) te obligatnost traženja njene saglasnosti.

El-Buhari bilježi, a Hansa' bint Hizam el-Ensarija, r.a., prenosi da ju je otac kao razdjevičenu ženu udao, ali ona nije bila zadovoljna time pa je otišla kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji je onda taj brak poništio.[190]

---

186 El-Buhari (5136); Muslim (1419). Hadis prenosi Ebu Hurejre, r.a.
187 El-Buhari (6946); Muslim (1420). Hadis prenosi h. Aiša, r.a.
188 Muslim (1421). Hadis prenosi Ibn Abbas, r.a.
189 Ebu Davud (2100). Hadis prenosi Ibn Abbas, r.a. Niz prenosilaca ovog hadisa je vjerodostojan.
190 El-Buhari (5138). Naš komentar ovog hadisa možete pogledati u djelu *Džami'u ahkami n-nisa'* (3/347).

El-Hafiz ibn Hadžer u djelu *Fethul-bari* (9/192) kaže: "Pod riječima *tuste'meru* podrazumijeva se traženje naredbe ili zapovijedi, a to bi značilo da se brak ne može sklopiti prije nego što se to od date žene zatraži. Prema tome, ove riječi ne ukazuju na neuvažavanje prava dotične osobe od strane skrbnika, nego upravo ukazuju na potrebu uvažavanja njenih prava."

Šejhul-islam, Ibn Tejmije, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Kao što je to naredio Allahov Poslanik, s.a.v.s., niko nema pravo udavati ženu bez njenog pristanka. Ako ona nije zadovoljna sklapanjem braka, ne treba je na to ni primoravati. Ovdje se izuzimaju mlade djevojke (djevojčice), djevice, koje udaje njihov otac i od kojih se u tom smislu ne traži pristanak. Kada je, pak, u pitanju odrasla i zrela žena (udovica ili puštenica), svi su saglasni da niti ocu niti bilo kome drugom nije dozvoljeno udavati ih bez njihovog pristanka. Isto tako, svi su saglasni da, osim oca i djeda, niko nema pravo udati odraslu djevojku, djevicu, bez njenog pristanka. Kada su, pak, u pitanju otac i djed, i oni od takve djevojke trebaju tražiti dozvolu za njenu udaju, s tim da se učenjaci razilaze u tome da li je traženje dozvole u ovom slučaju obavezno ili samo poželjno (pohvalno). Mi smo mišljenja da je obavezno.

Skrbnik mora biti bogobojazan kada je u pitanju onaj za koga udaje svoju štićenicu te voditi računa o tome da li je mladoženja dostojan njegove štićenice ili nije. Naime, on je udaje zbog njenog, a ne vlastitog interesa. Nije mu dozvoljeno da je uda za nekog defektnog čovjeka zbog svojih ciljeva, kao, npr., s ciljem da se, u zamjenu za nju (svoju štićenicu), oženi skrbiteljicom tog mladoženje, što bi se moglo tretirati kao nastojanje da se tom razmjenom izbjegne davanje vjenčanog dara (mehra) koje je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio, ili da je uda za čovjeka s kojim je sklopio savez oko nekih pokvarenih ciljeva, ili da je uda za čovjeka koji će mu zauzvrat dati određeni imetak, iako ju je zaprosio i čovjek koji je bolji od njega, te da proscu koji ga je podmitio daje prednost u odnosu na onoga koji ga nije podmitio.

Obaveze skrbnika u vezi sa sklapanjem braka njegove štićenice poput su njegovih obaveza u vezi s njenim imetkom. Otuda, kao što je dužan da se na najbolji mogući način odnosi prema njenom imetku, tako je dužan da se i prema njenom sklapanju braka odnosi na najbolji mogući način. Ovdje se izuzima otac koji u imetku svoga djeteta uživa slobodu koju drugi ne uživaju. S tim u vezi, Allahov Poslanik, s.a.v.s., je jedne prilike rekao: 'Ti i tvoj imetak pripadate tvome ocu.'"[191]

Šejhul-islam, Ibn Tejmije, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, je jedne prilike upitan da li je dozvoljeno da odraslu djevojku, djevicu, otac primorava na brak, pa je odgovorio: "U vezi s primoravanjem odrasle djevojke, djevice, na brak od strane njenog oca postoje dva poznata mišljenja koja bilježi imam Ahmed:

1. Imam Malik i Šafija smatraju da je dozvoljeno odraslu djevojku, djevicu, primoravati na brak, a istog su mišljenja i El-Hareki, El-Kadi i njegovi sljedbenici.
2. Imam Ebu Hanifa i drugi smatraju da nije dozvoljeno odraslu djevojku, djevicu, primoravati na brak, a istog je mišljenja i Ebu Bekr Abdulaziz ibn Dža'fer. Sljedbenici imam Ahmeda zauzimaju četiri različita stava kada je u pitanju preduvjet primoravanja: da li je preduvjet primoravanja djevičanstvo (nevinost), maloljetstvo ili i jedno i drugo.

Ispravno bi bilo da je preduvjet primoravanja djevojke na brak maloljetstvo, što bi značilo da odraslu (punoljetnu) djevojku, djevicu, niko ne može primoravati na brak. S tim u vezi, treba imati na umu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike kazao: 'Ne udajite djevice dok od njih dozvolu (pristanak) ne zatražite i ne udajite razdjevičene žene (udovice, puštenice) dok od njih odluku ne dobijete.' Rekli su mu: 'Djevice su (obično) stidljive.' Odgovorio je: 'Njena dozvola (pristanak) je njena šutnja.'

U drugoj predaji Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: 'Od djevice dozvolu (pristanak) za brak traži i njen otac.'

---

191 *Medžmu'ul-fetava* (32/39).

Prema tome, Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranjuje da se djevica udaje bez njenog pristanka, a to se odnosi i na njenog oca i na druge.

Otac nema pravo da prema svom nahođenju upravlja imetkom svoje punoljetne i razborite kćerke bez njene dozvole (pristanka). S druge strane, brak je značajniji od imetka, pa kako da mu onda bude dozvoljeno da se prema svom nahođenju odnosi prema njenoj udaji?!

I po Kur'anu, i po Sunnetu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i po mišljenju svih islamskih vjerskih pravnika, razlog stavljanja pod skrbništvo je maloljetstvo, dok se pravdanje skrbništva djevičanstvom (nevinošću) suprotstavlja izvorima islama imajući u vidu da ni na jednom mjestu Zakonodavac djevičanstvo (nevinost) nije učinio razlogom stavljanja pod skrbništvo. Prema tome, pravdanje skrbništva djevičanstvom (nevinošću) je proizvoljno i nema nikakvog utemeljenja u šerijatskim izvorima.

Oni koji smatraju da je primoravanje odrasle djevojke na brak od strane oca dozvoljeno kolebaju se kada je u pitanju slučaj u kojem djevojka odabere jednog sebi dostojnog mladoženju a otac drugog te, kada su u pitanju sljedbenici šafijske i hanbelijske pravne škole, zauzimaju dva različita stava, tako da jedni daju prednost djevojci, a drugi njenom ocu.

Međutim, oni koji mjerodavnim i odlučujućim smatraju djevojkin izbor krše i poništavaju osnovu stava, dok je u stavu onih koji mjerodavnim i odlučujućim smatraju očev izbor očigledna slabost, poročnost i ništavnost imajući u vidu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., u vjerodostojnom hadisu kojeg smo ranije naveli rekao: 'Razdjevičena žena (udovica, puštenica) ima više prava na odluku o sebi nego njen skrbnik. I od djevice se traži dozvola (u tim slučajevima), a njenom dozvolom se smatra njena šutnja.'

Oni koji smatraju da je ocu dozvoljeno primorati odraslu kćerku na brak (s onim kojeg on odabere) ovaj hadis uzimaju kao oslonac svojih tvrdnji te kažu: 'To što se u ovom hadisu navodi da razdjevičena žena

(udovica, puštenica) ima više prava na odluku o sebi nego njen skrbnik znak je, s druge strane, da djevica nema više prava nego njen skrbnik, a to se odnosi samo na oca ili djeda.'

Oni, dakle, odustaju od postupanja prema vanjskom (doslovnom) značenju hadisa te se drže njegovog prenesenog značenja, s tim da ne razumijevaju ni to da se riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: 'Razdjevičena žena (udovica, puštenica) ima više prava na odluku o sebi nego njen skrbnik', odnose na svakog skrbnika, a ne samo na oca i djeda kako oni tvrde.

Nadalje, i pored riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: 'I od djevice se traži dozvola (u tim slučajevima)', oni traženje dozvole od djevice u ovim slučajevima ne smatraju obavezom, nego kažu da je to samo poželjno (pohvalno), a zatim dodaju: 'Obzirom da je u ovim slučajevima traženje dozvole od djevice (samo) pohvalno, dovoljno je da u znak pristanka šuti. Ako se, pak, radi o slučajevima u kojima je traženje dozvole od djevice obavezno, neophodno je da se o svom pristanku izjasni naglas.' Ovo je, dakle, ono što tvrde neki od sljedbenika šafijske i hanbelijske pravne škole.

Međutim, to proturječi mišljenju koje su prije njih zastupali svi muslimani, zatim mnogobrojnim vjerodostojnim hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te jednoglasnom stavu imama prije njih da se od djevojke (djevice) traži dozvola kada je udaje njen brat ili njen amidža te da je njena dozvola (pristanak) njena šutnja.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., u ovom slučaju pravi razliku između djevice i razdjevičene žene imajući u vidu hadis u kojem kaže: "Ne udajite djevice dok od njih dozvolu (pristanak) ne zatražite i ne udajite razdjevičene žene (udovice, puštenice) dok od njih odluku ne dobijete."

Kao što u ovom hadisu možemo vidjeti, u vezi s djevicama je upotrijebio konstrukciju: dok od njih dozvolu ili pristanak (*izn*) ne zatražite, dok je u slučaju razdjevičenih žena (udovica, puštenica) upotrijebio konstrukciju: dok od njih odluku (*emr*) ne dobijete. Nadalje, pod

dozvolom ili pristankom prve podrazumijeva šutnju, dok pod odlukom druge podrazumijeva izjašnjavanje naglas. To bi bile dvije razlike između djevica s jedne, te razdjevičenih žena (udovica, puštenica) s druge strane, na koje Allahov Poslanik, s.a.v.s., ukazuje u ovom hadisu. On, dakle, nije ukazao na razliku među njima u primoravanju jedne, odnosno neprimoravanju druge na brak.

To otuda što se djevice (obično) stide razgovarati o braku, pa stvari ne preuzimaju u svoje ruke nego ih prepuštaju svojim skrbnicima koji od njih traže dozvolu (pristanak) za sklapanje braka te im one daju dozvolu ili pristanak (dakle, ne traže i ne zapovijedaju), a njihova dozvola (pristanak) je njihova šutnja.

S druge strane, razdjevičene žene (udovice, puštenice) su se već oslobodile djevičanskog stida te same vode razgovore o braku. One, dakle, stvari preuzimaju u svoje ruke te od skrbnika traže da ih udaju. Oni su ih dužni poslušati te ih, ukoliko to traže, udati za njih dostojne mladoženje. Prema tome, skrbnik u ovom slučaju prima zapovijedi (naredbe), dok u slučaju djevice on od nje traži dozvolu (pristanak).

Udavanje štićenice od strane skrbnika protiv njene volje proturječi i vjeri i razumu. Allah, dž.š., nije dozvolio skrbniku da prisiljava svoju štićenicu na prodaju ili kupovinu nečega što ona ne želi, nije mu dozvolio da je prisiljava na konzumiranje hrane ili pića koje ne voli, niti mu je dozvolio da je prisiljava na odijevanje odjeće koja joj ne pristaje, pa kako da je onda prisiljava na sklapanje braka i stupanje u spolni odnos s nekim ko joj se ne sviđa?!

Allah, dž.š., je učinio da među supružnicima vlada ljubav i samilost, a ako je brak sklopljen protiv volje jednog od supružnika, gdje je onda ljubav i samilost u svemu tome?!

Naime, Zakonodavac ne primorava ženu na brak ukoliko ona taj brak ne želi, ili ukoliko osjeća averziju prema suprugu te među njima dođe do razdora i svađe. U tom slučaju, Zakonodavac njen slučaj prepušta osobi iz njene porodice koja se zalaže za dobrobit te osobi iz po-

rodice njenog supruga koja se također zalaže za dobrobit, te je, dakle, oslobađa od supruga bez njegovog uplitanja, jer kako da ona ostane zauvijek zarobljena s njim bez njenog pristanka?!

Žena je zarobljena sa svojim mužem, a s tim u vezi Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže[192]: 'Budite bogobojazni u odnosu prema ženama, jer su one kod vas (kao) zarobljenice (robinje). Od Allaha ste ih dobili kao emanet (povjerenu stvar) i one su vam dozvoljene na osnovu Njegove riječi.'"[193]

Šejhul-islam, Ibn Tejmije, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, je jedne prilike upitan da li je griješna žena koja na zahtjev svoje majke odbija da se razvede od supruga s kojim se inače slaže, pa je odgovorio: "Zahvala pripada Allahu, dž.š. Kada se žena uda, nije dužna, niti joj je dozvoljeno, iskazivati poslušnost prema roditeljima u vezi s razvodom od supruga ili njihovim posjećivanjem. Naprotiv, iskazivanje poslušnosti prema suprugu koji joj ne naređuje da čini grijehe je veća obaveza od iskazivanja poslušnosti prema roditeljima: 'Koja god žena umre, a njen muž zadovoljan njome, ući će u Džennet.'

Ako majka želi da se njena kćer razvede od svoga supruga, a to je ono što rade sljedbenici Haruta i Maruta, nije joj dužna u tome iskazivati poslušnost, makar je i proklinjala, osim ako njih dvoje zajedno čine neki grijeh ili joj suprug naređuje da bude griješna prema Allahu, dž.š., dok joj, s druge strane, majka naređuje da bude pokorna Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s., što je obaveza svih muslimana."[194]

Udaja bez očeve dozvole

Kako otac nema pravo primoravati kćerku na brak s onim kojeg ona ne želi, tako ni kćerka nema pravo udati se bez očeve dozvole

192 Hadis bilježi Muslim (1218), a prenosi Džabir ibn Abdullah, r.a.
193 *Medžmu'ul-fetava* (22-24).
194 *Medžmu'ul-fetava* (33/88-89).

imajući u vidu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Nema (sklapanja) braka bez skrbnika."[195]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao i sljedeće: "Koja god se žena uda bez dozvole svojih skrbnika, brak joj je ništavan (ovo je ponovio tri puta)."[196]

Ženi (i u tom slučaju) pripada mehr za bračni odnosi koji je muž imao s njom, a ako se posvađaju, vladar je skrbnik onome koji skrbnika nema.

U ovom slučaju, jednaka je i djevica i razdjevičena žena (udovica, puštenica) imajući u vidu predaju koju bilježi El-Buhari, a prenosi El-Hasan. Tako El-Hasan pripovijeda da mu je Ma'kil ibn Jesar kazao kako su Allahove, dž.š., riječi: *A kada pustite žene i one ispune njima propisano vrijeme za čekanje, ne smetajte im da se ponovo udaju za svoje muževe, kada se slože da lijepo žive. Ovim se savjetuju oni među vama koji vjeruju u Allaha i u onaj svijet. To vam je bolje i ljepše. A Allah sve zna, a vi ne znate*[197] objavljene zbog njega. Naime, on veli: "Udao sam jednu svoju sestru za jednog čovjeka pa se od nje razveo, a kada je isteklo njoj propisano vrijeme čekanja, došao je da je (ponovo) prosi, pa sam mu rekao: 'Oženio sam te (njome) i poštovanje sam ti ukazao, a ti si se od nje razveo i (evo) ponovo došao da je prosiš. Tako mi Allaha, dž.š., nikada ti se neće vratiti.' Međutim, taj čovjek nije bio loš, a i ona je željela da mu se vrati, pa je Allah, dž.š., objavio ovaj ajet. Tada sam rekao: 'Sada ću to učiniti, o Allahov Poslaniče.' Allahov Poslanik, s.a.v.s., je dodao: 'Udaj je (ponovo) za njega.'"[198]

Iz ovog hadisa, kao i iz konteksta samog ajeta, može se zaključiti da se Allahove, dž.š., riječi: ... *ne smetajte im da se ponovo udaju za svoje muževe* ... odnose na razdjevičene žene (udovice, puštenice) te da je i u slučaju razdjevičenih žena skrbništvo na snazi.

Imam Šafija, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Ovaj kur'anski ajet najjasnije ukazuje na to da žena (sama) nema pravo slobodno odlučivati o svojoj udaji."[199]

195 Hadis bilježi Ebu Davud (2085), a prenosi Ebu Musa, r.a. Niz prenosilaca ovog hadisa je vjerodostojan. Više o ovome hadisu pogledati u djelu *Džami'u ahkami n-nisa'* (3/217-218).
196 Hadis je vjerodostojan, a bilježi ga Ahmed (6/156) i drugi.
197 El-Bekare, 232.
198 El-Buhari (5130).
199 *El-Umm* (5/166).

S druge strane, El-Hafiz ibn Hadžer, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, veli: "Ovaj kur'anski ajet je najjasniji dokaz neophodnosti uvažavanja skrbnikovog mišljenja, jer u suprotnom njegovo protivljenje (sklapanju braka) koje se u ajetu spominje ne bi imalo nikakvog smisla. Da je data žena imala pravo sama se udati, ne bi joj bio potreban njen brat. Nadalje, za onoga koji sam odlučuje o svojim poslovima ne biva rečeno da ga je u tome neko drugi spriječio. S tim u vezi, Ibn Munzir navodi da mu nije poznato da je iko od ashaba Allahovog Poslanika, s.a.v.s., imao o ovome drukčije mišljenje."[200]

Prema tome, djevojka ili žena koja se uda bez dozvole svoga skrbnika, pored toga što joj takav brak biva ništavan, iskazuje i neposlušnost prema svome ocu (roditeljima), a neposlušnost prema roditeljima se ubraja u velike grijehe. Zato djevojke moraju biti oprezne kada je u pitanju ono što nazivaju građanskim (civilnim) brakom pod kojim se podrazumijeva udaja djevojke za kolegu na fakultetu ili poslu bez dozvole njenog skrbnika, imajući u vidu da je to jedna vrsta ništavnog braka, šta više jedna vrsta bluda, da nas Allah, dž.š., od toga sačuva.

Primoravanje sina na brak s djevojkom koju ne želi

Na jedan upit u vezi s ovakvim slučajem, šejhul-islam Ibn Tejmije kaže: "Nijedno od roditelja nema pravo primoravati sina na ženidbu onom koju ne želi. Ako im se u u tom slučaju suprotstavi i odbije da to učini, to se neće tretirati kao neposlušnost. Kako niko nema pravo primoravati drugoga da jede ono što ne voli u okolnostima u kojima je u mogućnosti da jede ono što želi, tako niko nema pravo ni primoravati drugoga na brak s osobom koju ne voli. Štaviše, konzumiranje neomiljene hrane izaziva gorčinu samo na neko vrijeme (na trenutak),

dok dugotrajno življenje sa osobom koju ne volimo nanosi čovjeku neprijatnosti kojih ne možemo da se oslobodimo."[200]

Imam Ahmed u *Musnedu* bilježi da je Abdullah ibn Omer, r.a., jedne prilike kazao: "Kada je preselio (umro) Osman ibn Maz'un, ostavio je iza sebe jednu kćerku koju mu je rodila Huvejla bint Hakim ibn Umejja ibn Harisa ibn el-Evkasi. Svome bratu Kuddami ibn Maz'unu je oporučio da se brine o njoj, a obojica su bili moje dajdže, pa sam je zaprosio od njega i on mi ju je dao za ženu. Onda je kod njene majke došao El-Mugira ibn Šu'ba te joj ponudio imetak (novac), pa je osjetila naklonost prema njemu, a i djevojka je osjetila naklonost prema majčinoj želji. Onda su mene odbile pa je slučaj dospio do Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Kuddama ibn Maz'un mu je rekao: 'O Allahov Poslaniče! Brat mi je oporučio brigu o svojoj kćerki pa sam je udao za njenog tetića Abdullaha ibn Omera. Ni u čemu nisam bio nemaran i nepravedan prema njoj, ali je ona žena te je osjetila naklonost prema željama njene majke.' Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Ona je siroče i ne može je se udati bez njene dozvole (pristanka).' Onda su mi je, tako mi Allaha, dž.š., oduzeli nakon što sam je bio oženio te je udali za El-Mugiru ibn Šu'ba."[201]

Nadalje, dijete nema pravo sprječavati svoju majku da se uda, ukoliko to želi, nakon smrti njegovog oca ili razvoda od njega.

Tako se Allahov Poslanik, s.a.v.s., oženio Ummi Selemom koja je sa Ebu Selemom imala djecu, h. Ebu Bekr, r.a., se oženio Esmom bint Umejs nakon Dža'ferove pogibije itd. Ovakvih primjera je toliko da ih nije moguće pobrojati.

200 *Medžmu'ul-fetava* (32/30).
201 Ahmed (2/130). Niz prenosilaca ove predaje je dobar (*hasen*).

Ulazak kod roditelja s dozvolom

Odraslo (punoljetno) i razborito dijete je dužno tražiti dozvolu prilikom ulaska kod roditelja dok su u krevetu, kako se ne bi desilo da vidi neki njihov sramotni dio tijela ili prizor koji bi izazvao neprijatnosti kod njega ili kod njegovih roditelja. Za to postoje tačno određene prilike i periodi koje Allah, dž.š., spominje u sljedećim kur'anskim ajetima:

O vjernici, neka od vas u tri slučaja zatraže dopuštenje da vam uđu oni koji su u posjedu vašem i koji još nisu spolno zreli: prije jutarnje molitve i kad u podne odložite odjeću svoju, i poslije obavljanja noćne molitve. To su tri doba kada niste obučeni, a u drugo doba nije ni vama ni njima grijeh, ta vi jedni drugima morate ulaziti. Tako vam Allah objašnjava propise! A Allah sve zna i mudar je. A kada djeca vaša dostignu spolnu zrelost, neka onda uvijek traže dopuštenje za ulazak, kao što su tražili dopuštenje oni stariji od njih; tako vam Allah objašnjava propise Svoje! A Allah sve zna i mudar je.[202]

Učenjaci tvrde da ovi kur'anski ajeti nisu derogirani, ali je malo onih koji prema njima postupaju i koji se pridržavaju propisa koje donose.

Postavlja se pitanje zašto je naređeno da se u ova tri vremenska perioda traži dozvola za ulazak kod roditelja?

Odgovor bi bio da su to periodi u kojima se u većini slučajeva otkrivaju sramotni dijelovi tijela. To su periodi odlaska na spavanje ili popodnevno odmaranje koje obično prati skidanje odjeće ili spolni odnos te, prema tome, i otkrivanje sramotnih dijelova tijela. Zato Allah, dž.š., u gore spomenutom kur'anskom ajetu kaže: ...*To su tri doba kada niste obučeni* ...

Ebul-Muzaffer es-Sem'ani, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, u svome *Tefsiru* kaže: "Ova tri vremenska perioda su posebno naglašena kada je u pitanju traženje dozvole za ulazak kod roditelja zato što su to perio-

202 En-Nur, 58-59.

di u kojima se ljudi otkrivaju te se kod njih ukazuje ono što ne bi voljeli da iko vidi. Tako se oni prije jutarnje molitve bude iz sna i otkrivaju, u podne skidaju odjeću da se odmore, a poslije jacije-namaza se pripremaju za spavanje. Prema tome, iz ovih razloga Allah, dž.š., naređuje da se u tim periodima traži dozvola za ulazak kod roditelja, s tim da se ovaj ajet odnosi na sluge u kući i djecu, dok su ostali dužni tražiti dozvolu za ulazak u svim prilikama.

Kada je u pitanju traženje dozvole za ulazak kod roditelja od djece, treba imati na umu i sljedeće:

1. Djeca koja još uvijek nemaju moć rasuđivanja i ne znaju ništa o spolnim odnosima nisu obavezna tražiti dozvolu za ulazak kod roditelja ni u ta tri vremenska perioda ni van njih.
2. Djeca koja imaju moć rasuđivanja i koja poznaju suštinu spolnog odnosa dužna su u gore navedena tri vremenska perioda tražiti dozvolu za ulazak kod roditelja. Na njih, se, dakle, odnose gore navedeni kur'anski ajeti.
3. Djeca koja dožive punoljetstvo dužna su tražiti dozvolu za ulazak kod roditelja u svakom vremenskom periodu.

El-Buhari bilježi, a Alkama prenosi da je jedne prilike jedan čovjek upitao Abdullaha ibn Mes'uda, r.a.: "Da li da od majke tražim dozvolu za ulazak?" Abdullah je odgovorio: "Ti ne bi volio da je vidiš u svim prilikama."[203]

El-Buhari također bilježi, a Muslim ibn Nezir prenosi da je jedne prilike jedan čovjek upitao Huzejfu: "Da li da od majke tražim dozvolu za ulazak? Huzejfa je odgovorio: "Ako ne budeš tražio dozvolu za ulazak, vidjet ćeš ono što ne bi volio da vidiš."[204]

203 El-Buhari, *El-Edebul-mufred* (1059). Niz prenosilaca ove predaje je vjerodostojan.
204 El-Buhari, *El-Edebul-mufred* (1060). Niz prenosilaca ove predaje je vjerodostojan.

Odnos kćerke prema ocu i oca prema kćerki

Dozvoljeno je da kćerka poljubi oca te da otac poljubi kćerku kada ne postoji bojazan od iskušenja, a ako ta bojazan postoji, onda treba znati da Allah, dž.š., ne voli nered i izopačenost.

Da je to dozvoljeno, dokaz je predaja koju bilježi Ebu Davud, a prenosi majka vjernika, h. Aiša, r.a. Naime, u toj predaji stoji da je h. Aiša, r.a., rekla: "Nisam vidjela da je Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., u vladanju i ponašanju (El-Hasan je u ovom kontekstu spomenuo govor i obraćanje, a ne vladanje i ponašanje) iko sličniji od Fatime, Allah, dž.š., je uzvisio. Kada bi ona ušla kod njega, ustao bi i uzeo je za ruku te bi je poljubio i posjeo na svoje mjesto, a kada bi on ušao kod nje, ona bi ustajala i uzimala ga za ruku te bi ga poljubila i posjela na svoje mjesto."[205]

El-Buhari[206] bilježi, a El-Bera' prenosi da je jedne prilike ušao sa h. Ebu Bekrom, r.a., kod njegove porodice te da su zatekli h. Aišu, r.a., kako leži u postelji oboljela od groznice. El-Bera' dalje pripovijeda i kaže da ju je h. Ebu Bekr, r.a., poljubio u obraz te da ju je upitao: "Kako si, kćerkice?"[207]

Odijevanje pred roditeljima

Mlada djevojka pred svojim ocem ne bi trebala odijevati ono što bi izazvalo ono što je u dušama skriveno, jer ima ljudi u čijim srcima je vjerovanje i bogobojaznost, a ima i onih u čijim srcima je bolest (izopačenost). Zato ne treba pomagati šejtanu ni protiv koga.

205 Ebu Davud (5217); Et-Tirmizi (3872). Niz prenosilaca ove predaje je vjerodostojan.
206 El-Buhari, (*El-Feth*, 7/255).
207 El-Hafiz ibn Hadžer u djelu *El-Feth* navodi da se to desilo prije naredbe o nošenju hidžaba te da El-Berra' u to vrijeme još uvijek nije bio punoljetan.

Istina je da je ocu dozvoljeno da kod svoje kćerke vidi ono što je uglavnom otkriveno, kao što je kosa, gornji dio prsa i dijelove tijela koje peremo prilikom uzimanja abdesta, a neki učenjaci tvrde da mu je dozvoljeno da kod svoje kćerke vidi ono što je iznad pupka, odnosno ispod koljena.[208]

Međutim, sve navedeno vrijedi kada ne postoji bojazan od iskušenja. Ako, pak, postoji bojazan od iskušenja, treba znati da Allah, dž.š., ne voli nered i izopačenost.

Isto tako, dječak u pubertetu (mladić) ne bi trebao pred svojom majkom oblačiti ono što bi izazvalo ono što je u dušama skriveno. Danas možemo vidjeti kako se omladina koja nema morala ne usteže od oblačenja onoga što nazivaju majicama (na tregere) i šorcevima pred svojim majkama, od kojih su neke još uvijek mlade te se u njima dešava ono što se kod mladih žena inače dešava.

Prema tome, treba izbjegavati odjeću koja izaziva smutnju te širi zlo i nered, a Allah, dž.š., najbolje zna.

Potraživanja udate kćerke od oca

Prije svega, treba imati u vidu da je za izdržavanje udate kćerke odgovoran njen suprug, makar joj otac bio jedan od vladara. Međutim, s druge strane, ona ima pravo tražiti od svoga oca nešto, s tim da otac nije dužan da joj to i osigura. Ako joj to, pak, obezbijedi, tretirat će se kao dobročinstvo, sve dok je to u granicama njegovih mogućnosti i sve dok je to njoj potrebno, s tim da joj otac može odabrati (i obezbijediti) i bolje od onoga što ona traži.

Tako je h. Fatima, r.a., kćerka Allahovog Poslanika, s.a.v.s., jedne prilike tražila od njega da joj obezbijedi slugu.

---

208 Pojedinosti i detalje u vezi s ovim pogledati u djelu *Džami'u ahkami n-nisa'*.

Naime, El-Buhari i Muslim bilježe, a h. Alija, r.a., prenosi da je jedne prilike h. Fatima, r.a., došla kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., žaleći se na bol u rukama zbog (ručnog) mlina, a imala je informaciju da mu je stiglo roblje (zarobljenici), pa ga nije uspjela naći. Onda je to spomenula h. Aiši, r.a., koja je o tome obavijestila Allahovog Poslanika, s.a.v.s. H. Alija, r.a., dalje pripovijeda i kaže: "Onda nam je došao Allahov Poslanik, s.a.v.s., kada smo mi već bili legli u postelju pa smo htjeli ustati, ali je on rekao: 'Ostanite na svome mjestu.' Prišao nam je i sjeo između mene i nje (h. Fatime, r.a.), tako da sam na stomaku osjetio hladnoću njegovih stopala, te rekao: 'Hoćete li da vas uputim na ono što je bolje od onoga što vi tražite? Kada legnete u krevet, trideset i tri puta izgovorite riječi *subhanallah*, trideset i tri puta izgovorite riječi *el-hamdu lillah* i trideset i četiri puta izgovorite riječi *Allahu ekber*. To vam je bolje od sluge.'"[209]

Ovdje ćemo postaviti i pitanje da li je u nekim slučajevima dozvoljeno da se dijete preziva po majci?

Odgovor bi bio potvrdan i to u slučaju kada je čovjek poznat po majčinom imenu (prezimenu) i kada u tome ne trpi nikakve neprijatnosti ili štetu. U suprotnom se porijeklo pripisuje ocu, kao što i Allah, dž.š., kaže u sljedećem kur'anskom ajetu: *Zovite ih po očevima njihovim ...*[210]

Dokaz tome je predaja koju u svome *Sahihu* bilježi Muslim[211], a prenosi Ebu Selema da je jedne prilike upitao Fatimu bint Kajs te da ga je ona obavijestila da joj je muž El-Mahzumi dao razvod i da je odbio platiti joj otpremninu (alimentaciju) te obezbijediti prebivalište. Otišla je kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i o tome ga obavijestila, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ti nemaš pravo na otpremninu (alimentaciju). Idi i prebaci se kod Ibn Ummi Mektuma. On je slijep čovjek, pa se kod njega smjesti."[212]

209 El-Buhari (5361); Muslim (*En-Nevevi*, 17/45).
210 El-Ahzab, 5.
211 Muslim (str. 1115); Ebu Davud (2289); En-Nisa'i (6/208).
212 To otuda što joj je muž tri puta dao razvod, a onoj koja tri puta dobije razvod ne plaća se otpremnina (alimentacija) niti joj se obezbjeđuje prebivalište.

Dokaz tome je i predaja koju bilježi El-Buhari, a prenosi Huzejfa, r.a. Naime, u toj predaji stoji da je Huzejfa rekao: "Najsličniji Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., u vladanju i ponašanju je Ibn Ummi Abd[213], i to od trenutka kada izađe iz kuće do trenutka kada se u nju vrati, jer ne znamo šta čini (kako se ponaša) sa svojom porodicom kada se s njima osami."[214]

Udata žena i dobročinstvo prema roditeljima

Šejhul-islam Ibn Tejmije[215], neka mu se Allah, dž.š., smiluje, je jedne prilike upitan da li je ženi koja se uda i izađe iz nadležnosti svojih roditelja bolje dobročinstvo prema roditeljima ili poslušnost prema suprugu, pa je odgovorio: "Zahvala pripada Allahu, dž.š., Gospodaru svjetova. Kada se žena uda, čovjek ima veću nadležnost nad njom nego njeni roditelji te je zbog toga i poslušnost prema njemu veća obaveza. S tim u vezi, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže: *...Zbog toga su čestite žene poslušne i za vrijeme muževljeva odsustva vode brigu o onome o čemu treba da brigu vode, jer i Allah njih štiti ...*[216]"

Zatim Ibn Tejmije, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, navodi niz dokaza i argumenata[217], a jedan od njih je i sljedeći hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Lijepo se odnosite prema ženama, jer su one kod vas (kao) zarobljenice (robinje)."

U vezi s ovim hadisom Allahovog Poslanika, s.a.v.s., Ibn Tejmije, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Prema tome, žena je kod svoga supruga poput zarobljenice i robinje te prema mišljenju svih islamskih

213 Abdullah ibn Mes'ud, r.a.
214 El-Buhari (*El-Feth*, 10/509).
215 *Medžmu'ul-fetava* (32/231).
216 En-Nisa', 34.
217 Većinu tih dokaza i argumenata naveli smo u djelu *Fikhu t-te'amul bejne z-zevdžejni*, u poglavlju koje smo naslovili *Hukuku z-zevdži 'ala zevdžetihi* (Prava muža nad njegovom suprugom).

vjerskih učenjaka nema pravo izlaziti iz kuće bez njegove dozvole, bilo da to od nje traži njen otac, majka, ili neko treći."[218]

Šejhul-islam Ibn Tejmije, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže i sljedeće: "Kada čovjek želi da se zajedno sa svojom suprugom preseli na neko drugo mjesto, s tim da se u odnosu prema njoj pridržava Allahovih, dž.š., granica te da u vezi s tim čini ono što se od njega očekuje, pa joj otac zabrani da mu u tome iskaže poslušnost, dužna je biti poslušna svome mužu, a ne roditeljima, jer su njeni roditelji u tom slučaju nepravedni i nemaju pravo zabranjivati joj da iskazuje poslušnost takvom suprugu. Nadalje, ona nema pravo iskazivati poslušnost majci koja od nje traži da se od muža razvede ili da mu prkosi i dodijava, kao, npr., da mu povećava troškove izdržavanja, da od njega zahtijeva odjeću ili da insistira na plaćanju mehra, s ciljem da joj on dadne razvod. Ona, dakle, nema pravo iskazivati poslušnost bilo kojem od svojih roditelja kada je u pitanju njihovo insistiranje na razvodu od supruga koji je u odnosu prema njoj bogobojazan.

Ibn Tejmije, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, je rekao i sljedeće: "Ako čovjek zabranjuje svojoj supruzi da čini ono što je Allah, dž.š., naredio da se čini, ili joj, pak, naređuje da čini ono što je Allah, dž.š., zabranio da se čini, ona nema pravo iskazivati mu poslušnost u tome, imajući u vidu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Nema poslušnosti ni prema kome u činjenju grijeha.'[219] Šta više, robu nije dozvoljeno da iskazuje poslušnost gospodaru kada mu naređuje da čini grijehe, pa kako da to onda bude dozvoljeno ženi kada joj to naređuje suprug ili jedno od roditelja?! Svo dobro je u iskazivanju poslušnosti Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s., dok je svo zlo u iskazivanju neposlušnosti Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s."

Isto tako, ako čovjek zatraži od svoje supruge da prekine rodbinske veze, ona nema pravo iskazivati mu poslušnost u tome, jer je Allah, dž.š., naredio da se rodbinske veze povezuju i spajaju:

---

218 Ženi je dozvoljeno da bez dozvole svoga supruga izađe iz kuće samo onda kada se boji da će njen ostanak u kući dovesti do još većeg nereda (zla), jer Allah, dž.š., ne voli nered.

219 Bilježi Ahmed (1/131), a prenosi h. Alija, r.a. Niz prenosilaca ovog hadisa je vjerodostojan.

Zar i vi ne biste, kada bi se vlasti dočepali, nered na Zemlji činili i rodbinske veze kidali! To su oni koje je Allah prokleo i gluhim i slijepim ih učinio.[220]

Kur'anski ajeti i hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kojima se prijeti onima koji kidaju rodbinske veze su jako brojni.

Međutim, postoji razlika između slučaja u kojem čovjek jednom ili više puta ne dozvoli svojoj supruzi da posjeti roditelje iz nekog razloga koji on smatra opravdanim s jedne, te kidanja rodbinskih veza kao životnog puta i usmjerenja s druge strane.

Isto tako, treba praviti razliku između slučaja u kojem čovjek zabranjuje svojoj supruzi da posjeti roditelje ili jedno od njih dvoje iz straha od smutnje i iskušenja u koja bi mogla kod njih zapasti, kao, npr., kada se u njihovom domu dešavaju neke ružne i pokuđene stvari koje bi mogle na nju utjecati, te slučaja u kojem čovjek zabranjuje svojoj supruzi da posjeti roditelje zbog toga što kod njih, kada ih posjeti, uči o plemenitim ćudima, čuvanju namaza, sjećanju na Allaha, dž.š., Njegovim propisima, Sunnetu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i njegovom životnom putu, itd.

Ovdje je suvišno postaviti pitanje kome u ovom slučaju iskazati poslušnost. Da li onome koji naređuje dobro i zabranjuje zlo, ili nevjerniku na kojeg se odnose sljedeće Allahove, dž.š., riječi:

...i ne slušaj onoga čije smo srce nehajnim prema Nama ostavili koji strast svoju slijedi i čiji su postupci daleko od razboritosti.[221]

Jedne prilike je šejhul-islam Ibn Tejmije, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, upitan o čovjeku, sljedbeniku malikijske pravne škole, koji je sa ocem svoje supruge imao neke nesuglasice (razmirice), pa su izašli pred sudiju te mu je kazao: "Ako me tvoja kćerka oslobodi naknade (koju bih joj trebao platiti u slučaju razvoda) dat ću joj razvod." Odgovorio mu je: "Ja te oslobađam." Onda su izašli pred neke islamske vjerske pravnike, pa ga je otac njegove supruge oslobodio te naknade bez njenog

220 Muhammed, 22-23.
221 El-Kehf, 28.

prisustva i bez njene dozvole te se postavlja pitanje da li u tom slučaju dolazi do razvoda ili ne.

Ibn Tejmije, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, je odgovorio: "Zahvala pripada Allahu, dž.š. Učenjaci su se oko ovog pitanja razišli u mišljenju. Tako Ebu Hanifa, Šafija i Ahmed, prema onome što se od njih prenosi, smatraju da otac nema pravo sklapati sporazume u vezi s bilo čime što pripada njegovoj kćerki, bez obzira da li je ona pod njegovim starateljstvom ili nije, jer bi se to u tom slučaju tretiralo kao dobrovoljno udjeljivanje njenog imetka, na što on nema pravo, kao što nema pravo ni na otpisivanje ostalih njenih potraživanja. S druge strane, Malik smatra da otac ima pravo sklapati sporazumni raskid braka umjesto svoje malodobne kćerke, bilo da je u pitanju ona kojoj je to prvi brak ili ona koja se i ranije udavala, imajući u vidu da on upravlja njenim imetkom. U drugoj predaji od imama Malika stoji da otac ima pravo sklapati sporazumni raskid braka za svoju kćerku kojoj je to prvi brak, zato što je on ima pravo (i) primorati na brak, dok u trećoj predaji od njega stoji da otac ima pravo sklapati sporazumni raskid braka za svoju kćerku općenito, kao što ima pravo, iz nekog interesa, i udati je bez odgovarajućeg mehra.

Jedan od sljedbenika šafijske pravne škole, pojašnjavajući jedno od gledišta svoje pravne škole, iznosi mišljenje prema kojem je, kada je u pitanju malodobna kćer kojoj je to prvi brak, dozvoljeno ocu da za nju sklapa sporazumni raskid braka uz opraštanje (mladoženji) polovine mehra, ukoliko prihvatimo da je staratelj taj koji u ime svoje štićenice sklapa brak. Međutim, neki (sljedbenici šafijske pravne škole) smatraju da je to pogrešno mišljenje imajući u vidu da otac ima pravo osloboditi mladoženju plaćanja naknade nakon što njegovoj kćerki (samoinicijativno) dadne razvod (talak), a ako ima pravo otpisati potraživanja svoje kćerke nakon takvog razvoda bez ikakve koristi (interesa) za nju, onda je dozvoljavanje ocu da mladoženji oprosti plaćanje naknade iz neke koristi (interesa) za njegovu kćerku u slučaju sporazumnog raskida braka utoliko preče.

Prema tome, ocu je dozvoljeno da za nju sklopi sporazumni raskid braka, a jedina šteta koju će ona u tom slučaju pretrpjeti je otpisivanje polovine mehra koji joj pripada."[222]

Malikijski mezheb istupa protiv postavki imama Ahmeda na nekoliko načina. Naime, imam Ahmed smatra da otac ima pravo dati razvod (talak) te sklopiti sporazumni raskid braka sa suprugom svoga maloljetnog sina. To je stav i nekih učenjaka iz prvih generacija. Međutim, imam Malik je mišljenja da je ocu dozvoljeno sklopiti sporazumni raskid braka sa suprugom svoga maloljetnog sina, ali ne i da joj dadne razvod (talak), zato što sporazumni raskid braka podrazumijeva naknadu.

Imam Ahmed, dakle, smatra da joj ima pravo dati i razvod (*talak*) zato što je to nekada u interesu njegovog sina kojeg na taj način oslobađa obaveza prema supruzi (materijalnih i nematerijalnih) te njezinog zla.

Nadalje, prema imamu Maliku i drugima, dozvoljeno je arbitru u slučaju razdora i nesloge sklopiti u ime žene bez njenog pristanka sporazumni raskid braka uz naknadu s njene strane te u ime muža dati razvod bez njegove dozvole. Isto tako, ocu je dozvoljeno i da uda svoju kćerku bez odgovarajućeg mehra, a imajući u vidu predaju u kojoj stoji da je on taj koji u ime svoje kćerke sklapa brak, dozvoljeno mu je i da otpiše polovinu mehra. Prema njegovom mezhebu, ocu je dozvoljeno i da od svoga djeteta (kćerke) prisvoji dio imetka zbog kojeg ono (ona) neće pretrpjeti nikakvu štetu, šta više, dozvoljeno mu je da prilikom udavanja kćerke zahtijeva da jedan dio mehra pripadne njemu. Ako mu je u slučaju njenog imetka dozvoljeno da se ovako ponaša, ostaje još jedino pravo na njen razvod od supruga koje mu, prema mišljenju svih muslimana, također pripada.

Kada je u pitanju žena koja je pod starateljstvom svoga oca, jasno je da otac ima pravo sklapati sporazume o naknadi i otkupnini koju joj suprug (u slučaju razvoda) treba platiti. Otac na to ima pravo, kao što

222 *Medžmu'ul-fetava* (32/314 itd.).

ima pravo i na sklapanje sporazuma o drugim naknadama, npr., sklapanje sporazuma o njenoj otkupnini iz zarobljeništva.

Otac na to ima pravo samo kada je to u njenom interesu. Naime, razvod braka nekada nije u njenom interesu, ali suprug ima pravo dati joj razvod koji njen otac ne može spriječiti. Ako ga on u tom slučaju oslobodi plaćanja naknade (odštete), ona to ne može spriječiti. Međutim, otpisivanjem mehra i potraživanja na koje ona ima pravo sa stupanjem u brak nekada joj se može nanijeti šteta i zlo.

S druge strane, nekada otac sklapa sporazumni raskid braka zbog sebe, a ne zbog njenog interesa. S tim u vezi, treba znati da on nema pravo otpisati njena potraživanja samo zbog svoje dobrobiti (svoga interesa).

Prema mišljenju onih koji otpisivanje naknade u slučaju razvoda (od ženinog oca) smatraju dozvoljenim, u gore navedenom slučaju je punovažno i oslobađanje i razvod. Prema mišljenju onih koji otpisivanje naknade ne smatraju dozvoljenim, neosporno je da će razvod biti punovažan ukoliko ženin otac dadne garancije da će (umjesto njenog muža) isplatiti naknadu (mehr). Prema mišljenju Ebu Hanife, Malika i Ahmeda, te starom mišljenju Šafije, u tom slučaju je njen otac i mužu dužan isplatiti isti mehr (kao i njoj), dok je prema novom mišljenju Šafije njen otac dužan isplatiti njenom mužu "odgovarajući" mehr (mehr koji priliči muževom društvenom statusu itd.).

Međutim, ako njen otac ne dadne garancije i ako razvod bude zavisio od otpisivanja naknade te njen muž kaže: "Ako me oslobodi plaćanja naknade, dat ću joj razvod", od imama Ahmeda se prenosi da će razvod u tom slučaju biti punovažan ukoliko muž povjeruje da je oslobođen plaćanja naknade, s tim da njen otac biva obavezan da isplati naknadu (mehr) zato što ga je obmanuo.

Ovo je i jedno od dva mišljenja hanefijskog mezheba, dok prema njihovom drugom mišljenju u tom slučaju ništa nije punovažno (ni otpisivanje naknade ni razvod) zato što muž nije oslobođen plaćanja

naknade. To je i stav Šafije, kao i jedno od mišljenja hanbelijskog mezheba. Prvi, pak, kažu da je oslobađanje od naknade punovažno te da njen otac može biti garant tog oslobađanja.

Međutim, ako joj dadne razvod koji nije uslovljen oslobađanjem od plaćanja naknade, bit će punovažan, s tim da se, prema mišljenju imama Ahmeda, njenom mužu u ovom slučaju garantuje isplata naknade (mehra) zato što ga je njen otac obmanuo, dok mu, prema mišljenju Šafije, njen otac nije dužan ništa garantovati, jer se nije ni na šta obavezao, a Allah, dž.š., najbolje zna.

O hadisu: "Ti i tvoj imetak pripadate ocu"

Postoji više predaja ovog hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., a najbolje među njima su sljedeće dvije.

Prva bi bila predaja Muhammeda ibn el-Munkedira koju on prenosi od Džabira ibn Abdullaha, r.a., da je jedne prilike jedan čovjek rekao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: "O Allahov Poslaniče! Ja imam imetak i sina, a moj otac želi da uništi taj imetak." Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Ti i tvoj imetak pripadate tvome ocu."[223]

Kao što smo kazali, ovaj hadis neki prenose od Muhammeda ibn el-Munkedira, a on od Džabira ibn Abdullaha, r.a. Međutim, drugi koji su od njih znatno sigurniji i pouzdaniji prenose ga kao mursel-hadis (hadis kojeg tabiin prenosi od Božijeg Poslanika s.a.v.s., ne spominjući ashaba koji mu je taj hadis prenio). Tako ovaj hadis kao mursel-predaju bilježi imam Šafija, a prenosi Sufjan ibn Ujejna od Muhammeda ibn el-Munkedira.[224]

Sufjan ibn Ujejna koji ovaj hadis prenosi od Muhammeda ibn el-Munkedira kao mursel-predaju je mnogo sigurniji i pouzdaniji od onih

223 Bilježi Ibn Madža (2291) i drugi.
224 Imam Šafija, *El-Musned* (641, tom II, str. 387-388), a posredstvom njega istu predaju bilježi i El-Bejheki u djelu *Es-Sunenul-kubra* (7/480-481).

koji ga prenose od Ibnul-Munkedira kao muttesil-predaju (predaja čiji je niz prenosilaca neprekinut).

Tako El-Bejheki, navodeći u djelu *Es-Sunenul-kubra* više predaja ovog hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., ukazuje na slabost te muttesil-predaje, dok za onu koju od Muhammeda ibn el-Munkedira prenosi Sufjan ibn Ujejna kaže da je munkati'.[225]

Druga bi bila predaja Amra ibn Šu'ajba koju on prenosi od svoga oca da je njegov djed rekao: "Jedne prilike je kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došao jedan beduin i kazao: 'Moj otac želi da uništi moj imetak.' Na to je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Ti i tvoj imetak pripadate tvome ocu. Najbolje od onoga što jedete je ono što sami zaradite, a imetak vaše djece je dio onoga što ste vi zaradili i zato ga sa zadovoljstvom jedite (trošite).'"[226]

Niz prenosilaca ove predaje je u osnovi dobar (*hasen*). Mi zapravo dobrim smatramo čitav niz hadisa koje Amr ibn Šu'ajb, posredstvom svoga oca, prenosi od svoga djeda. Međutim, postoji kolebanje i dvoumljenje oko (ovog) hadisa koji, posredstvom svoga oca, Amr ibn Šu'ajb prenosi od svoga djeda kao čudan (neobičan) hadis ili hadis koji proturječi šerijatskim izvorima i koji su prvi učenjaci kritikovali i osudili. Prema tome, jedan broj hadisa s ovim nizom prenosilaca (Amr ibn Šu'ajb, posredstvom svoga oca, od svoga djeda) je odbačen, iako je u osnovi, kao što smo već kazali, taj niz prenosilaca dobar (*hasen*).

Ovaj niz prenosilaca komentarisali su mnogi učenjaci, pa su ga neki smatrali slabim, a neki pouzdanim.

Tako u djelu *Et-Tehzib* stoji da Ebu Davud od Ahmeda ibn Hanbela prenosi sljedeće: "Muhadisi se, kada hoće, pozivaju na (ovaj) hadis koji, posredstvom svoga oca, Amr ibn Šu'ajb prenosi od svoga djeda, a kada hoće, zanemaruju ga i ostavljaju po strani."[227]

225 Neki učenjaci mursel predaje nazivaju munkati' predajama, a jedan od njih je i El-Bejheki.
226 Bilježi Ahmed u svome *Musnedu* (2/179); Ibn Madža (2292); El-Bejheki u djelu *Es-Sunenul-kubra* (7/480-481) i drugi.
227 El-Hafiz u djelu *Et-Tehzib* navodi mnoga mišljenja učenjaka koji ovaj niz prenosilaca smatraju pouzdanim, zatim onih učenjaka koji ga smatraju slabim te onih koji ga posmatraju i ocjenjuju od pojedinca do pojedinca. Više o tome pogledati životopis Amra ibn Šu'ajba u djelima o prenosiocima.

Međutim, naveo sam ove riječi imama Ahmeda, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, da bih objasnio da se neke predaje Amra ibn Šu'ajba od djeda, preko oca osuđuju.

Više o predajama ovog hadisa pogledati u djelima: *Sunenul-Bejhekil-kubra*[228], *Et-Talhisul-habir*[229], *Irva'ul-galil*[230], *Kešful-hafa'*[231], *El-'Ilel*[232], autora Ibn Ebi Hatima itd. Autori navedenih djela su preopširno raspravljali o ovom hadisu i uistinu je potreban čitav jedan svezak (knjige) u koji bi bile sabrane sve njegove predaje i u kojem bi bile pojašnjene slabosti tih predaja te poimanje samog hadisa i ono što su o njemu kazali učenjaci. Mi ćemo se, ipak, zadovoljiti ovim što smo već naveli i što ćemo još navesti, a jedino Allaha, dž.š., treba za pomoć moliti, jer jedino On pomaže i jedino On upućuje na Pravi put.

Što se, pak, tiče izvora za koje na osnovu njihovog vanjskog (doslovnog) značenja smatramo da nisu u skladu s ovim hadisom ili koji nas, u slučaju da hadis smatramo vjerodostojnim, podstiču da tragamo za njegovim razumijevanjem koje je drugačije od onoga koje se prvo nameće, spomenut ćemo sljedeće:

Tako Allah, dž.š., u Kur'anu kaže: *...A roditeljima, svakom posebno – šestina od onoga što je ostavio, ako bude imao dijete ...*[233]

Ako uzmemo u obzir vanjsko (doslovno) značenje navedenog hadisa: "Ti i tvoj imetak pripadate tvome ocu", to bi značilo da otac nasljeđuje svoga sina te da dobija cijeli njegov imetak.

Nadalje, Allahov Poslanik, s.a.v.s., u jednom hadisu kaže: "Počni od sebe (svoje duše) i njoj milostinju udijeli. Ako šta preostane, udijeli svojoj porodici. Ako šta preostane od tvoje porodice, udijeli svojoj rodbini. Ako šta preostane od tvoje rodbine, udijeli tome i tome." Dakle, na prvom mjestu su oni koji su u našoj vlasti (pod našom zaštitom), a zatim dolaze oni s desne i lijeve strane.

---

228 *Sunenul-Bejhekil-kubra* (7/480-481).
229 *Talhisul-habir* (3/189-190).
230 *Irva'ul-galil* (3/325).
231 *Kešful-hafa'* (1/240).
232 *El-'Ilel* (1/473).
233 En-Nisa', 11.

Muslim bilježi, a Sevban, r.a., prenosi da je jedne prilike Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Najbolji dinar (novac) koji čovjek potroši je onaj koji potroši na svoju porodicu (na one koje izdržava: supruga, djeca, sluge), zatim dinar (novac) koji potroši na svoju jahalicu koju pripremi za borbu na Allahovom putu te dinar (novac) koji potroši na svoje drugove na Allahovom putu."[234]

Ebu Killaba kaže: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., je prvo spomenuo porodicu, a koji bi čovjek mogao biti više nagrađen od onoga koji izdržava svoju nejač čineći ih neporočnim i neovisnim."

Muslim bilježi, a Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike kazao: "Od dinara (novca) koji potrošiš na Allahovom putu, dinara koji potrošiš na oslobađanje robova, dinara koji udijeliš siromahu te dinara koji potrošiš na svoju porodicu, najviše ćeš biti nagrađen za onaj koji potrošiš na svoju porodicu."[235]

El-Buhari bilježi, a Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike kazao: "Najbolja milostinja (*sadaka*) je ona koja te imućnim ostavi. Gornja ruka (ruka koja daje) je bolja od donje ruke (ruke koja uzima). U udjeljivanju počni od onih koje izdržavaš. Tako supruga kaže: 'Ili me hrani, ili mi daj razvod', rob veli: 'Nahrani me i (onda) mi daj da radim', a sin će reći: 'Nahrani me! Kome (drugom) ćeš me prepustiti?!'"[236]

Upitali su Ebu Hurejru, r.a.: "O Ebu Hurejre! Jesi li to čuo od Allahovog Poslanika, s.a.v.s.?" Odgovorio je: "Ne, nisam. Ovo je iz kese Ebu Hurejre (od mene)!"

El-Buhari i Muslim bilježe više predaja u kojima stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "U udjeljivanju počni od onih koje izdržavaš."[237]

El-Buhari i Muslim bilježe, a Abdullah ibn Amr ibn el-As, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike kazao: "O Abdullahu! Obaviješten sam da svaki dan postiš i da svaku noć provodiš u namazu?"

234 Muslim (994).
235 Muslim (995).
236 El-Buhari (5355).
237 El-Buhari (1427); Muslim (1034).

Abdullah ibn Amr ibn el-As, r.a., je odgovorio: "Tako je, o Allahov Poslaniče." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ne čini to, nego i posti i mrsi se, i (noću) namaz obavljaj i spavaj, jer ti imaš obaveze i prema svome tijelu, i prema svome oku, i prema svojoj supruzi, i prema svome gostu ..."[238]

El-Buhari i drugi bilježe, a Ebu Džuhajfa, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., pobratio Selmana i Ebu d-Derda'a. Selman je jedne prilike posjetio Ebu d-Derda'a pa je vidio da je Ummu d-Derda' nedotjerana te ju je upitao: "Šta je s tobom?" Odgovorila je: "Tvoj brat, Ebu d-Derda', ne mari za ovosvjetska dobra." Onda je došao Ebu d-Derda' pa mu je Selman skuhao jelo i rekao: "Jedi!" Odgovorio je: "Ja postim." Na to je Selman kazao: "Ni ja neću jesti sve dok ti ne budeš jeo." Onda je Ebu d-Derda' jeo. Kada je pala noć, Ebu d-Derda' je krenuo da klanja, pa mu je Selman rekao: "Spavaj!" Ebu d-Derda' je zaspao, a zatim ponovo ustao da klanja, pa mu je Selman ponovo kazao: "Spavaj!" Kada se noć približila kraju, Selman mu je kazao: "Sada klanjaj!" Onda su zajedno obavili namaz, pa mu je Selman rekao: "Ti imaš obavezu prema svome Gospodaru, imaš obavezu prema samome sebi, imaš obavezu prema svojoj porodici, pa svakom od njih osiguraj njegovo pravo." Nakon toga je otišao do Vjerovjesnika s.a.v.s., pa ga obavijestio o tome te je rekao: "Istinu je rekao Selman."[239]

I koliko je samo muškaraca udjeljivalo svoj imetak bez traženja dozvole od svojih roditelja, šta više, koliko je samo žena koje su u doba Allahovog Poslanika, s.a.v.s., udjeljivale svoj imetak bez traženja dozvole od roditelja, kao što je, npr., učinila Mejmuna oslobađajući svoju robinju, ili, pak, žene koje su udijelile milostinju i stavile je u Bilalovo krilo.

Ako je čovjek dužan biti pravedan prema svojoj djeci u davanju poklona, utoliko mu je veća obaveza da ne prisvaja imetak jednog od njih.

El-Buhari i Muslim bilježe[240], a En-Nu'man ibn Bešir, r.a., prenosi

238 El-Buhari (1975); Muslim (str. 817).
239 El-Buhari (1968).
240 El-Buhari (2587); Muslim (str. 148-149).

da mu je jedne prilike otac dao jedan poklon te da je njegova majka 'Amra bint Revaha rekla: "Neću na to pristati sve dok od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., ne zatražiš da tome bude svjedok (da to posvjedoči)." Otišao je kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te mu kazao: "Ja sam svome sinu od 'Amre bint Revahe dao jedan poklon, pa je ona od mene tražila da te zamolim da tome budeš svjedok (da to posvjedočiš), o Allahov Poslaniče." Allahov Poslanik, s.a.v.s., je upitao: "Jesi li i ostaloj djeci dao isto to?" Odgovorio je: "Ne, nisam." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Bojte se Allaha i prema djeci pravedni budite", pa se otac vratio kući i uzeo poklon koji mu je bio dao.[241]

U vezi s ovim je i hadis[242] u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranjuje *šigar*-brak pod kojim se podrazumijeva da jedan čovjek (skrbnik) kaže drugome čovjeku (skrbniku): "Daj mi za ženu tvoju kćerku (ili sestru), a i ja ću tebi dati za ženu svoju kćerku (ili sestru)", kako bi izbjegli plaćanje mehra.

Pošto bi takvim brakom žene izgubile pravo na mehr, dok bi, s druge strane, svaki od skrbnika uživao u braku sa štićenicom onoga drugog, taj brak je zabranjen.

Prema tome, mehr pripada ženi, a ne njenom ocu ili bratu, imajući u vidu sljedeće Allahove, dž.š., riječi:

...A ženama vašim s kojima ste imali bračne odnose podajte vjenčane darove njihove kao što je propisano ...[243]

I draga srca ženama vjenčane darove njihove podajte ...[244]

---

241 U jednoj predaji (ovog hadisa) koju također bilježi Muslim stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Onda ne traži od mene da tome budem svjedok (da to posvjedočim), jer ja neću da budem svjedok (da posvjedočim) nepravdi." U drugoj predaji koju također bilježi Muslim stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao: "Jesi li svima dao ono što si dao njemu?" Otac je odgovorio: "Ne, nisam." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "To onda nije ispravno, a ja bivam svjedokom (svjedočim) samo ono što je ispravno."
U trećoj predaji koju također bilježi Muslim stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao: "Jesi li svoj djeci poklonio ono što si poklonio En-Nu'manu?" Otac je odgovorio: "Ne, nisam." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Onda od nekoga drugog traži da tome bude svjedok (da to posvjedoči)." Zatim je dodao: "Da li bi volio da u dobročinstvu prema tebi svi oni budu jednaki?" Odgovorio je: "Naravno." Tada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Onda to ne čini."
242 El-Buhari (6960); Muslim (3/572).
243 En-Nisa', 24.
244 En-Nisa', 4.

S tim u vezi je i presuda Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u hadisu o *mula'ani*[245] da je mehr koji se daje ženi zapravo ono na osnovu čega se čovjeku stidnica njegove žene smatra dozvoljenom.[246]

Ebu Muhammed ibn Hazm, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Ocu djevojke (maloljetne ili punoljetne) koja se udaje po prvi put ili se i ranije udavala, kao ni bilo kome drugom od rodbine ili onih koji to nisu, nije dozvoljeno da upravlja njenim mehrom ili bilo kojim njegovim dijelom. Isto tako, niko od spomenutih nema pravo da taj mehr ili bilo koji njegov dio poklanja njenom suprugu, bilo da joj je dao razvod ili je zadržao kod sebe, niti bilo kome drugom. Ako to, pak, učine, smatrat će se lošim i pokvarenim te djelom koje nikada ne može biti prihvaćeno kao ispravno. S druge strane, ona ima pravo pokloniti svoj mehr ili bilo koji njegov dio kome god želi, u tome joj se ne smije suprotstavljati ni suprug ni otac, pod uslovom da je punoljetna i razborita te da joj nakon što to uradi preostane (dovoljna) količina imetka koja će je činiti neovisnom o drugima. U suprotnom, to joj nije dozvoljeno.

Pod Allahovim, dž.š., riječima: *...one će zadržati polovinu od onoga što ste odredili, osim ako se ne odreknu ili ako se ne odrekne onaj koji odlučuje o sklapanju braka ...*[247] podrazumijeva se da ženi kojoj čovjek dadne razvod prije nego što je s njom stupio u spolni odnos, a već joj je odredio mehr kojim je ona zadovoljna, pripada polovina tog mehra, osim ako ona odustane od dijela na koji ima pravo te ga prepusti suprugu, ili ako, pak, suprug odustane od dijela koji ima pravo zadržati te joj dadne cijeli mehr. Ono od njih dvoje koje to učini je bogobojaznije"[248]

Zatim Ibn Hazm, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, navodi različita

245 *Mula'ana* je proces dokazivanja, odnosno opovrgavanja preljube supružnika u slučaju kada ne postoje svjedoci (njih četiri) koji su to vidjeli.

246 El-Buhari (*El-Feth*, 9/457) i Muslim (*En-Nevevi*, 3/719) bilježe, a Ibn Omer, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., supružnicima koji su se međusobno zaklinjali u vezi s preljubom rekao: "Račun ćete polagati pred Allahom. Jedno od vas dvoje je lažljivac, a ti (više) nemaš puta do nje." Upitao je: "A moj imetak (mehr koji sam joj dao)?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., mu je odgovorio: "Tebi ne pripada nikakav imetak. Ako si istinu rekao (u vezi s njenom preljubom), taj imetak (mehr) je ono na osnovu čega ti je ona bila dozvoljena, a ako si na nju slagao, onda pogotovo na njega (imetak) nemaš pravo."

247 El-Bekare, 237.

248 *El-Muhalla* (9/511).

mišljenja islamskih učenjaka o Allahovim, dž.š., riječima iz gore spomenutog kur'anskog ajeta: *onaj koji odlučuje o sklapanju braka* te se opredjeljuje za mišljenje prema kojem se pod tim riječima, kao što smo gore spomenuli, podrazumijeva i suprug.

Nadalje, imajući u vidu sljedeći kur'anski ajet: *...a ako vam one od svoje volje od toga šta poklone, to s prijatnošću i ugodnošću uživajte*[249], ženi je dozvoljeno, ukoliko to želi, dio mehra prepustiti svome suprugu bez traženja dozvole od roditelja, a to također ukazuje na potrebu traganja za drugačijim razumijevanjem hadisa: "Ti i tvoj imetak pripadate tvome ocu."

Sve navedeno nas obavezuje da uzmemo u obzir i ono što su u vezi s razumijevanjem ovog hadisa kazali učenjaci, ukoliko prihvatimo da je vjerodostojan, a takvim su ga ocijenili mnogi istaknuti učenjaci.[250]

Tako El-Hattabi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, u vezi s ovim hadisom kaže: "Pod riječima *jedžtahu mali* (uništava moj imetak) podrazumijeva se da ga troši i iscrpljuje (uništava). Moguće je da se u ovom slučaju radi o izdržavanju oca za kojeg višak imetka njegovog sina nije dovoljan, osim da crpi i troši samu osnovu imetka, te da ga zbog toga Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije oslobodio obaveze prema ocu i njegovog izdržavanja, pa je rekao: "Ti i tvoj imetak pripadate tvome ocu", što bi značilo: "Ako mu je potreban tvoj imetak, neka uzme koliko mu je potrebno, kao što to čini i sa svojim imetkom. Ako, pak, nemaš imetka a u stanju si da zaradiš, dužan si to učiniti kako bi ga mogao izdržavati." S druge strane, nije mi poznato da je iko od šerijatskih pravnika smatrao da se ovdje radi o prepuštanju imetka ocu da slobodno njime raspolaže sve dok ga ne iscrpi i ne uništi, a Allah, dž.š., najbolje zna."[251]

Ibn Hibban u svome *Sahihu*, komentarišući ovaj hadis, navodi da je Ebu Hatim rekao: "Pod ovim riječima se podrazumijeva da Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije dozvolio da se dotični odnosi prema svome ocu

249 En-Nisa', 4.

250 Imam Ahmed se na više mjesta u djelu *El-Vere'* poziva na ovaj hadis te ga tretira vjerodostojnim (pogledati djelo *El-Vere'*, str. 127, 130, 131). Vjerodostojnim ga je ocijenio i šejh Nasiruddin el-Elbani, neka mu se Allah, dž.š., smiluje.

251 *Me'alimu s-sunen* sa Ebu Davudovim *Sunenom* (3/801).

kao što se odnosi prema strancima te da mu je naredio dobročinstvo i samilost prema njemu, i u riječima i u djelima, tako da mu daje i svoju imovinu, pa je (zbog toga) rekao: 'Ti i tvoj imetak pripadate tvome ocu.' Ovdje se, dakle, ne podrazumijeva da ocu, sve dok je živ, pripada imetak njegovog sina i protiv njegove volje."

Neki učenjaci smatraju da se pod ovim riječima podrazumijeva da je čovjek dužan uvažavati očeve savjete i zapovijedi u vezi s njegovim imetkom sve dok mu on savjetuje i zapovijeda dobro. Prema tome, kada otac ukaže svome sinu na nešto što ima veze s načinom korištenja imetka, sin ga je dužan poslušati sve dok je ono na što ukazuje ispravno.

Oni koji zastupaju ovo mišljenje dokaz za to nalaze upravo u riječima Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Ti i tvoj imetak pripadate tvome ocu" te kažu da se pod riječima: "Ti pripadaš svome ocu" ne podrazumijeva da otac ima pravo koristiti svoje dijete u nečemu što je zabranjeno ili ga, pak, prodavati kao da je rob.

Na ovaj smisao ukazuje Et-Tahavi u djelu *Muškilul-asar* gdje navodi da je jedne prilike upitao Ebu Dža'fera Muhammeda ibn el-Abbasa o značenju ovog hadisa te da mu je on odgovorio: "Značenje ovog hadisa je sadržano u njemu samome. Naime, on je u njemu objedinio sina i njegov imetak te ih pripisao njegovom ocu. Međutim, to što ih je pripisao njegovom ocu ne znači da njegov otac posjeduje taj imetak, nego da je dužan uvažavati njegove savjete i zapovijedi u vezi s tim imetkom."

Nadalje, Et-Tahavi u djelu *Muškilul-asar* navodi da je o značenju ovog hadisa upitao i Ibn Ebu Imrana te da mu je on odgovorio da su riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Ti i tvoj imetak pripadate tvome ocu" poput riječi h. Ebu Bekra, r.a.: "Ja i moj imetak pripadamo samo tebi, o Allahov Poslaniče" koje je izgovorio nakon što je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Nijedan imetak mi nije bio od koristi kao što je to bio imetak Ebu Bekra."

Tako Fehd ibn Sulejman prenosi od Ibn Se'ida ibn el-Asbehanija,

on od Ebu Mu'avije, on od El-E'ameša, on od Ebu Saliha, on od Ebu Hurejre, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Nikada mi nije bio od koristi nikakav imetak, kao što mi je bio od koristi imetak Ebu Bekra", te da je h. Ebu Bekr, r.a., na to kazao: "Ja i moj imetak pripadamo samo tebi, o Allahov Poslaniče."

Ovim riječima je h. Ebu Bekr, r.a., htio reći: "Tvoje riječi i tvoja djela, o Allahov Poslaniče, prodiru (djeluju) na mene i na moj imetak."

S tim u vezi su i riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., iz gore navedenog hadisa, tj. u ovim okvirima se kreće i njihovo značenje, a Allah, dž.š., najbolje zna.

Sljedeći kur'anski ajet također otklanja nejasnoće kada je u pitanju ovaj hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te nas obavezuje da prihvatimo da otac ne posjeduje ono što pripada njegovom sinu:

I oni koji stidna mjesta svoja budu čuvali i živjeli jedino sa ženama svojim ili sa onima koje su u vlasništvu njihovu – oni, doista, prijekor ne zaslužuju.[252]

Prema tome, sinu je dozvoljen spolni odnos sa robinjama koje su u njegovom vlasništvu, dok je to njegovom ocu zabranjeno. To bi značilo da je njegovo vlasništvo nad njima, za razliku od njegovog oca, potpuno i punovažno.

Nadalje, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže:

...A roditeljima, svakom posebno – šestina od onoga što je ostavio ...[253]

U ovom kur'anskom ajetu je, dakle, majci određen dio imetka njenog sina u slučaju njegove smrti. Apsurdno bi bilo da ona smrću svoga sina stječe pravo na dio imetka koji pripada njegovome ocu.

Zatim Allah, dž.š., u istome ajetu kaže:

..pošto se izvrši oporuka koju je ostavio, ili podmiri dug ...

Naravno, apsurdno bi bilo da je obavezno imetkom njegovog oca podmirivati njegove dugove, ili da je dozvoljeno na imetku njegovog oca izvršiti oporuku koju je ostavio dok je bio živ.

Allaha, dž.š., za pomoć molimo.

---

252 El-Me'aridž, 29-30.
253 En-Nisa', 11.

Da li se i na majku odnosi hadis: "Ti i tvoj imetak pripadate tvome ocu"

U djelu *El-Vere'* imama Ahmeda, El-Mervezi veli da mu je Ummu Dža'fer ispripovijedala sljedeće: "Jedne prilike rekla sam Ebu Abdullahu (imamu Ahmedu): 'Imam dva sina koja su u vojsci, a njihov imetak je kod mene. Da li da jedan njegov dio udijelim kao milostinju?' Ebu Abdullah je odgovorio: 'Bilo bi dobro da od njih dvojice zatražiš dozvolu za to, jer taj imetak pripada ocu imajući u vidu hadis Allahovog Poslanika: Ti i tvoj imetak pripadate tvome ocu. Dakle, ne prenosi se da je u ovom kontekstu spomenuo majku.'"

Šejhul-islam Ibn Tejmije, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, je rekao: "Pod Allahovim, dž.š., riječima: *...kada od srca ono što ste naumili dadete ...*[254] podrazumijeva se: *Kada vi, o očevi, majkama (vaše) djece od srca dadnete nagradu za dojenje prije nego što su od njega odustale.* Od Mudžahida i Es-Sudija se prenosi da se pod ovim Allahovim, dž.š., riječima podrazumijeva: *Kada dojilji od srca dadnete njenu nagradu.* Od Se'ida ibn Džubejra i Mukatila se prenosi da je Ibn Kesir riječ *atejtum* u ovom kur'anskom ajetu čitao kratko *etejtum.* Nadalje, u dijelu istog kur'anskog ajeta: *...Otac djeteta je dužan da ih prema svojoj mogućnosti hrani i odijeva ...* za oca nije upotrijebljen particip aktivni od glagola *velede* (roditi), tj. *valid*, kao što je upotrijebljen za majke (*validat*), zato što je žena (majka) ta koja rađa, a ne otac, on je onaj kojem je dijete rođeno. Kada se u Kur'anu otac i majka zajedno spominju, upotrebljava se particip aktivni ovog glagola u dvojini, kao što je to slučaj u sljedećem kur'anskom ajetu: *...i roditeljima* (*ve bil-validejni*) *... dobročinstvo činiti ...*[255] Međutim, kada se spominju pojedinačno, za oca se u Kur'anu uvijek upotrebljava izraz *ebun*, a ne *valid.* Nadalje, u gore

254 El-Bekare, 233.
255 El-Bekare, 83.

spomenutom kur'anskom ajetu: ...*Otac djeteta je dužan da ih prema svojoj mogućnosti hrani i odijeva* ... pojašnjava se da dijete pripada ocu, a ne majci, te je zbog toga otac dužan da se brine o njemu kao zametku i, poslije toga, kao dojenčetu. To bi bilo u skladu i sa sljedećim Allahovim, dž.š., riječima: ...*On poklanja žensku djecu kome hoće, a kome hoće – mušku* ...[256] u kojima se, dakle, dijete tretira kao poklon ocu.

Ako je otac onaj koji se brine o djetetu još dok je zametak i dojenče, a majka "posuda", onda je dijete očevo sjeme (nasad). S tim u vezi je sljedeći kur'anski ajet: *Žene vaše su njive vaše, i vi njivama vašim prilazite kako hoćete* ...[257] Žena je, dakle, zasijana zemlja, a sjeme koje je u nju posijano pripada ocu.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je zabranio 'da čovjek svojom vodom zalijeva sjeme drugoga', tj. zabranio je spolni odnos sa trudnicama (puštenicama, udovicama) zato što voda (sjeme) onoga koji s takvom ženom (eventualno) ima spolni odnos povećava trudnoću (zametak) kao što i voda povećava usjeve.

S tim u vezi, u jednoj drugoj vjerodostojnoj predaji stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike prošao pored jedne trudne žene (robinje) te da je upitao: 'Čija je ovo robinja?' Odgovorili su mu: 'Toga i toga.' Zatim je upitao: 'Da li on s njom spolno opći?' Odgovorili su: 'Da.' Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Htio sam mu uputiti kletvu koja bi s njim otišla u kabur. Kako će ga (dijete koje robinja rodi) učiniti nasljednikom kada mu to nije dozvoljeno (jer nije njegovo, nego dijete od sjemena dvojice muškaraca) i kako će ga učiniti robom kada mu ni to nije dozvoljeno?!'

Ako dijete pripada ocu u smislu da je ono njegovo sjeme, onda je to u skladu s riječima Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: 'Ti i tvoj imetak pripadate tvome ocu', te riječima: 'Najbolje od onoga što čovjek pojede je ono što sam zaradi (privrijedi), a i njegovo dijete je dio onoga što on zaradi (privrijedi).'

256 Eš-Šura, 49.
257 El-Bekare, 223.

Dijete je, prema tome, njegova zasluga, kao što na to ukazuje i gore spomenuti kur'anski ajet, imajući u vidu da su i usjevi u zemlji zasluga onog koji sjeme posije i zaljeva te zemlji dadne ono (naknadu) što njoj pripada. Tako i čovjek daje ženi mehr koji se tretira kao nagrada (naknada) za spolno općenje. S tim u vezi je sljedeći kur'anski ajet: *...Nije vam grijeh da se njima ženite kad im vjenčane darove njihove date ...*[258], kao i ajet: *Neće mu biti od koristi blago njegovo, a ni ono što je stekao*[259] u kojem se pod riječima: *ono što je stekao* (*ma kesebe*) podrazumijeva potomstvo.

Majka je, dakle, njiva ili zemlja u kojoj je sjeme, a otac je onaj koji je davanjem mehra unajmljuje, kao što se i zemlja unajmljuje, te se brine o sjemenu dok je u majčinoj utrobi i kada postane dojenče, kao što se i onaj koji unajmi zemlju brine o usjevima i plodovima dok su pod zemljom i kada se iz zemlje pojave."[260]

Navedeno ukazuje na to da otac ima pravo, kao što to stoji u Sunnetu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., uzeti od sina količinu imetka zbog koje sin neće pretrpjeti štetu, te da je njegov imetak dozvoljen njegovome ocu. Iako je to, dakle, njegov imetak, njegovom ocu je dozvoljeno da ga prisvoji ili da ga prepusti njemu, s tim da ako sin umre (prije oca), a otac nije prisvojio njegov imetak, naslijedit će ga od njega.

Isto tako, otac ima pravo koristiti sina sve dok mu ne počne nanositi štetu i zlo, a sin je dužan iskazivati poslušnost ocu u onome što je dozvoljeno i što mu neće nanijeti štetu i zlo. Naime, čovjeku nije dozvoljeno da iskorištava svoga roba u onome što je zabranjeno niti da mu nanosi štetu i zlo, pa kako da mu to onda bude dozvoljeno kada je u pitanju njegov sin?!

---

258 El-Mumtehine, 10.
259 El-Leheb, 2.
260 *Medžmu'ul-fetava* (34/68).

Može li otac vratiti ono što je darovao sinu?

Prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Čovjeku nije dozvoljeno da dadne poklon te da ga zatim vrati nazad, osim kada je u pitanju ono što otac dadne sinu. Onaj koji dadne poklon te ga zatim vrati nazad liči psu koji jede sve dok se ne zasiti toliko da povrati, pa zatim vrati nazad (ponovo pojede) svoju bljuvotinu (povraćenu hranu)."[261]

U drugoj predaji koju Amr ibn Šu'ajb, preko svoga oca, prenosi od svoga djeda stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Niko nema pravo vratiti nazad svoj poklon, osim otac od svoga sina. Onaj koji vrati nazad poklon koji je dao poput je onoga koji vraća nazad (ponovo jede) svoju bljuvotinu (povraćenu hranu)."[262]

El-Buhari bilježi, a Ibn Abbas, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Nije nam dozvoljeno da činimo ono što čini onaj koji, poput psa koji vraća nazad (ponovo jede) svoju bljuvotinu (povraćenu hranu), vraća nazad poklon koji je bio dao."[263]

El-Hafiz ibn Hadžer, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Navedene predaje su dokaz da otac ima pravo vratiti nazad ono što pokloni sinu, a isto tako i majka. To bi bio stav većine šerijatskih pravnika. Jedino sljedbenici malikijskog mezheba prave razliku između oca i majke u ovom slučaju. Tako za majku tvrde da ima pravo vratiti od sina ono što mu pokloni ukoliko je otac živ, dok joj to u suprotnom nije dozvoljeno.

---

261 Bilježi En-Nesa'i (6/265); Ebu Davud (3539); Ibn Madža (2377) i Et-Tirmizi (1299) koji kaže da ovaj hadis prenosi Ibn Abbas, r.a., te da je hasen-sahih. Niz prenosilaca ovog hadisa je dobar. Hadis preuzimaju od Amra ibn Šu'ajba koji kaže da mu ga je prenio Tavus od Ibn Omera i Ibn Abbasa, r.a.
Mi smatramo da se niz prenosilaca od Amra ibn Šu'ajba pa nadalje razlikuje od predaje do predaje te da ga njemu nekada prenosi Tavus od Ibn Omera i Ibn Abbasa, r.a., kao merfu' predaju, a nekada njegov otac i njegov djed također kao merfu' predaju.
Bilo kako bilo, niz prenosilaca je u najgorem slučaju dobar (*hasen*), a Allah, dž.š., najbolje zna.
262 Bilježi En-Nesa'i (6/264).
263 El-Buhari (2622).

Nadalje, ocu je dozvoljeno da vrati nazad poklon koji je dao sinu pod uslovom da se taj sin nije zadužio ili oženio. Ovo bi bilo Ishakovo mišljenje. Međutim, imam Šafija tvrdi da otac na to ima pravo u svakom slučaju. Imam Ahmed, pak, veli da onome koji daruje poklon nije ni u jednom slučaju dozvoljeno da ga vrati nazad.

Predstavnici kufske škole kažu da otac nema pravo vratiti nazad poklon ukoliko je onaj kome je taj poklon darovan maloljetan. Isti je slučaj i sa punoljetnom osobom koja taj poklon prihvati.

Zatim vele da vraćanje poklona nazad nije dozvoljeno ukoliko se radi o poklonu koji je muž darovao supruzi i obrnuto ili, pak, rođak rođaku. S njima se u vezi poklona koji daruje rođak rođaku slaže i Ishak. Međutim, on kaže da žena, za razliku od muškarca, ima pravo vratiti nazad poklon koji je darovala svome mužu.

Navođenje dokaza i argumenata za svako od navedenih mišljenja uzelo bi mnogo i prostora i vremena, a dokaz na koji se pozivaju svi kada je u pitanju izuzimanje oca u ovom slučaju jeste hadis u kojem stoji da sin i njegov imetak pripadaju ocu, tako da to u suštini i nije vraćanje. Ako prihvatimo da se ipak radi o vraćanju, možemo reći da je to u interesu odgoja i discipliniranja te tome slično."[264]

Komentarišući to što je El-Buhari jednom svome poglavlju dao naslov: *Darovanje djeteta (sina) ... i da li je ocu dozvoljeno da vrati nazad poklon koji mu je dao*, El-Hafiz ibn Hadžer, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "El-Buhari je to učinio kako bi otklonio nedoumice onih koji se drže vanjskog (doslovnog) značenja poznatog hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: 'Ti i tvoj imetak pripadate tvome ocu.' Naime, ako djetetov imetak pripada njegovome ocu, to što bi mu otac nešto darovao moglo bi se protumačiti kao da je darovao samome sebi.

Takvim naslovom se, dakle, ukazuje na slabost spomenutog hadisa ('Ti i tvoj imetak ...') ili na potrebu njegovog interpretiranja, a to je hadis koji bilježi Ibn Madža, a prenosi Džabir ibn Abdullah, r.a.

264 *Fethul-bari* (komentar hadisa 2587), a to je ranije spomenuti hadis koji prenosi En-Nu'man ibn Bešir.

Ed-Darekutni za ovaj hadis veli da je garib te da ga od Ibnul-Munkedira prenosi jedino Isa ibn Junus ibn Ebu Ishak i Jusuf ibn Ishak ibn Ebu Ishak.

Ibnul-Kattan kaže da je niz prenosilaca ove predaje vjerodostojan, a El-Munziri veli da su prenosioci pouzdani.

Ovaj hadis ima i predaju od Džabira ibn Abdullaha, r.a., koju bilježi Et-Taberani u djelu *Es-Sagir* i El-Bejheki u djelu *Ed-Dela'il*.

Predaju ovog hadisa od h. Aiše, r.a., bilježi Ibn Hibban u svome *Sahihu*, a tu su i njegove predaje od Semure i h. Omera, r.a., koje bilježi El-Bezzar.

Predaju od Ibn Mes'uda, r.a., bilježi Et-Taberani, a od Ibn Omera, r.a., Ebu Ja'la.

Zbog svih ovih predaja ne gubi snagu te je dozvoljeno na njega se pozivati. Zato obratite pažnju na njegovo tumačenje i interpretaciju."[265]

A ako moraš da od njih glavu okreneš, jer i sam od Gospodara svoga milost tražiš i njoj se nadaš, onda im barem koju lijepu riječ reci[266]

Ovo je jedan sjajan propis kojeg se u odnosu prema roditeljima, i drugima prema kojima smo obavezni, moramo pridržavati. Tako, ako za odustajanje od njihovog darivanja imamo neko opravdanje, kao što je, npr., darivanje drugih u slučaju kada oni sami nisu u oskudici ili kada postoji neko ko je u većoj oskudici od njih, ili, pak, u slučaju kada ne posjedujemo ništa što bi im mogli dati, taj čin treba propratiti lijepom, blagom i ljubaznom riječju, kao, npr., da im kažemo: "Primite od nas ovu malu količinu, a kada Allah, dž.š., nama dadne više, i mi ćemo vama povećati", ili: "Oprostite nam (sada), ali ćemo vas, ako Bog da, (poslije) darovati", i tome slično.

265 *Fethul-bari* (5/210-211).
266 El-Isra', 28.

Konzumiranje hrane u očevoj kući

Nije griješna osoba koja u kući svoga oca ili kući svoje majke konzumira hranu. S tim u vezi je sljedeći kur'anski ajet:

Nije grijeh slijepcu, niti je grijeh hromu, niti je grijeh bolesnu, a ni vama samima da jedete u kućama vašim, ili kućama očeva vaših, ili u kućama matera vaših ...[267]

Ovdje treba ukazati na neke detalje i pojedinosti. Naime, kada čovjek dođe u kuću svoga oca ili kuću svoje majke, ima pravo jesti bez traženja dozvole, s tim da to bude na lijep, ljubazan i umjeren način. Tako, npr., može biti da majka štedi neke namirnice s ciljem da joj budu dovoljne za mjesec dana te ih pohranjuje i zaključava. U tom slučaju, čovjek nema pravo doći i to pojesti, jer bi time nanio štetu svojoj majci. Ako se, pak, radi o konzumiranju hrane u kući roditelja na lijep i umjeren način, onda to, kao što smo već kazali, Allah, dž.š., dozvoljava.

U vezi s ovim, El-Kurtubi prenosi mišljenja nekih učenjaka. Tako su neki od njih smatrali da je čovjeku dozvoljeno jesti u kući njegovih roditelja samo ako mu to oni dozvole. Drugi su smatrali da on na to ima pravo, dozvolili mu to oni ili ne dozvolili, zato što je rodbinska veza koja je među njima sama po sebi dozvola. Naime, u toj rodbinskoj vezi se krije naklonost i saosjećanje zbog kojeg mu oni dozvoljavaju da jede kod njih, što ih čini sretnim i zadovoljnim.

Ibnul-Arebi smatra dozvoljenim konzumiranje hrane kod roditelja i bez traženja dozvole ukoliko je ta hrana dostupna (nije pohranjena i zaključana). Ako je, pak, pohranjena, nije nam dozvoljena, kao što nam nije dozvoljeno ni da se bez njihove dozvole približavamo onome što nije hrana, makar i ne bilo pohranjeno i zaključano.

---

267 En-Nur, 61.

Dovođenje prijatelja u očevu kuću

Dovođenje prijatelja u očevu kuću je dozvoljeno sve dok otac nema ništa protiv toga i sve dok to ne dovodi do nereda, kao što je, npr., slučaj u kojem su ti prijatelji zlikovci i nasilnici čije prisustvo može povrijediti svetost (čednost) i čast ukućana.

Da je to uz gore navedeni uvjet dozvoljeno, dokaz je sljedeći kur'anski ajet:

Nije grijeh slijepcu, niti je grijeh hromu, niti je grijeh bolesnu, a ni vama samima da jedete u kućama vašim, ili kućama očeva vaših, ili u kućama matera vaših, ili u kućama braće vaše, ili u kućama sestara vaših, ili u kućama stričeva vaših, ili u kućama tetaka vaših po ocu, ili u kućama daidža vaših, ili u kućama tetaka vaših po materi, ili u onih čiji su ključevi u vas ili u prijatelja vašeg...[268]

Ovdje ćemo navesti i predaju koju bilježi El-Buhari, a prenosi h. Ebu Bekr, r.a. Naime, u toj predaji stoji da je h. Ebu Bekr, r.a., rekao: "Krenuo sam, kad ono čobanin tjera svoje ovce. Upitao sam ga: 'Čiji si', pa je odgovorio da je sin jednog Kurejšije kojeg sam poznavao. Upitao sam: 'Ima li kod tvojih ovaca mlijeka (muzu li se)?' Odgovorio je da ima, pa sam ga upitao: 'Hoćeš li mi namusti mlijeka?' Odgovorio je da hoće, pa je uhvatio jednu ovcu. Onda sam mu naredio da očisti od prašine njeno vime te svoje dlanove, pa je namuzao jednu manju količinu mlijeka, a ja sam Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., napravio jednu kožnu posudu na čijem otvoru je bio komad tkanine, pa sam (kroz nju) sipao mlijeko tako da se ohladilo. Onda sam otišao do Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i rekao mu: 'Pij, o Allahov Poslaniče', pa je popio te sam bio zadovoljan."[269]

268 En-Nur, 61.
269 El-Buhari (2439). Ovo je dio hadisa o hidžri Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i h. Ebu Bekra, r.a.

Uzimanje očevog imetka bez dozvole

Ako je čovjek u oskudici, a njegov otac imućan i škrt, s tim da žive zajedno, dozvoljeno mu je da na lijep način uzme od oca onoliko koliko mu je potrebno.

S tim u vezi, Allahov Poslanik, s.a.v.s., je jedne prilike Hindi rekao: "Uzmi onoliko koliko je shodno običaju potrebno tebi i tvome djetetu."

Ovdje se radi o predaji u kojoj stoji da je jedne prilike Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., Hinda bint 'Utba rekla: "O Allahov Poslaniče! Ebu Sufjan je škrt i ne daje mi onoliko koliko je potrebno meni i mome djetetu, osim ako ja to ne uzmem od njega bez njegovog znanja." Na to je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Uzmi onoliko koliko je shodno običaju potrebno tebi i tvome djetetu."[270]

U djelu *El-Vere'* imama Ahmeda, El-Mervezi navodi predaju u kojoj stoji da im je Ebu Abdullah (imam Ahmed) prenio od Ibn Tavusa, a on od svoga oca, da je čovjeku dopušteno prema običaju uzimati (trošiti) imetak svoga oca.

Zatim El-Mervezi navodi predaju, čiji je niz prenosilaca vjerodostojan, u kojoj stoji da je jedan čovjek rekao Džabiru ibn Zejdu: "Otac mi uskraćuje imetak." Onda mu je Džabir ibn Zejd, pozivajući se na gore navedenu predaju o Hindi bint 'Utbi, rekao: "Uzmi onoliko koliko ti je po običaju potrebno."

270 Bilježe El-Buhari (5364) i Muslim (1714), a prenosi h. Aiša, r.a.

Udjeljivanje milostinje bez dozvole roditelja

Ženama (djevojkama) je dozvoljeno da udjeljuju milostinju bez dozvole njihovih roditelja imajući u vidu da su žene u doba Allahovog Poslanika, s.a.v.s., udijelile milostinju bez traženja dozvole od roditelja nakon što ih je na to on podstakao.

U ovom kontekstu, Allah, dž.š., u vezi sa ženama i njihovim muževima kaže sljedeće: *...a ako vam one od svoje volje od toga šta poklone, to s prijatnošću i ugodnošću uživajte.*[271]

Dakle, kada je u pitanju udjeljivanje milostinje, nije potrebno tražiti dozvolu od roditelja. Međutim, ako žena (djevojka) zna da bi takav njen postupak nanio veliki bol i izazvao tjeskobu kod njenog oca ili majke, ne treba to činiti.

Kao primjer, možemo navesti slučaj u kojem čovjek nagradi svoju kćerku tako što joj kupi dvije zlatne narukvice, pa se sutradan iznenadi kada sazna da ih je ona nekome poklonila. Ako će to ocu ili majci teško pasti, neki roditelji bi zbog toga prekinuli odnose sa svojom kćerkom, onda od toga treba odustati, uzimajući u obzir njegove dobre i loše posljedice, a uspjet će samo onaj koga Allah, dž.š., pomogne.

271 En-Nisa', 4.

Onaj koji odlučuje o sklapanju braka[272]

Allah, dž.š., u Kur'anu kaže:

A ako ih pustite prije nego što ste u odnos sa njima stupili, a već ste im vjenčani dar odredili, one će zadržati polovinu od onoga što ste odredili, osim ako se ne odreknu ili ako se ne odrekne onaj koji odlučuje o sklapanju braka; a ako se odreknete, to je bliže čestitosti. I ne zaboravite da jedni prema drugima velikodušni budete, ta Allah zaista vidi šta radite.[273]

Učenjaci su se razišli kada je u pitanju razumijevanje dijela gore navedenog ajeta u kojem stoji: *ili ako se ne odrekne onaj koji odlučuje o sklapanju braka.* Tako jedni kažu da se pod *onim koji odlučuje o sklapanju braka* podrazumijeva skrbnik te bi, prema tome, značenje gore navedenog dijela ajeta bilo da skrbnik koji odlučuje o sklapanju braka žene ima pravo oprostiti polovinu mehra na koji žena ima pravo kada joj se dadne razvod prije spolnog odnosa.

Drugi, pak, tvrde da se pod *onim koji odlučuje o sklapanju braka* u gore navedenom kur'anskom ajetu misli na muža, tako da bi značenje spornog dijela ajeta bilo da muž može odustati od polovljenja mehra te ga dati ženi u cjelini.

Svako od navedenih mišljenja zastupala je po jedna skupina učenjaka prethodnika. Predaje koje se u vezi s tim prenose od njih bilježi Ibn Džerir et-Taberi i drugi, s tim da Et-Taberi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, prednost daje mišljenju prema kojem se pod *onim koji odlučuje o sklapanju braka* podrazumijeva muž.

I mi smo naklonjeni tom mišljenju imajući u vidu da je mehr ženino pravo s kojim niko ne smije raspolagati bez njene dozvole. Ona je ta koja na mehr ima najviše prava i prije i poslije razvoda, a Allah, dž.š., najbolje zna.

---

272 Ovu raspravu navodimo s ciljem da utvrdimo da li otac, ukoliko pretpostavimo da se pod *onim koji odlučuje o sklapanju braka* podrazumijeva on, ima pravo odreći se polovine mehra na koji njegova kćerka ima pravo kada joj se dadne razvod prije spolnog odnosa.
273 El-Bekare, 237.

Majka nema obavezu izdržavanja djece

Otuda je majci dozvoljeno da svojoj djeci dadne zekat.

Na to ukazuje predaja koju bilježi El-Buhari, a prenosi Ebu Se'id el-Hudri, r.a. Naime, u toj predaji stoji da je jednog ramazanskog ili kurban-bajrama Allahov Poslanik, s.a.v.s., otišao do musalle te ljudima nakon namaza održao vaz. Naredio im je da udjeljuju sadaku te je kazao: "O ljudi! Udjeljujte sadaku!" Zatim je krenuo i naišao na žene, pa im je rekao: "O skupino žena! Udjeljujte sadaku, jer ja sam vidio da ste vi većina stanovnika vatre." Upitale su ga: "Zašto to, o Allahov Poslaniče?" Odgovorio je: "Mnogo proklinjete i nezahvalne ste vašim muževima. Nisam vidio da je iko s manje pameti (umjesto jednog muškarca, npr., moraju svjedočiti dvije žene) i vjere (za vrijeme mjesečnog ciklusa, npr., žene ne klanjaju i ne poste) više ovladao razumom razboritih muškaraca od vas, o skupino žena." Zatim se udaljio, a kada je stigao kući, došla Zejneba, supruga Ibn Mes'uda, tražeći dozvolu da kod njega uđe. Rekli su mu: "O Allahov Poslaniče! Došla je Zejneba." Upitao je: "Koja Zejneba?" Odgovorili su mu: "Ibn Mes'udova supruga." Onda je rekao: "Dobro, neka uđe." Zatim je Zejneba ušla i kazala: "O Allahov Poslaniče! Danas si naredio da udjeljujemo milostinju, a ja imam nakita koji sam htjela da udijelim, ali mi je Ibn Mes'ud rekao da on i njegov sin (i njen) imaju najviše prava da to njima udijelim." Na to je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Istinu je rekao Ibn Mes'ud. Tvoj muž i tvoj sin imaju najviše prava da to njima udijeliš."[274]

Nadalje, El-Buhari i Muslim bilježe, a Zejneba, supruga Abdullaha ibn Mes'uda, r.a., prenosi da je jedne prilike bila u džamiji te da je čula kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Udjeljujte milostinju, makar to bio dio vašeg nakita." Zejneba se brinula (izdržavala) o Abdullahu i siročadi koja su bila pod njenim skrbništvom, pa je rekla Abdullahu: "Upitaj Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da li je od mene dovoljno to što iz-

274 El-Buhari (1462).

državam tebe i siročad pod mojim skrbništvom." Abdullah je odgovorio: "Ti to upitaj Allahovog Poslanika, s.a.v.s.", pa je ona otišla kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i tamo zatekla jednu ensarijku koja je došla kod njega iz istog razloga. Onda je pored njih naišao Bilal, pa su mu rekle da upita Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da li je od njih dovoljno to što izdržavaju muževe i siročad pod njihovim skrbništvom. Još su mu kazale da njih ne spominje. Bilal je ušao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te ga o tome upitao, a Allahov Poslanik, s.a.v.s., je upitao: "Ko su one?" Bilal je odgovorio: "Zejneba." Allahov Poslanik, s.a.v.s., je upitao: "Koja Zejneba?" Bilal je odgovorio: "Abdullahova supruga." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Da, dovoljno je. Ona će za to imati dvije nagrade, nagradu za rodbinstvo (izdržavanje bližnjih) i nagradu za sadaku (zekat)."[275]

Prema tome, ne postoji prepreka da majka dadne zekat svojoj djeci, a to potvrđuju i gore navedene riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koje je uputio Zejnebi: "Tvoj muž i tvoj sin imaju najviše prava da to njima udijeliš."

S druge strane, oni koji smatraju da to nije dozvoljeno pozivaju se na saglasnost imama po ovom pitanju koju od Ibnul-Munzira i drugih prenosi El-Hafiz ibn Hadžer u djelu *Fethul-bari* (3/330) i Eš-Ševkani u djelu *En-Nejl* (4/177) te kažu: "Djetetu se prema mišljenju svih imama ne može dati obavezni zekat."

Ovo mišljenje ide u korak s propisom prema kojem se onome koga je čovjek dužan izdržavati ne može dati obavezna sadaka (zekat). Međutim, majka nema obavezu izdržavanja djeteta ukoliko je otac živ.

Ovo je ono što kaže El-Hafiz ibn Hadžer i drugi.

Naš dokaz u prilog tvrdnji da majka nije dužna izdržavati djecu su sljedeći kur'anski ajeti:

...a ako vam djecu doje, onda im dajte zasluženu nagradu ...[276]

...Otac djeteta je dužan da ih prema svojoj mogućnosti hrani i odijeva ...[277]

275 El-Buhari (1466); Muslim (1000).
276 Et-Talak, 6.
277 El-Bekare, 233.

Dobročinstvo prema roditeljima nakon njihove smrti

Za one koji su propustili da roditeljima čine dobro dok su bili živi, kao i za one koji su im činili dobro dok su bili živi, ali žele da to čine i nakon njihove smrti, spomenut ćemo stvari čiji će sevab, ako Bog da, stići do njih nakon njihove smrti.

1. Traženje oprosta i milosti za njih nakon njihove smrti:

U vezi s ovim je sljedeća dova Nuha, a.s.:

Gospodaru moj, oprosti meni, i roditeljima mojim, i onome koji kao vjernik u dom moj uđe, i vjernicima i vjernicama, a nevjernicima samo propast povećaj![278]

Allahov prijatelj, Ibrahim, a.s., je učio dovu:

Gospodaru naš, oprosti meni, i roditeljima mojim, i svim vjernicima – na Dan kad se bude polagao račun![279]

I Nuh i Ibrahim, a.s., spadaju u skupinu odabranih Božijih poslanika (*ulul-'azm*) te skupinu onih vjerovjesnika za koje nam je Allah, dž.š., naredio da ih slijedimo. U tom kontekstu, Allah, dž.š., ih spominje u jednoj skupini vjerovjesnika u sljedećem kur'anskom ajetu:

Njih je Allah uputio, zato slijedi njihov pravi put ...[280]

Allah, dž.š., u Kur'anu kaže:

Budi prema njima pažljiv i ponizan i reci: "Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, njegovali!"[281]

Prema tome, djetetu se preporučuje da traži oprosta za svoje roditelje nakon njihove smrti, jer kada čovjek preseli, koriste mu istigfar-

278 Nuh, 28.
279 Ibrahim, 41.
280 El-En'am, 90.
281 El-Isra', 24.

dove koje za njega Allahu, dž.š., upućuje njegovo dijete. S tim u vezi, Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Allah će u Džennetu podići deredžu čestitog i pobožnog roba, pa će on upitati: 'Gospodaru moj! Čime sam ja zaslužio tu (toliku) deredžu?' Onda će mu Allah reći: 'Istigfar-dovom koju je za tebe uputilo tvoje dijete.'"[282]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao i sljedeće: "Kada čovjek umre, prestaje mu vrijediti sve, osim sljedeće troje: ... te pobožno i čestito dijete koje za njega Allahu upućuje dove."[283]

Međutim, za roditelje mušrike nije dozvoljeno od Allaha, dž.š., tražiti oprost. S tim u vezi su sljedeći kur'anski ajeti:

Vjerovjesniku i vjernicima nije dopušteno da mole oprosta za mnogobošce, makar im bili i rod najbliži, kad im je jasno da će oni stanovnici u Džehennemu biti. A što je Ibrahim tražio oprosta za svoga oca bilo je samo zbog obećanja koje mu je dao. A čim mu je bilo jasno da je on Allahov neprijatelj, on ga se odrekao. Ibrahim je doista bio pun sažaljenja i obazriv.[284]

Dakle, ako se neko pozove na to što je Ibrahim, a.s., od Allaha, dž.š., tražio oprost za svoga oca kada je rekao: *I ocu mome oprosti, on je jedan od zalutalih*[285], treba znati da to nije prihvatljivo, zato što je Ibrahim, a.s., izgovorio ove riječi samo zbog obećanja koje je ranije dao ocu rekavši mu: *"Mir tebi!" - reče Ibrahim. "Moliću Gospodara svoga da ti oprosti, jer On je vrlo dobar prema meni.*[286]

U vezi s ovim, Allah, dž.š., u Kur'anu kaže i sljedeće:

Divan uzor za vas je Ibrahim i oni koji su uz njega bili kada su narodu svome rekli: "Mi s vama nemamo ništa, a ni sa onima kojima se, umjesto Allahu, klanjate; mi vas se odričemo, i neprijateljstvo i mržnja će između nas ostati sve dok ne budete u Allaha, Njega jedinog, vjerovali!", - ali nisu riječi Ibrahimove ocu svome; "Ja ću se moliti da ti oprosti, ali te ne mogu od Allaha odbraniti." – Gospodaru naš, u Tebe se uzdamo i Tebi se obraćamo i Tebi ćemo se vratiti.[287]

282 Bilježi Ahmed u *Musnedu* (2/509). Niz prenosilaca ove predaje je dobar.

283 Ovaj hadis je vjerodostojan. Već je ranije spomenut.

284 Et-Tevba, 113-114.

285 Eš-Šu'ara', 86.

286 Merjem, 47.

287 El-Mumtehine, 4.

Dakle, nemojte oponašati (ugledati se na) Ibrahima, a.s., u onome što je on rekao svome ocu koji je bio mušrik.

Pored toga, od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., se prenosi vjerodostojna predaja u kojoj stoji: "Tražio sam od svoga Gospodara dozvolu da Mu za svoju majku upućujem istigfar-dovu (tražim oprost) pa mi nije dozvolio. Tražio sam od Njega dozvolu da posjetim njen kabur pa mi je to dozvolio."[288]

2. Izmirivanje duga:

Dužni smo izmiriti dug naših roditelja, a posebno ako su ostavili neku zaostavštinu. U tom slučaju, dugovi se izmiruju iz te zaostavštine prije njene diobe među nasljednicima. S tim u vezi su sljedeće Allahove, dž.š., riječi: *...pošto se izvrši oporuka koju je ostavio, ili podmiri dug ...*[289]

El-Buhari bilježi, a Ibn Abbas, r.a., prenosi da je jedne prilike kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došla jedna žena iz plemena Džuhejna te rekla: "Moja majka se zaklela da će obaviti hadž, ali je preselila prije nego što je to učinila. Da li da to ja za nju učinim?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Da, obavi za nju hadž. Zar ti ne bi izmirila dugove da ih tvoja majka ima?! Izmirite i dugove prema Allahu, jer je najpreče izmiriti dugove prema Njemu."[290]

Navest ćemo nekoliko predaja da vidimo kako su naši čestiti i pobožni preci izmirivali dugove za svoje roditelje te kako su im roditelji oporučivali da to čine.

El-Buhari[291] bilježi, a Abdullah ibn ez-Zubejr, r.a., prenosi da ga je na dan Bitke kod deve pozvao otac (Ez-Zubejr) te da mu je, nakon što je pored njega stao, rekao: "Sine moj! Danas će poginuti samo zalim

288 Bilježi Muslim (976), a prenosi Ebu Hurejre, r.a., kao merfu' predaju.
289 En-Nisa', 11.
290 El-Buhari (1852).
291 El-Buhari (3129).

(zlotvor, zlikovac) ili mazlum (onaj kome se zlo nanosi). Ja mislim da ću danas poginuti kao mazlum, a najveća su mi briga moji dugovi." Upitao ga je: "Hoće li nakon izmirivanja duga ostati išta od našeg imetka?" Onda je on rekao: "Sine moj, prodaj naš imetak i izmiri moje dugove." Oporučio je jednu trećinu, a treći dio toga njegovim sinovima, tj. sinovima Abdullaha ibn ez-Zubejra. Rekao je: "Ako nakon izmirivanja duga nešto od imetka preostane, treći dio toga pripada tvojim sinovima."

Hišam veli: "Neki Abdullahovi sinovi su bili jednaki (ravni) nekim Ez-Zubejrovim sinovima, kao što su Hubejb i Abbad. Tada je on imao devet sinova i devet kćerki."

Abdullah dalje pripovijeda i kaže: "Počeo me je savjetovati u vezi s njegovim dugovima te je rekao: 'Sine moj! Ako ne budeš u stanju da izmiriš neke moje dugove, traži pomoć od moga zaštitnika.' Tako mi Allaha, dž.š., nisam znao šta želi da kaže pa sam upitao: 'Oče moj! Ko je tvoj zaštitnik?' Odgovorio je: 'Allah, dž.š.' I tako mi Allaha, dž.š., kada god bi zapao u nevolju u vezi s njegovim dugovima, rekao bih: 'O Zubejrov Zaštitniče! Izmiri njegove dugove', pa bi On to i učinio. Ez-Zubejr, r.a., je poginuo, a nije ostavio nijednog dinara niti dirhema. Ostavio je samo dvije parcele od kojih je jedna bila pod šumom, jedanaest kuća u Medini, dvije kuće u Basri, jednu kuću u Kufi i jednu kuću u Egiptu. Dug koji je imao svodi se na to da mu je (stalno) dolazio jedan čovjek s novcem ostavljajući mu ga na čuvanje. Ez-Zubejr je to odbijao, pa je rekao da to može biti samo kupoprodaja s odgodom predaje kupljenog (*selef*), jer se boji da bi taj novac mogao propasti. S druge strane, nikada nije upravljao nikakvom oblašću, niti ubiranjem poreza, niti bilo čime drugim. Jedino je išao u vojne pohode sa Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., ili sa h. Ebu Bekrom, h. Omerom te h. Osmanom, r.a. Sabrao sam njegove dugove i izračunao da iznose dva miliona i dvije stotine hiljada."

Onda je Abdullaha ibn ez-Zubejra sreo Hakim ibn Hizam te ga upitao: "Sine moga brata! Koliki je dug moga brata?" Abdullah mu nije

htio reći istinu, pa je kazao: "Stotinu hiljada." Na to je Hakim kazao: "Tako mi Allaha, dž.š., mislim da vaš imetak nije dovoljan za to (za izmirivanje tog duga)." Onda ga je Abdullah upitao: "A šta misliš da je dug dva miliona i dvije stotine hiljada?" Hakim je odgovorio: "Mislim da vi to ne možete podnijeti. Ako ne budete u stanju da izmirite nešto od tih dugova, obratite mi se za pomoć."

Ez-Zubejr je kupio šumu za stotinu i sedamdeset hiljada, a Abdullah ju je prodao za milion i šest stotina hiljada. Zatim je ustao i rekao: "Kome je Ez-Zubejr nešto dužan, neka podmiri svoja potraživanja šumom." Onda mu je prišao Abdullah ibn Dža'fer kome je Ez-Zubejr dugovao četiri stotine hiljada, te rekao: "Ako želite, oprostit ću vam taj dug." Abdullah je odgovorio: "Ne, ne želimo." Onda je Abdullah ibn Dža'fer rekao: "Ako želite, učinite ga jednim od dugova čije ste izmirivanje odgodili." Abdullah je odgovorio: "Ne, ne želimo." Tada je Abdullah ibn Dža'fer kazao: "Onda mi otcijepite jedan dio šume." Abdullah ibn ez-Zubejr mu je rekao: "Tebi pripada odavde dovde."

Jedan dio šume je prodao te izmirio (i preostale) dugove, pa je od šume ostalo četiri i pol *sehma* (površinska mjera: 7.293 kvadratna metra). Otišao je kod Mu'avije te je kod njega zatekao Amra ibn Osmana, El-Munzira ibn ez-Zubejra i Ibn Zem'a. Mu'avija ga je upitao: "Kolika je cijena šume?" Abdullah je odgovorio: "Svaki sehm stotinu hiljada." Mu'avija je upitao: "Koliko je ostalo?" Abdullah je odgovorio: "Četiri i pol sehma." Onda je El-Munzir ibn ez-Zubejr rekao: "Kupujem jedan sehm za stotinu hiljada." Amr ibn Osman je dodao: "I ja kupujem jedan sehm za stotinu hiljada." Ibn Zem'a je također rekao: "I ja kupujem jedan sehm za stotinu hiljada." Mu'avija je upitao: "Koliko ostaje?" Abdullah je odgovorio: "Ostaje sehm i pol." Onda je Mu'avija rekao: "Sehm i pol kupujem za stotinu i pedeset hiljada." Zatim je Abdullah ibn Dža'fer svoj dio prodao Mu'aviji za šest stotina hiljada.

Kada je Abdullah ibn ez-Zubejr izmirio sve dugove, obratili su mu se Ez-Zubejrovi sinovi i rekli: "Podijeli nam naše nasljedstvo."

Abdullah im je odgovorio: "Ne! Tako mi Allaha, dž.š., neću vam podijeliti nasljedstvo sve dok četiri godine u danima hadža ne budem uzvikivao: 'Ima li nekoga kome je Ez-Zubejr ostao dužan? Neka nam se obrati i mi ćemo mu izmiriti potraživanja."

Onda je svake od naredne četiri godine u danima hadža uzvikivao te riječi, a kada su protekle četiri godine, podijelio im je nasljedstvo. Ez-Zubejr je imao četiri žene, a oporučio je jednu trećinu imetka, tako da je svakoj od njih pripalo milion i dvije stotine hiljada.

H. Omer, r.a., je, također, svome sinu oporučio izmirivanje duga. Tako El-Buhari, u sastavu predaje o ubistvu h. Omera, r.a., bilježi da je h. Omer, r.a., rekao svome sinu Abdullahu: "O Abdullahu! Vidi koliko sam dužan ljudima." Onda su sabrali i izračunali da je dužan osamdeset i šest hiljada ili tako nešto, pa je h. Omer, r.a., rekao: "Ako je za to dovoljan imetak Omerove porodice, izmirite ga njime, a ako nije, tražite (pomoć) od porodice Adijja ibn Ka'ba. Ako ni njihov imetak ne bude dovoljan, tražite (pomoć) od plemena Kurejš. Nikome se osim njih ne obraćaj (za pomoć) i izmiri moje dugove."[292]

I Džabir ibn Abdullah, r.a., je izmirio dugove svoga oca nakon njegove smrti, iako su ta dugovanja bila prema jednom jevreju.

Tako El-Buhari bilježi, a Džabir ibn Abdullah, r.a., prenosi da mu je otac preselio te ostavio dug od trideset tovara hurmi jednom jevreju. Džabir je od jevreja tražio odgodu za izmirivanje duga, ali je jevrej odbio da mu je odobri. Onda se Džabir obratio Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., s molbom da posreduje i da se zauzme za njega kod jevreja. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je otišao kod jevreja te mu u zamjenu za dug (njegova potraživanja) ponudio da uzme sve hurme s njegovih (Džabirovih) palmi, ali je on to odbio. Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., ušao među palme (Džabirove) te prošetao između njih, a zatim je rekao Džabiru: "Poberi ih i izmiri mu dug." Kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., otišao, Džabir je pobrao hurme i izmirio

292 El-Buhari (3700).

jevreju dug od trideset tovara, a i njemu je ostalo sedamnaest tovara. Tada je Džabir otišao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da ga o tome obavijesti pa ga je zatekao kako klanja ikindiju-namaz. Kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., završio s namazom, Džabir ga je obavijestio o višku pa mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Obavijesti o tome Ibnul-Hattaba." Džabir je otišao kod h. Omera, r.a., te ga o tome obavijestio, pa je h. Omer, r.a., rekao: "Znao sam da će ih Allahov Poslanik, s.a.v.s., sigurno blagosloviti kada je prošetao između njih."[293]

3. Ispunjavanje obećanja:

Poželjno je da čovjek ispuni obećanja svojih roditelja nakon njihove smrti nadajući se nagradi od Allaha, dž.š.

Tako je i h. Ebu Bekr, r.a., ispunio obećanje ili dug Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Naime, El-Buhari bilježi, a Džabir ibn Abdullah, r.a., prenosi da je jedne prilike Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Kad dođe imetak (*zekat*) iz Bahrejna, daću ti toliko i toliko." To se nije desilo dok je Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio živ. Kada je, pak, imetak stigao, h. Ebu Bekr, r.a., je uzviknuo: "Kome je Allahov Poslanik, s.a.v.s, nešto dužan ili nešto obećao, neka nam se obrati (neka dođe kod nas)."

Džabir ibn Abdullah, r.a., dalje pripovijeda i kaže da je prišao h. Ebu Bekru, r.a., te da mu je rekao: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., mi je jedne prilike rekao tako i tako." H. Ebu Bekr, r.a., mu je dao jedan pregršt, pa je Džabir izbrojao i vidio da se radi o pet stotina, a onda mu je h. Ebu Bekr, r.a., rekao: "Uzmi dva puta toliko."[294]

293 El-Buhari (2396).
294 El-Buhari (2292).

4. Izbjegavanje naricanja:

Trebaju se pripaziti, posebno žene, da ne nariču kada im umre otac ili majka. S tim u vezi je sljedeći hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Naime, Muslim[295] u svome *Sahihu* bilježi, a Ebu Malik el-Eš'ari, r.a., prenosi da je jedne prilike Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Četiri su džahilijetska običaja koja ni moj ummet neće odbaciti: hvalisanje plemićkim porijeklom, vrijeđanje i omalovažavanje (tuđeg) porijekla, obraćanje za kišu zvijezdama i naricanje." Zatim je dodao: "Narikača će na Sudnjem danu, ukoliko se ne pokaje prije smrti, biti proživljena s haljinom od katrana na sebi i košuljom od svraba (šuge, hrđe)."[296]

Naricanje za mrtvim priziva šejtane u kuću. Tako Muslim[297] bilježi, a Ummu Selema, r.a., prenosi da je, kada je preselio Ebu Selema, rekla: "Stranac (tuđin) na tuđoj zemlji.[298] Plakat ću toliko da će se o tome pripovijedati."

Ummu Selema dalje pripovijeda i kaže: "Bila sam se pripremila za plakanje, kad dođe jedna žena s brda sa željom da mi pomogne u plaču i naricanju. Dočekao ju je Allahov Poslanik, s.a.v.s., i upitao: 'Je li to želiš prizvati (uvesti) šejtana u kuću iz koje ga je Allah udaljio (izveo)?!' To je ponovio dva puta pa sam odustala od naricanja i nisam plakala."

Nekada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., uzimao prisegu u vezi s izbjegavanjem naricanja. Tako El-Buhari i Muslim bilježe, a Ummu Atijja, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., od njih uzeo prisegu da neće naricati. Ummu Atijja dalje pripovijeda i kaže: "Toga se pridrža-

295 Muslim (934).

296 U predaji koju bilježi Ahmed stoji: "... Narikača će na Sudnjem danu, ukoliko se ne pokaje prije smrti, biti proživljena s haljinom od katrana na sebi, a zatim će na nju biti navučena košulja od džehenemskog (vatrenog) plamena." El-Hakim bilježi sljedeću predaju ovog hadisa: "Četiri su džahilijetska običaja koja se ni u mome Ummetu neće ostaviti: Hvalisanje plemićkim porijeklom, vrijeđanje i omalovažavanje (tuđeg) porijekla, obraćanje za kišu zvijezdama i naricanje za mrtvim. Narikača će na Sudnjem danu, ukoliko se ne pokaje prije smrti, biti proživljena s haljinom od katrana na sebi, a zatim će na njoj provrijeti košulja od džehenemskog (vatrenog) plamena."

297 Muslim (922).

298 Ovdje se misli na to da je Ebu Selema bio iz Mekke, a umro je u Medini.

valo samo pet žena: Ummu Sulejm, Ummul-'Ala, kćerka Ebu Sebre, tj. Mu'azova supruga i još dvije žene ili kćerka Ebu Sebre, Mu'azova supruga i još jedna žena."[299]

Ako je, pak, u pitanju samo plač koji podrazumijeva poticanje suza iz očiju i tugu u srcu, nije grijeh onome kod koga se to pojavi.

Dokazi za su mnogobrojni, a mi ćemo ovdje spomenuti samo jednu predaju koju bilježi El-Buhari, a prenosi Enes, r.a. Naime, Enes, r.a., pripovijeda i kaže: "Ušli smo sa Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., kod Ebu Sejfa, kovača, koji je bio muž Ibrahimove (Poslanikov sin) dojilje. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je uzeo Ibrahima te ga poljubio i pomirisao. Poslije smo (ponovo) ušli kod njega kada je (već) Ibrahim ispuštao dušu (izdisao). Oči Allahovog Poslanika, s.a.v.s., su počele suziti, pa ga je Abdurrahman ibn 'Avf, r.a., upitao: 'Zar i ti, o Allahov Poslaniče?' Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: 'O Ibn 'Avf! To je iz samilosti (saosjećanja).' Zatim su mu oči ponovo zasuzile pa je rekao: 'Oči suze i srce tuguje, a mi ćemo reći samo ono čime će naš Gospodar biti zadovoljan, dok smo zbog rastanka s tobom, o Ibrahime, jako tužni i žalosni.'"[300]

5. Trajna sadaka:

Za davanje sadake također do umrlog stiže nagrada te on od nje vidi koristi. Tako En-Nevevi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, prenosi da su u vezi s tim svi imami saglasni.[301] Na to ukazuju i sljedeće predaje.

El-Buhari[302] bilježi, a Ibn Abbas, r.a., prenosi da je jedne prilike jedan čovjek[303] rekao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: "Moja majka je preselila. Hoće li joj koristiti ako u njeno ime udijelim sadaku?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Da, koristit će joj." Onda je čovjek

299 El-Buhari (1306); Muslim (936).
300 El-Buhari (1303).
301 En-Nevevi (*Muslim*, 4/167).
302 El-Buhari (2770).
303 U jednoj predaji ovog hadisa koju bilježi El-Buhari (2762) stoji da je taj čovjek Sa'd ibn 'Ubada, r.a.

kazao: "Ja imam jednu korpu (za hurme), pa posvjedoči (budi svjedok) da sam je u njeno ime dao kao sadaku."

El-Buhari i Muslim bilježe, a h. Aiša, r.a., prenosi da je jedne prilike jedan čovjek rekao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: "Moja majka je iznenada preselila, a da je imala priliku da kaže (da se izjasni o oporuci), mislim da bi (imetak) udijelila kao sadaku. Da li da za nju (u njeno ime) udijelim sadaku?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Da, udijeli sadaku u njeno ime."[304]

Muslim bilježi, a Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Kada čovjek umre, prestaje mu vrijediti sve, osim sljedeće troje: trajna sadaka, znanje (naučno djelo ili učenici) koje je ljudima od koristi te pobožno i čestito dijete koje za njega Allahu upućuje dove."[305]

Muslim također bilježi, a Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je jedne prilike jedan čovjek rekao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: "Moj otac je preselio i ostavio imetak, a nije napravio oporuku. Hoće li mu biti oprošteno ako u njegovo ime udijelim sadaku?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Da, biće mu oprošteno."[306]

En-Nevevi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, komentariše navedene hadise i kaže: "U ovim hadisima se ističe da je udjeljivanje sadake u ime umrlog dozvoljeno i pohvalno djelo, da nagrada za to stiže do umrlog te da koristi i njemu i onome koji tu sadaku udijeli. Muslimani su se u vezi sa svime time složili te postigli saglasnost.

Ovi hadisi specificiraju općenito značenje sljedećih Allahovih, dž.š., riječi: *I da je čovjekovo samo ono što sam uradi.*[307]

Muslimani su postigli saglasnost da nasljednik nije dužan u ime svoga umrlog udijeliti dobrovoljnu sadaku, nego je to samo pohvalno. Kada su, pak, u pitanju materijalne obaveze umrloga, ako je ostavio

304 El-Buhari (2760); Muslim (*En-Nevevi*, 4/166).
305 Muslim (*En-Nevevi*, 4/167; 1631).
306 Muslim (1630).
307 En-Nedžm, 39.

nasljedstvo, obavezno ih treba izmiriti, bilo da je to oporučio ili ne. Te obaveze se izmiruju iz glavnice imetka, bilo da se radi o dugu prema Allahu, dž.š., kao što je zekat, hadž, zakletva (prisega), kefaret, napaštanje i tome slično, ili o dugu prema ljudima. Ako umrli nema zaostavštine, njegov nasljednik nije dužan izmiriti njegove dugove, ali bi to u ovom slučaju bilo pohvalno i poželjno učiniti."

Zatim je En-Nevevi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, rekao: "U vezi s riječima Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: 'Kada čovjek umre, prestaje mu vrijediti sve, osim sljedeće troje: trajna sadaka, znanje (naučno djelo ili učenici) koje je ljudima od koristi te pobožno i čestito dijete koje za njega Allahu upućuje dove', učenjaci kažu: 'Pod ovim riječima se podrazumijeva da sa smrću prestaju vrijediti sva čovjekova djela te da prestaje obnavljanje zasluga i nagrada za djela koja je počinio, osim u slučaju sljedeće tri stvari kojima je bio povod: tako je dijete njegova zasluga, znanje koje je ostavio iza sebe u vidu naučnog djela ili učenika također, kao i trajna sadaka pod kojom se podrazumijeva vakuf."

Najbolja trajna sadaka je napajanje vodom. Ovdje treba spomenuti kur'anski ajet u kojem stoji da će stanovnici Džehennema dozivati stanovnike Dženneta te da će govoriti: *"Prolijte na nas vode ili nešto od onoga čime vas je Allah obdario!"*[308]

Tako El-Buhari i Muslim[309] bilježe, a Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Dok je jedan čovjek išao putem, jako je ožednio, pa je našao bunar, spustio se u njega i napio se vode. Kada je izašao iz bunara, ugledao je jednog psa kako dahće (isplazivši jezik) te od žeđi grize zemlju. Čovjek je pomislio: 'Ovog psa je zadesila ista ona žeđ koja je i mene bila zadesila', pa je sišao u bunar, nasuo vode u svoju papuču (cipelu) te je čuvao svojim ustima dok se nije popeo. Onda je napojio psa, pa ga je Allah, dž.š., za to nagradio te mu oprostio grijehe."

308 El-E'araf, 50.
309 El-Buhari (2363); Muslim (2244).

Upitali su Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "O Allahov Poslaniče! Imamo li mi ikakvu nagradu za ove životinje?" Odgovorio je: "U svakom živom biću je nagrada."[310]

U jednoj drugoj predaji koju bilježi Muslim, a prenosi Ebu Hurejre, r.a., stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Jedna bludnica je jednoga vrelog dana ugledala psa kako kruži oko bunara isplazivši jezik od žeđi. Zahvatila mu je vode u svojoj cipeli, pa joj je Allah, dž.š., oprostio."[311]

S druge strane, uskraćivanje vode je jedan od velikih grijeha. Tako El-Buhari bilježi, a Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je jedne prilike Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Trojicu na Sudnjem danu Allah neće pogledati, niti će ih (od grijeha) očistiti, i njih čeka bolna kazna (patnja): čovjeka koji je na putu imao višak vode te je uskratio putniku ..."[312]

Šejhul-islam Ibn Tejmije o djelima koja stižu do umrloga

Šejhul-islam Ibn Tejmije, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže[313]: "Imami su se saglasili u vezi s time da sadaka stiže do umrloga. Isto tako, u vezi s tim su se saglasili i kada su u pitanju ibadeti (pobožna djela) materijalne prirode, kao što je oslobađanje (roba).

Međutim, razišli su se u mišljenju kada su u pitanju tjelesni ibadeti, kao što je namaz, post, učenje Kur'ana i tome slično.

S tim u vezi, El-Buhari i Muslim bilježe, a h. Aiša, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Za onoga koji preseli, a ostane dužan post, to će napostiti njegov nasljednik."

310 En-Nevevi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže da se pod ovim riječima podrazumijeva sljedeći smisao: "Za dobročinstvo prema svakoj živoj životinji koju napoji vodom i tome slično, čovjek će imati nagradu."
311 Muslim (2245).
312 El-Buhari (2358).
313 *Medžmu'ul-fetava* (24/309 i dalje).

El-Buhari i Muslim bilježe, a Ibn Abbas, r.a., prenosi da je jedne prilike Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., jedna žena kazala: "Moja majka je preselila, a ostala je dužna zavjetni post." Allahov Poslanik, s.a.v.s., ju je upitao: "Da je tvoja majka nekome nešto ostala dužna, pa ti to izmirila, da li bi to s nje skinulo dug?" Odgovorila je: Da, skinulo bi." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Posti za svoju majku."

Nadalje, El-Buhari bilježi, a Ibn Abbas, r.a., prenosi da je jedne prilike kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došla jedna žena i rekla mu: "Moja sestra je preselila, a ostala je dužna ispostiti dva mjeseca uzastopno." Allahov Poslanik, s.a.v.s., ju je upitao: "Da je tvoja sestra nekome nešto ostala dužna, da li bi ti to izmirila?" Odgovorila je: Da, izmirila bih." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Izmirivanje obaveze prema Allahu je još preče."

Muslim bilježi, a Abdullah ibn Burejda ibn Husajb od svoga oca prenosi da je jedne prilike kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došla jedna žena i rekla: "Moja majka je preselila, a ostala je dužna postiti jedan mjesec. Hoće li nadomjestiti da to umjesto nje ja ispostim?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Da, hoće."

Navedeni vjerodostojni hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., jasno govore o tome da se za umrloga može postiti zavjetni post. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je to, kao što smo vidjeli, uporedio s izmirivanjem duga.

Imami su se po ovom pitanju razišli u mišljenju, a navedenim vjerodostojnim hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u mišljenju su se suprotstavili samo oni do kojih oni (hadisi) nisu stigli. Ranije smo spomenuli Amrovu predaju u kojoj stoji da je muslimanu (umrlome) bio od koristi post koji su oni za njega postili.

Kada je, pak, u pitanju hadž, većina imama smatra da se može obaviti umjesto umrloga. Razilaženja u vezi s tim su neodrživa.

El-Buhari i Muslim bilježe, a Ibn Abbas, r.a., prenosi da je jedne prilike kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došla jedna žena iz plemena Džuhejna te rekla: "Moja majka se zaklela da će obaviti hadž, ali je

preselila prije nego što je to učinila. Da li da to ja za nju učinim?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Da, obavi za nju hadž. Zar ti ne bi izmirila dugove da ih tvoja majka ima?! Izmirite i dugove prema Allahu, jer je najpreče izmiriti dugove prema Njemu."

Muslim bilježi, a Burejda prenosi da je jedne prilike Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., jedna žena kazala: "O Allahov Poslaniče! Moja majka je preselila, a nije obavila hadž. Hoće li biti dovoljno da to ja za nju uradim?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Da, biće dovoljno."

Iz navedenih vjerodostojnih hadisa može se vidjeti da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio da se za umrloga obavlja obavezni te zavjetni hadž, kao što je to naredio i kada je u pitanju post. Nekada je onaj kome se to naređuje dijete, a nekada brat. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je to uporedio s dugom umrloga kojeg za njega može izmiriti bilo ko.

Ovo što je zabilježeno u Kur'anu i Sunnetu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i oko čega su se saglasili svi imami su pojedinosti koje ne proturječe Allahovim, dž.š., riječima: *I da je čovjekovo samo ono što sam uradi*[314], kao ni riječima Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Kada čovjek umre, prestaje mu vrijediti sve, osim sljedeće troje ...", nego je i jedno i drugo istina (ispravno).

Kada je u pitanju hadis: "Kada čovjek umre, prestaje mu vrijediti sve, osim sljedeće troje: trajna sadaka, znanje (naučno djelo ili učenici) koje je ljudima od koristi te pobožno i čestito dijete koje za njega Allahu upućuje dove", u njemu Allahov Poslanik, s.a.v.s., posebno spominje dijete i dovu koje ono za oca Allahu upućuje dove, zato što je ono dio onoga što on zaradi (privrijedi), kao što to stoji u sljedećem kur'anskom ajetu: *Neće mu biti od koristi blago njegovo, a ni ono što je stekao*[315] u kojem se, prema mišljenju učenjaka, pod *onim što je stekao* podrazumijeva dijete, kao i u hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Najbolje od onoga što čovjek pojede je ono što sam zaradi (privrijedi), a i njegovo dijete je dio onoga što on zaradi (privrijedi)."

314 En-Nedžm, 39.
315 El-Leheb, 2.

Otuda, imajući u vidu da se on zalagao za postojanje (rođenje) djeteta, djela koja ono počini su dio onoga što je on zaradio (privrijedio), za razliku od brata, oca, amidže i njima sličnih. On će se, naravno, okoristiti i njihovim dovama, šta više, i dovama nepoznatih ljudi, ali to nije rezultat njegovog rada (zalaganja). Naime, Allahov Poslanik, s.a.v.s., je u gore navedenom hadisu rekao: "...prestaje mu vrijediti sve (sva djela), osim sljedeće troje ...", a nije rekao: "...neće se okoristiti djelima drugih ..." Prema tome, kada njegovo dijete za njega Allahu, dž.š., uputi dovu, to se tretira kao jedno od njegovih djela (zasluga) koja ne prestaju vrijediti, a kada to za njega učini neko drugi, koristit će mu, s tim da to nije jedno od njegovih djela (zasluga) koja ne prestaju da vrijede.

Kada je u pitanju ajet: *I da je čovjekovo samo ono što sam uradi*, ljudi su u vezi s njim zauzeli mnoge stavove. Tako neki kažu da se taj ajet tiče vjerozakona koji je bio prije nas, drugi kažu da ima specificirano značenje, treći da je derogiran, četvrti da se odnosi samo na rad i zalaganje itd. Međutim, ništa od svega toga nije potrebno. Vanjsko (doslovno) značenje ajeta je istina koja ne proturječi ostalim tekstovima.

Naime, čovjek polaže pravo na svoj rad i zalaganje. On je njegov vlasnik i na njega polaže pravo, kao što to pravo polaže i na ono što je zaradio i privrijedio. Međutim, rad i zalaganje drugoga je pravo i vlasništvo tog drugog, a ne njegovo, s tim da ga to ne sprečava da se okoristi radom i zalaganjem drugoga, kao što se koristi i onim što drugi zaradi i privrijedi.

Onome koji klanja dženazu-namaz pripada *kirat* i biće nagrađen za svoje zalaganje, pod kojim se u tom slučaju podrazumijeva namaz, ali će se i umrlome, zahvaljujući tom namazu, Allah, dž.š., smilovati.

S tim u vezi su sljedeće riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Svakom muslimanu koji preseli i kojem skupina muslimana koja broji stotinu (u nekim predajama stoji četrdeset, a u nekim tri safa) klanja dženazu-namaz i obrati se za njega Allahu, dž.š., biće oprošteno."

Allah, dž.š., će, dakle, nagraditi čovjeka za njegov rad i zalaganje te će se smilovati umrlome zbog zalaganja živoga i njegove dove za njega te zbog njegove sadake, posta i hadža u njegovo ime obavljenog.

U jednoj vjerodostojnoj predaji stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Nema nijednog čovjeka koji za svoga brata uputi Allahu dovu, a da Allah za njega ne zaduži jednog meleka. Kada god on za brata Allahu uputi dovu, taj melek kaže: 'Amin (uslišaj)! I tebi isto.'"

To bi, dakle, bio rad i zalaganje kojim čovjek koristi svome bratu na način da Allah, dž.š., njega za to nagradi, a njegovom bratu se smiluje.

Nije sve ono što koristi mrtvome ili živome, ili zbog čega mu se Allah, dž.š., smiluje, rezultat njegovog rada i zalaganja. Tako, npr., djeca vjernika ulaze u Džennet sa svojim roditeljima bez ikakvog rada i zalaganja.

Međutim, rad i zalaganje bez kojeg čovjek neće biti nagrađen je ličan (individualan) i bitniji je od svakog interesa i koristi od drugoga. To otuda kako čovjek ne bi očekivao nagradu za rad i zalaganje drugoga, što se može uporediti s dugom koji jedan čovjek izmiri za drugoga. U tom slučaju, savjest dužnika se umiruje, s tim da on ne posjeduje ono čime bi taj dug izmirio, iako je on taj koji bi to trebao učiniti, a Allah, dž.š., najbolje zna.

Učenje Kur'ana za umrloga

Nisam vidio nijedan vjerodostojan hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji ukazuje na to da je on to činio, ili da je na to podsticao, ili da je to naredio da se čini. Ako je to tako, a ibadeti su, kao što je poznato, objavom određeni, prednost dajemo mišljenju prema kojem nagrada za učenje Kur'ana ne stiže do umrloga, a Allah, dž.š., najbolje zna.

Neće smetati da u vezi s ovim navedemo ovdje sažeto mišljenje šejhul-islama Ibn Tejmije, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, uz citiranje mišljenja i nekih drugih učenjaka.

Tako je šejhul-islam Ibn Tejmije, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, jedne prilike upitan[316]: "Šta kažu šerijatski pravnici i učenjaci, da ih Allah, dž.š., pomogne u onome čime će On biti zadovoljan, o učenju Kur'ana za umrlog, plaćanju za učenje Kur'ana u to ime te učenju Kur'ana na kaburu? Šta je od svega toga propisano i naređeno da činimo?"

Ibn Tejmije je odgovorio: "Zahvala pripada Allahu, dž.š., Gospodaru svjetova. Što se tiče udjeljivanja sadake, svi muslimani su saglasni da će umrli od toga vidjeti korist. Na to ukazuju vjerodostojni hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kao što je predaja u kojoj stoji da je jedne prilike Sa'd rekao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: 'O Allahov Poslaniče! Moja majka je iznenada preselila, a da je imala priliku da kaže (da se izjasni o oporuci), mislim da bi (imetak) udijelila kao sadaku. Da li da za nju (u njeno ime) udijelim sadaku?' Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: 'Da, udijeli sadaku u njeno ime.'

Umrlome će, bez ikakvog razilaženja u mišljenju među imamima, isto tako biti od koristi i hadž obavljen u njegovo ime, žrtva prinijeta u njegovo ime, oslobađanje roba u njegovo ime te upućivanje dove u njegovo ime.

Kada su, pak, u pitanju post, dobrovoljni namaz i učenje Kur'ana za umrloga, u vezi s tim postoje dva stava među učenjacima:

1. Biće mu od koristi. To je stav imama Ahmeda, Ebu Hanife, nekih sljedbenika šafijske pravne škole i nekih drugih.
2. Neće mu biti od koristi. Ovo je stav malikijske i šafijske pravne škole.

316 *Medžmu'ul-fetava* (24/245 i dalje).

Kada je u pitanju uzimanje naknade za učenje Kur'ana te posvećivanje tog učenja umrlome, treba znati da to nije ispravno.

Učenjaci su se razišli u mišljenju kada je u pitanju uzimanje naknade za poučavanje Kur'anu, ezan, predvođenje u namazu i obavljanje hadža za drugoga. Obzirom da u ovim slučajevima onaj koji za navedene poslove nekog iznajmljuje ostvaruje korist, stav malikijske i šafijske pravne škole je da je to ispravno.

Neki učenjaci smatraju da to nije dozvoljeno zato što su to djela koja rade oni koji se žele Allahu, dž.š., približiti. Tako da su, ispravni jedino kada ih obavi musliman, a ne i nevjernik, i zato ih je dozvoljeno izvršavati samo s ciljem približavanja Allahu, dž.š. Ako se izvrše s ciljem obezbjeđivanja nekog ovozemaljskog dobra, svi imami su saglasni da za njih ne slijedi nikakva nagrada, zato što Allah, dž.š., prima samo ona djela koja su urađena zbog Njegovog zadovoljstva, dok ona koja su urađena zbog ovozemaljskih dobara Allah, dž.š., ne prima.

Neki učenjaci smatraju da je siromahu dozvoljeno uzeti naknadu za ova djela, dok to onome koji je imućan nije dozvoljeno. To je jedan od tri stava hanbelijske pravne škole. S tim u vezi, Allah, dž.š., npr., staratelju siročeta dozvoljava da se koristi siročetovim imetkom, dok mu to u slučaju kada je imućan nije dozvoljeno. Ovaj stav je u ovom slučaju jači od ostalih. Naime, kada siromah obavi ove poslove zbog Allahovog, dž.š., zadovoljstva, naknadu uzima samo zbog toga što mu je to potrebno te kako bi se time pomogao u iskazivanju poslušnosti Allahu, dž.š. Allah, dž.š., će ga nagraditi prema njegovom nijetu i on u tom slučaju konzumira ono što mu je dozvoljeno te radi ono što je dobro i ispravno.

Ako, pak, ljudi uče Kur'an samo zbog ovozemaljskih dobara, neće za to imati nagradu, a ako za to nema nagrade, ne može stići ni do umrloga, jer do umrloga stižu samo nagrade za djela, a ne sama djela. U tom smislu, ako čovjek udijeli sadaku onome koji je zaslužuje, nagrada za to će stići do umrloga, a ako je, pak, udijeli onome koji će se time pomoći

u učenju Kur'ana i njegovom poučavanju, onda je to još bolje i vrijednije imajući u vidu da je pomaganje muslimana u učenju i poučavanju Kur'ana jedno od najvrijednijih djela."

Šejhul-islam Ibn Tejmije, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, je rekao i sljedeće: "Što se tiče stalnog učenja Kur'ana na kaburu, treba reći da to nije bilo poznato kod prvih generacija. Ljudi su se u vezi s tim razišli u mišljenju. Tako to Ebu Hanifa, Malik i Ahmed, u većini predaja koje od njega stižu, ne odobravaju. Međutim, u kasnijim predajama koje se prenose od imama Ahmeda, nakon što je do njega doprla vijest o tome da je Abdullah ibn Omer oporučio da mu se prilikom pokopavanja uče prvi i posljednji ajeti poglavlja El-Bekare, stoji da je on to smatrao dozvoljenim.

Prenosi se od nekog ensarije da je on oporučio da mu se na kaburu uči poglavlje El-Bekare, ali samo prilikom pokopavanja. Što se tiče učenja Kur'ana na kaburu nakon pokopavanja, od njih se u vezi s tim ništa ne prenosi.

Prema tome, treba praviti razliku između učenja Kur'ana na kaburu prilikom pokopavanja i njegovog stalnog učenja na kaburu nakon pokopavanja koje se smatra bid'om (novotarijom) koja nema nikakve osnove.

Onaj koji kaže da umrlome koristi slušanje Kur'ana te da za to biva nagrađen pogriješio je, zato što je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Kada čovjek umre, prestaje mu vrijediti sve, osim sljedeće troje: trajna sadaka, znanje (naučno djelo ili učenici) koje je ljudima od koristi te pobožno i čestito dijete koje za njega Allahu upućuje dove."

Umrli, dakle, nakon smrti ne biva nagrađen ni za slušanje Kur'ana ni za bilo šta drugo (osim u gore navedenom hadisu spomenutih stvari), iako čuje bat njihovih nogu, selame onih koji mu ih upućuju itd.

Post za roditelje

Dozvoljeno je postiti za roditelje koji su preselili, a ostali su dužni da isposte određeni broj dana.

Tako El-Buhari i Muslim bilježe, a Ibn Abbas, r.a., prenosi da je jedne prilike kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došla jedna žena i kazala: "O Allahov Poslaniče! Moja majka je preselila, a ostala je dužna zavjetni post." Allahov Poslanik, s.a.v.s., ju je upitao: "Da je tvoja majka nekome nešto ostala dužna, pa ti to izmirila, da li bi to s nje skinulo dug?" Odgovorila je: "Da, skinulo bi." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Posti za svoju mjaku."[317]

El-Buhari i Muslim bilježe, a h. Aiša, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Za onoga koji preseli, a ostane dužan post, to će napostiti njegov nasljednik."[318]

Muslim bilježi, a Burejda, r.a., prenosi da je jedne prilike, dok je sjedio kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došla jedna žena i rekla: "Ja sam svojoj majci dala (darovala) jednu robinju (služavku), a ona je sada preselila." Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Ti ćeš za to biti nagrađena, a ona ti se sada vraća kao zaostavština (nasljedstvo)." Žena je upitala: O Allahov Poslaniče! Moja majka je ostala dužna ispostiti mjesec dana. Da li da to ja za nju ispostim?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Isposti to za nju." Zatim je žena upitala: "Moja majka nikada nije obavila hadž. Da li da ga ja za nju obavim?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Obavi za nju hadž."[319]

Što se, pak, tiče obavljanja namaza za roditelje, od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., se u vezi s tim ništa ne prenosi.

---

317 El-Buhari (1953); Muslim (str. 804).
318 El-Buhari (1952); Muslim (1147).
319 Muslim (1149).

Obavljanje hadža za roditelje pohvalno je djelo

Dokaz tome je predaja koju bilježi El-Buhari i Muslim, a prenosi Ibn Abbas, r.a., koji kaže da je jedne prilike El-Fadl ibn Abbas jahao zajedno sa Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., (na istoj jahalici) te da je tada Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., prišla jedna žena iz plemena Has'am s namjerom da se s njim posavjetuje. El-Fadl ibn Abbas je počeo gledati u nju, a i ona u njega, pa mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., okrenuo pogled (glavu) na drugu stranu. Onda je žena kazala: "O Allahov Poslaniče! Obaveza obavljanja hadža kojom je Allah, dž.š., zadužio Svoje robove zatekla je moga oca jako starog. On nije u stanju da se održava na jahalici (da jaše). Da li da za njega ja obavim hadž?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Da, obavi za njega hadž." Navedeno se desilo na Oproštajnom hadžu.[320]

S ovim u vezi, već smo ranije naveli neke hadise Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Obavljanje umre za roditelje također je dozvoljeno

Obavljanje umre za roditelje je također dozvoljeno zato što je umra dio hadža. S tim u vezi je predaja koju s vjerodostojnim nizom prenosilaca bilježe Ebu Davud, En-Nesa'i, Et-Tirmizi, Ibn Madža, Ahmed i drugi, a prenosi Ebu Rezin koji kaže da je jedne prilike rekao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: "O Allahov Poslaniče! Moj otac je jako star i ne može da obavi hadž, niti umru, niti može da putuje." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Obavi za svoga oca i hadž i umru."[321]

---

320 El-Buhari (1513); Muslim (1334).

[321] Ebu Davud (1810); Et-Tirmizi (930). Et-Tirmizi veli da je hadis hasen-sahih. U hadisu se spominje obavljanje umre s ciljem da se ukaže na to da je dozvoljeno da je čovjek obavi za drugoga. En-Nesa'i (5/117); Ibn Madža (2906); Ahmed (4/10-12). El-Munziri prenosi da je imam Ahmed u vezi s ovim hadisom rekao: "Kada je u pitanju obvezivanje ljudi obavljanjem umre, nije mi poznat nijedan hadis koji je bolji i vjerodostojniji od ovoga."

Ispunjenje zavjeta za roditelje

Kada roditelji ili jedno od njih dvoje preseli, a ne ispune zavjet, njega će za njih izvršiti njihovo dijete.[322]

Tako El-Buhari[323] bilježi, a Abdullah ibn Abbas, r.a., prenosi da se Sa'd ibn Ubada el-Ensari jedne prilike obratio Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., za savjet u vezi sa zavjetom koji njegova majka nije uspjela ispuniti prije smrti, pa mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., da ga on ispuni umjesto nje. To je nakon toga postao sunnet.[324]

El-Buhari i Muslim bilježe, a Ibn Abbas, r.a., prenosi da je jedne prilike kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., došla jedna žena i kazala: "Moja majka je preselila, a ostala je dužna ispostiti mjesec dana." Allahov Poslanik, s.a.v.s., ju je upitao: "Da je tvoja majka nekome nešto ostala dužna, da li bi ti to izmirila?" Odgovorila je: Da, izmirila bih." Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Dug prema Allahu je najpreče izmiriti."[325]

El-Hafiz ibn Hadžer, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Navedeni hadis ukazuje na to da je izmirivanje obaveza umrloga dužnost, a jedna skupina učenjaka smatra da je materijalnu vrstu zavjeta umrloga obavezno izmiriti iz glavnice njegovog imetka, čak ako to i ne oporuči, osim u slučaju kada zavjet dadne na izdisaju (pa zbog toga ne uspije

322 U vezi s obvezivanjem ljudi izvršavanjem zavjeta za roditelje učenjaci zauzimaju dva različita mišljenja. Neki smatraju da je to samo pohvalno činiti.

323 El-Buhari (6698).

324 El-Hafiz ibn Hadžer komentariše riječi: "To je nakon toga postao sunnet" i kaže: "Pod tim riječima podrazumijeva se da je izvršavanje obaveza predaka od strane nasljednika postalo vjerski čin te da je općenitije od toga da se tretira kao obaveza i dužnost. Ovaj dodatak nalazimo samo u predaji ovog hadisa koju od Ez-Zuhrija prenosi Šu'ajb. Ovaj hadis bez tog dodatka od Ez-Zuhrija bilježe El-Buhari i Muslim preko Malika i El-Lejsa, Muslim također i preko Ibn 'Ujejne, Junusa, M'amer i Bekra ibn Va'ila, En-Nesa'i preko El-Evza'ija, El-Isma'ili preko Musa ibn 'Ukbe, Ibn Ebi 'Atika i Saliha ibn Kejsana. Mislim da je to Ez-Zuhrijev ili, pak, dodatak njegovog šejha.

325 El-Buhari (1953); Muslim (1148).

oporučiti izvršenje zavjeta), izmiruje se iz trećine njegovog imetka. Pri tome se pozivaju na gore spomenutu predaju o Sa'dovoj majci te na riječi Ez-Zuhrija prema kojima je to poslije postao sunnet. Međutim, moguće je da je Sa'd u ovom slučaju majčin zavjet izmirio iz njezine zaostavštine ili da ga je dobrovoljno izmirio svojim imetkom. S druge strane, malikije i hanefije izvršenje zavjeta uslovljavaju oporučivanjem u svakom slučaju."[326]

Izmirivanje sa ljudima s kojima su roditelji bili u zavadi

Ako je otac prije smrti bio u zavadi s nekim ljudima, s tim da je on njima nanosio zlo i nepravdu, ono što je nasilno oduzeto treba vratiti onima kojima to i pripada te od njih tražiti oprost za oca (ili majku) i zamoliti ih da za njega (nju) upute dovu Allahu, dž.š.

Klanjanje dženaze roditeljima

Ako je čovjek u mogućnosti da kao imam klanja dženazu svome ocu ili majci, neka to i učini, osim u slučaju kada dženazi prisustvuje i imam koji je važniji muslimanima ili onaj koji će ga zamijeniti i njega onemogućiti.

Kao argument koji govori u prilog navedenoj tvrdnji, navest ćemo sljedeći kur'anski ajet: *...A rođaci su, prema Allahovoj Knjizi, jedni drugima preči ...*[327]

---

326 *Fethul-bari*, komentar hadisa (6699).

327 El-Enfal, 75.

Kao argument u prilog ovoj tvrdnji možemo kazati i to da je u dovi koja se za roditelje upućuje Allahu, dž.š., njihov potomak iskreniji od drugih ljudi, a Allah, dž.š., najbolje zna.

Skidanje nakita i izbjegavanje mirisa iz žalosti za roditeljima

Skidanje nakita i izbjegavanje mirisa iz žalosti za ocem ili majkom nije obaveza, a ako to žena ipak želi, činit će to samo tri noći, ne više.

Tako El-Buhari i Muslim bilježe, a Zejneba, kćerka Ebu Seleme, prenosi da je ušla kod Ummu Habibe, supruge Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kada joj je preselio otac, Ebu Sufjan ibn Harb. Zejneba dalje pripovijeda i kaže da je Ummu Habiba zatražila da joj donesu miris, pa je njime namirisala jednu robinju (služavku), a zatim je dotakla (namirisala) svoje obraze te kazala: "Tako mi Allaha, dž.š., ja nemam potrebe za mirisom, ali sam čula kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Ženi koja vjeruje u Allaha i Sudnji dan nije dozvoljeno da skida nakit i izbjegava miris iz žalosti za umrlim više od tri noći, osim ako se radi o njenom suprugu kada taj period iznosi četiri mjeseca i deset dana.'"[328]

Vjernik ne nasljeđuje nevjernika i obrnuto

Čovjek ne nasljeđuje oca nevjernika, niti majku koja je nevjernica, niti roditelji nevjernici nasljeđuju svoje dijete koje je vjernik.

Tako El-Buhari i Muslim bilježe, a Usama ibn Zejd, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jedne prilike rekao: "Musliman ne nasljeđuje nevjernika (kafira), niti kafir nasljeđuje muslimana."[329]

---

328 El-Buhari (5334); Muslim (1487).
329 El-Buhari (6764); Muslim (1614).

Nadalje, El-Buhari bilježi, a Usama ibn Zejd, r.a., prenosi da je jedne prilike upitao Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "O Allahov Poslaniče! Hoćeš li odsjesti u svojoj kući u Mekki?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio pitanjem: "Je li nam Ukajl ostavio ikakvu kuću ili prebivalište?"

Naime, Ebu Taliba su naslijedili Ukajl i Talib, a Dža'fer i h. Alija, r.a., nisu naslijedili ništa, zato što su bili muslimani, dok su Ukajl i Talib bili kafiri (nevjernici).

I h. Omer ibn el-Hattab, r.a., je govorio: "Vjernik ne nasljeđuje nevjernika."

Ibn Šihab kaže da su oni na ovaj način tumačili sljedeće Allahove, dž.š., riječi:

...Oni koji vjeruju, i iseljavaju se, i u borbi na Allahovom putu zalažu imetke svoje i živote svoje, i oni koji daju utočište i pomažu, oni jedni druge nasljeđuju ...[330]

Prijateljski odnos prema porodici očevog prijatelja

Od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., se prenosi da je prijateljski odnos prema porodici očevog prijatelja (jedno od) najveće dobročinstvo. To je također i pokazatelj održavanja obećanja, lojalnosti i pohvalnih relacija.

Muslim bilježi, a Abdullah ibn Omer, r.a., prenosi da ga je jedne prilike na putu za Mekku susreo jedan beduin, pa ga je Abdullah, r.a., poselamio te mu prepustio da jaše magarca kojeg je on jahao i dao mu turban koji je imao na glavi. Ibn Dinar kaže da su tada Abdullahu kazali: "Allah, dž.š., ti dao dobro! Oni su beduini i s malo bivaju zadovoljni." Abdullah, r.a., je odgovorio: "Njegov otac je bio prijatelj Omeru ibn el-Hattabu (Abdullahovom ocu), a ja sam čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: 'Najveće dobročinstvo je prijateljski odnos prema porodici očevog prijatelja.'"[331]

U drugoj predaji ovog hadisa, koju također bilježi Muslim , prenosi Abdullah ibn Omer, r.a., stoji da je Abdullah, r.a., kada bi išao u Mekku,

330 El-Enfal, 72.
331 Muslim (2552).

vodio sa sobom jednog magarca na kojem se odmarao kada bi se umorio od jahanja na devi, te da je sa sobom nosio jedan turban kojim je zamotavao glavu. Dok je jedne prilike tako jahao na magarcu, pored njega je prošao beduin, pa ga je Abdullah, r.a., upitao: "Jesi li ti sin tog i tog?" Beduin je odgovorio: "Da, jesam." Onda mu je Abdullah, r.a., dao magarca te mu rekao: "Jaši ovog magarca." Zatim mu je dao i turban te kazao: "Zamotaj njime glavu." Tada su mu neki ashabi rekli: "Allah, dž.š., ti oprostio! Tom beduinu si dao magarca na kojem si se odmarao te turban kojim si zamotavao svoju glavu!" Onda je Abdullah, r.a., rekao: "Ja sam čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: 'Jedno od najvećih dobročinstava je prijateljski odnos prema porodici očevog prijatelja kada on preseli.'"A otac tog beduina je bio prijatelj Abdullahovog oca, h. Omera, r.a.

Prema tome, treba održavati rodbinske veze koje i naši roditelji održavaju. Tako treba održavati rodbinske veze sa tetkama (od oca i od majke), amidžama i daidžama. Allah, dž.š., će nagraditi naše roditelje za taj lijepi običaj (održavanje rodbinskih veza) koji su nama prenijeli, jer, kako to stoji u jednom hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., onaj koji uvede lijep običaj imat će nagradu za to i za svakog onog koji ga bude praktikovao, s tim da se ni tome neće nimalo umanjiti nagrada, sve do Sudnjeg dana.[332]

---

332 Hadis bilježi Muslim (1017), a prenosi Džerir, r.a., koji kaže da su jedne prilike, dok su oni bili kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kod njega došli ljudi, većina njih ili svi oni su bili iz plemena Mudarr, goli, bosi, poderane odjeće i opasani sabljama. Kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., vidio u kakvoj su oskudici i neimaštini, lice mu se promijenilo, pa je ušao i izašao, te naredio Bilalu da prouči ezan i ikamet. Klanjao je, a zatim održao vaz citirajući prvo sljedeće kur'anske ajete: *O ljudi, bojte se Gospodara svoga, koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je i drugu njegovu stvorio, i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao. I Allaha se bojte – s imenom čijim jedni druge molite – i rodbinske veze ne kidajte, jer Allah, zaista, stalno nad vama bdi* (En-Nisa', 1); *O vjernici, Allaha se bojte, i neka svaki čovjek gleda šta je za sutra pripremio* ... (El-Hašr, 18). Zatim je rekao: "Čovjek u ime sadake može udijeliti nekoliko svojih dinara, nekoliko svojih dirhema, dio svoje odjeće, sa' svoje pšenice, sa' svojih hurmi ... pa i pola hurme." Džerir dalje pripovijeda i kaže: "Onda je jedan ensarija donio kesu koju skoro nije mogao da nosi, ili nije ni mogao da je nosi, pa su onda ljudi sve jedan za drugim dolazili tako da sam vidio dvije gomile hrane i odjeće, a lice Allahovog Poslanika, s.a.v.s., je blistalo od radosti, kao da je pozlaćeno. Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Onaj koji u islamu uvede lijep običaj imat će nagradu za to i za svakog onog koji ga nakon njega bude praktikovao, s tim da se ni tome neće nimalo umanjiti nagrada, a onaj koji u islamu uvede loš običaj imat će kaznu za to i za svakog onog koji ga nakon njega bude praktikovao, s tim da se ni tome neće nimalo umanjiti kazna."

Jedna skupina učenjaka navodi da će umrli biti kažnjen za plač (naricanje) njegove porodice za njim ukoliko je to običaj koji je on uveo i na njih prenio.

Kada su u pitanju lijepi običaji, čovjek treba održavati i sprovoditi u djelo lijepe običaje koje je njegov otac praktikovao kako bi i u kaburu bio nagrađivan za dobra djela koja je činio.

Ako su naši roditelji izdržavali neku siročad, a i mi smo to u stanju da činimo, ne dozvolimo da oni osjete da je to izdržavanje prekinuto, nego nastavimo s time kako bi za to bili nagrađeni i mi, ali i naši roditelji imajući u vidu da su na nas prenijeli lijep običaj.

Nadalje, trebamo činiti dobro našim susjedima, kao što su to i naši roditelji činili, te ih s vremena na vrijeme darivati.

Obilazi bolesnike koje je i tvoj otac obilazio i prati dženaze, kao što je to i on činio.

Izmiruj ljude, kao što je i tvoj otac činio, i ne širi nered na Zemlji, jer Allah, dž.š., ne voli one koji na Zemlji nered čine.

Gradi džamije, kao što ih je i tvoj otac gradio, a ako si u stanju da učiniš više, ti to i učini, jer je u tome hajr. S tim u vezi su i sljedeće Allahove, dž.š., riječi:

Allahove džamije održavaju oni koji u Allaha i u onaj svijet vjeruju i koji molitvu obavljaju i zekat daju i koji se nikoga osim Allaha ne boje; oni su, nadati se je, na pravom putu.[333]

Slijedi put dobra kojim je tvoj otac išao. Ako je udjeljivao siromasima i beskućnicima, i ti to čini i prema njima ne budi škrt, te imaj na umu ono što je zadesilo vlasnike bašče u sljedećem kur'anskom pripovijedanju:

Mi smo ih na kušnju stavili, kao što smo vlasnike jedne bašče na kušnju stavili kad su se zakleli da će je sigurno rano izjutra obrati a nisu rekli: "Ako Bog da!" I dok su oni spavali, nju od Gospodara tvoga zadesi nesreća i ona osvanu opustošena.[334]

333 Et-Tevba, 18.
334 El-Kalem, 17-20.

Naime, učenjaci navode da je otac vlasnika bašče koji se u ovim kur'anskim ajetima spominju bio dobar i čestit čovjek. Radio je u svojoj bašči iskazivajući poslušnost Allahu, dž.š., te je siromasima i beskućnicima udjeljivao ono što njima pripada (od prinosa njegove bašče), a nije zaboravljao ni sebe i svoju porodicu. Tako je činio sve dok je bio živ. Međutim, kada je preselio, okupili su se njegovi sinovi i odlučili da siromasima i beskućnicima uskrate ono što im je njihov otac davao, te su se na to zakleli bez ikakve rezerve, tj. bez riječi: "Ako Bog da." Šta se nakon toga desilo njima i njihovoj bašči?

Njihova bašča je doživjela sljedeću sudbinu: *I dok su oni spavali, nju od Gospodara tvoga zadesi nesreća i ona osvanu opustošena.*[335]

Njih je, pak, zadesilo sljedeće: *I onda počeše jedni druge koriti. "Teško nama!" – govorili su - "mi smo, zaista, obijesni bili."*[336]

O vjernici! Ne budite poput ovih koji su promijenili ono što je njihov otac praktikovao te siromasima i beskućnicima uskratili ono što im pripada, nego slijedite put dobra i davanja pa Allah, dž.š., neće zanemariti i preći preko vaših djela.

Sjetite se dobra i čestitosti vaših očeva i slijedite taj put, put dobrih i čestitih Allahovih, dž.š., robova koji su Mu poslušnost iskazivali.

Nakon što je došla noseći svoga sina, h. Merjemi je njen narod kazao: *Ej ti, koja u čednosti ličiš Harunu, otac ti nije bio nevaljao, a ni mati tvoja nije bila nevaljalica*[337], jer su sumnjali da je počinila blud. Međutim, ona je bila iskrena, čedna i neporočna.

Prema tome, onome čiji je otac bio dobar i čestit čovjek, a majka bogobojazna žena, ne priliči da čini ono što je ružno ili, pak, zabranjeno.

Sjetite se sljedećih Allahovih, dž.š., riječi: *Sve porod jedan do drugog ...*[338]

Budite poput vaših očeva (roditelja), ako ne i bolji, u dobru i čestitosti. Allah, dž.š., nas u Svojoj Knjizi podsjeća na to i kaže: *O potomci*

335 El-Kalem, 19-20.
336 El-Kalem, 30-31.
337 Merjem, 28.
338 Alu Imran, 34.

onih koje smo sa Nuhom nosili! On je, doista, bio rob zahvalni[339], tj.: O vi koji ste se sa Nuhom, a.s., na lađu ukrcali! Sjetite se očeva vaših (sa Nuhom, a.s., su se na lađu ukrcali samo vjernici), i sjetite se vjerovanja vaših očeva te Nuhove, a.s., zahvalnosti, jer je on *doista, bio rob zahvalni.* I vi poput njega zahvalni budite i Allaha, dž.š., poput njega spominjite.

Allah, dž.š., nas u Kur'anu na više mjesta podsjeća na potrebu slijeđenja puta dobra i čestitosti kojim su se kretali naši očevi.

Tako Jusuf, a.s., kaže: *I ispovijedam vjeru predaka svojih, Ibrahima i Ishaka i Jakuba; nama ne priliči da ikoga Allahu smatramo ravnim ...*[340]

Nadalje, Allahov Poslanik, s.a.v.s., je jedne prilike rekao: "Gađajte strijelama, o sinovi Ismailovi, jer je i vaš otac bio strijelac."

Naime, El-Buhari bilježi, a Selema ibn el-Ekva', r.a., prenosi da je jedne prilike Allahov Poslanik, s.a.v.s., naišao na nekolicinu ljudi iz plemena Eslem koji su se natjecali u bacanju strijela. Allahov Poslanik, s.a.v.s., im se obratio i rekao: "Gađajte strijelama, o sinovi Ismailovi, jer je i vaš otac bio strijelac, a ja ću biti s tim i tim." Tada je jedna od skupina odustala od bacanja strijela, pa ih je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao: "Šta vam je pa ne bacate (strijele)?" Odgovorili su: "Kako da bacamo kad si ti s njima?!" Onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Bacajte, jer ja sam sa svima vama!"[341]

Nasljeđivanje oca u dobru

Pohvalno je da čovjek naslijedi svoga oca u dobru i dobročinstvu prema njegovom potomstvu (njegovoj djeci), makar se zbog toga morao odreći nekih svojih želja i sklonosti, te da svojoj braći i svojim sestrama nakon očeve ili majčine smrti pruži lijep odgoj.

Tako je i Džabir ibn Abdullah, r.a., odustao od ženidbe djevicom te se oženio razdjevičenom ženom (puštenicom, udovicom) čineći na

339 El-Isra', 3.
340 Jusuf, 38.
341 El-Buhari (2899).

taj način dobro svojim sestrama te iskazujući poštovanje prema svome ocu Abdullahu i priželjkujući nagradu od Allaha, dž.š.

Naime, El-Buhari bilježi, a Džabir ibn Abdullah, r.a., prenosi jedan duži hadis u kojem stoji da ga je jedne prilike Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao: "Jesi li oženio djevicu ili razdjevičenu ženu?" Džabir, r.a., je odgovorio: "Oženio sam razdjevičenu ženu." Allahov Poslanik, s.a.v.s., je upitao: "Zašto nisi oženio djevicu da se s njome zabavljaš i da se ona s tobom zabavlja?" Džabir, r.a., je odgovorio: "O Allahov Poslaniče! Otac mi je preselio (pao kao šehid), a imam maloljetne sestre, pa nisam htio oženiti neku poput njih koja ih ne bi odgajala i brinula se o njima, nego sam oženio razdjevičenu ženu koja će se o njima brinuti i odgajati ih." Džabir, r.a., dalje pripovijeda i kaže: "Kada je (nakon toga) Allahov Poslanik, s.a.v.s., došao u Medinu, otišao sam kod njega rano izjutra s jednom devom, pa mi ju je on platio i vratio nazad."[342]

El-Mugira veli: "Ovo je prema našem mišljenju dobro i pohvalno i u njemu nema ništa loše."

Pridržavanje zakletve i lojalnost

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je iz velike ljubavi i vjernosti prema njoj darivao prijatelje h. Hatidže, r.a., nakon njene smrti. Takav odnos moramo imati i prema roditeljima.

Naime, Muslim u svome *Sahihu* bilježi, a majka pravovjernih, h. Aiša, r.a., prenosi i kaže: "Ni na jednu ženu (Allahovog Poslanika, s.a.v.s.) nisam bila ljubomorna kao na Hatidžu, a preselila je tri godine prije nego što me je oženio, kada god bih ga čula kako je spominje i kada god bi zaklao ovcu i podijelio je njenim prijateljicama, a i njegov Gospodar mu je naredio da je obraduje kućom od biserja (dragulja) u Džennetu."[343]

342 El-Buhari (2967).
343 Muslim (2435).

Uvažavanje oca zbog čestitosti njegovog djeteta

Nekada se ocu iskazuje poštovanje zbog čestitosti njegovog djeteta. S tim u vezi je predaja o Ebu Kuhafi.

Naime, imam Ahmed u svome *Musnedu* bilježi, a Muhammed ibn Sirin prenosi da je jedne prilike Enes ibn Malik, r.a., upitan o boji (kose) Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa je odgovorio: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., je bio samo malo osijedio. Međutim, Ebu Bekr i Omer su nakon njega bojili kosu kanom." Zatim nastavlja i kaže: "Na dan osvojenja Mekke Ebu Bekr je došao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., noseći svoga oca Kuhafu, pa ga je spustio pred njega, a onda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Da si ga ostavio kod njegove kuće, otišli bismo mu zbog zasluga Ebu Bekra.""[344]

Popravljanje onoga što je otac pogrešno uradio

Ako je otac počinio neko zlo ili ga nanio nekom muslimanu, ako je nekome učinio nepravdu ili pokidao rodbinske veze, ako je nešto oteo ili ukrao, naša dužnost je, ukoliko želimo da mu se Allah, dž.š., smiluje, da popravimo ono u čemu je on pogriješio te da, u tom smislu, spajamo pokidane rodbinske veze, vratimo otetu imovinu i otklonimo nepravdu od onih kojima ju je učinio.

Ako je, npr., našim sestrama otac uskratio dio zaostavštine koji im pripada, naša dužnost je da im to dadnemo, spašavajući na taj način oca iz kaburskih tmina i zablude te patnje na Sudnjem danu.

Ako je otac ostavio nepravednu oporuku (testament), ne trebamo je izvršavati, jer je nepravedna oporuka pokuđena i treba je mijenjati.

344 Ahmed (3/160). Niz prenosilaca ove predaje je vjerodostojan.

Ako nam otac ili majka oporuče da kidamo rodbinske veze, ne smijemo to činiti, nego trebamo raditi na spajanju rodbinskih veza, jer i Allah, dž.š., uspostavlja vezu s onim koji spaja rodbinske veze, dok s onim koji rodbinske veze kida i On prekida svaku vezu.

Ako je otac nekome učinio nepravdu i bespravno prisvojio neki imetak te preselio, dužni smo taj imetak vratiti njegovom vlasniku.

U djelu *El-Vere'* od imama Ahmeda navodi se da je jedne prilike upitan o čovjeku koji je preselio i ostavio neku nepokretnu imovinu, s tim da se bavio sumnjivim poslovima pa se njegov sin želi toga odreći. Imam Ahmed je odgovorio: "Ne smeta da naslijedi ono što je njegov otac posjedovao prije nego što se počeo baviti sumnjivim poslovima. Ako zna da je njegov otac nekome učinio nepravdu, neka nepravedno prisvojeni imetak vrati njegovim vlasnicima, a on najbolje poznaje svoga oca."

Oporučivanje roditeljima

Oporučivanje dobročinstva roditeljima i služenja njima je pohvalno djelo. Međutim, kada je u pitanju oporučivanje dijela zaostavštine roditeljima, većina učenjaka je mišljenja da je kur'anski ajet koji govori o tome: *Kada neko od vas bude na samrti, ako ostavlja imetak, propisuje vam se, kao obaveza za one koji se Allah boje, da pravedno učini oporuku roditeljima i bližnjima*[345] derogiran hadisom Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojem stoji da nema oporučivanja nasljedniku te kur'anskim ajetima koji govore o nasljeđivanju.

Učenjaci su se razišli u mišljenju kada je u pitanju derogacija ovog kur'anskog ajeta.[346] Tako jedna skupina učenjaka tvrdi da je taj kur'anski

345 El-Bekare, 180.

346 Imajući u vidu da se učenjaci razilaze u mišljenju te da jedni tvrde da je navedeni kur'anski ajet još uvijek na snazi, dok drugi kažu da je derogiran, dužni smo postupati u skladu s njim sve dok se ne pojavi valjan dokaz o njegovom derogiranju. Et-Taberi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže: "Imajući u vidu da se u vezi s derogiranjem ovog kur'anskog ajeta učenjaci razilaze u mišljenju, mi nemamo pravo donositi zaključak da je derogiran, osim na osnovu dokaza kojem se mora povinovati, iako je nemoguće u jednom (istom) slučaju na ispravan način dovesti u vezu propise koje sadrži ovaj i kur'anski ajet koji govori o nasljedivanju, a da pri tome jedan drugoga ne potisnu. Naime, pod nasihom i mensuhom podrazumijevaju se dva značenja koja u jednom (istom) slučaju nije moguće na ispravan način dovesti u vezu zbog toga što jedan drugoga negiraju."

ajet još uvijek na snazi te da nije derogiran[347], s tim da mu je vanjsko (doslovno) značenje općenito, ali se pod njim podrazumijeva specificiranje u smislu da se u ovom slučaju misli na roditelje i bližnje koji nisu nasljednici. Prema tom mišljenju, značenje ajeta bi bilo: "...da pravedno učini oporuku roditeljima i bližnjima koji nisu nasljednici."[348]

Druga skupina učenjaka kaže da je jedan dio ovog ajeta derogiran, dok je drugi još uvijek na snazi. Tako je derogirana (dokinuta) oporuka

---

347 Et-Taberi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, kaže da neki učenjaci tvrde: "Allah, dž.š., nije ni u čemu derogirao propis koji sadrži ovaj kur'anski ajet. Radi se o tome da je njegovo vanjsko (doslovno) značenje općenito te se kao takvo može odnositi na svakog oca, svaku majku i svakog rođaka. Međutim, ovdje se podrazumijeva propis koji se odnosi na samo neke od njih, a ne sve, tj. na one koji nisu nasljednici umrloga."
Et-Taberi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, navodi i neke predaje u vezi s ovim. Tako u jednoj predaji koju s vjerodostojnim nizom prenosilaca prenosi Mesruk stoji da je on jedne prilike došao kod jednog čovjeka koji je oporučio ono što ne bi trebao oporučivati, pa mu je rekao: "Allah, dž.š., je na lijep način podijelio među vama imetak, a zalutao je onaj koji svome mišljenju daje prednost u odnosu na Allahov, dž.š., propis. Oporuku napravi rodbini koja te ne nasljeđuje, a zatim imetak prepusti onima kojima ga je Allah, dž.š., dodijelio." (2629)
Et-Taberi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, bilježi i drugu predaju s vjerodostojnim nizom prenosilaca od Muhammeda ibn Sirina koji kaže da je Abdullah ibn Mu'ammer u vezi s oporučivanjem rekao: "Ako čovjek imenuje ljude kojima oporučuje, njima će i pripasti, a ako kaže da oporučuje onako kako je to Allah, dž.š., naredio, pripast će njegovoj rodbini." (2633)
Et-Taberi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, s vjerodostojnim nizom prenosilaca bilježi i predaju od Imrana ibn Hudajra (2634) koji kaže da je jedne prilike rekao Ebu Midžlezu: "Oporuka jeobaveza svakog muslimana." Na to je Ebu Mudžlez kazao: "Onima koji ostavljaju dobro" , ili u drugoj predaji: "Obaveza je onih koji ostavljaju dobro."
S vjerodostojnim nizom prenosilaca, Et-Taberi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, bilježi i predaju Džabira ibn Zejda u kojoj stoji da je jedan čovjek napravio oporuku osobama koje mu nisu u srodstvu, iako je imao siromašnih rođaka, te da je on (Džabir ibn Zejd) rekao: "Dvije devetine pripadaju njima, a jedna devetina pripada onima kojima je oporučio." (2636)
Nadalje, s vjerodostojnim nizom prenosilaca, Et-Taberi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, bilježi i predaju u kojoj stoji da je El-Hasan govorio: "Kada čovjek osobama koje mu nisu u srodstvu oporuči jednu trećinu, pripast će im jedna devetina (trećina trećine), dok će njegovoj rodbini pripasti dvije devetine." (2638)
S vjerodostojnim nizom prenosilaca, Et-Taberi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, bilježi i predaju u kojoj stoji da je Tavus rekao: "Kada čovjek napravi oporuku nekim osobama te ih imenuje, a zanemari siromašnu rodbinu, biva im oduzeto ono što im je oporučio te vraćeno rodbini."

348 Ako neko upita: "Kako se može desiti da roditelji ne budu nasljednici?", odgovor bi bio da je to moguće u slučaju kada su roditelji nevjernici ili kada je njihovo dijete učinjeno robom, a Allah, dž.š., najbolje zna.

roditeljima i bližnjima koji su nasljednici, dok je oporuka roditeljima i bližnjima koji nisu nasljednici još uvijek na snazi.[349]

Treća skupina učenjaka tvrdi da je ovaj ajet u potpunosti derogiran.[350]

Prema tome, oporučivanje bližnjima koji su nasljednici, tj. kojima prema Allahovoj, dž.š., Knjizi i Sunnetu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pripada dio zaostavštine onoga koji oporučuje, je dokinuto zato što

---

349 Et-Taberi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, bilježi mišljenje druge skupine te kaže: "To je ajet čiji je propis bio obavezan i koji se praktikovao duže vrijeme, a onda je Allah, dž.š., kur'anskim ajetom koji govori o nasljeđivanju dokinuo propis o oporučivanju roditeljima i bližnjima koji su nasljednici te potvrdio obavezu oporučivanja onima od njih koji nisu nasljednici." U ovom kontekstu, Et-Taberi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, navodi Katadinu predaju (2640), s dobrim nizom prenosilaca, u vezi s kur'anskim ajetom: *Kada neko od vas bude na samrti, ako ostavlja imetak, propisuje vam se, kao obaveza za one koji se Allah boje, da pravedno učini oporuku roditeljima i bližnjima* (El-Bekare, 180). Naime, u predaji stoji da je ovim kur'anskim ajetom propisano oporučivanje roditeljima i bližnjima, a zatim je dokinuto te im je određen obavezni dio imetka. Propis o oporučivanju bližnjima koji nisu nasljednici i dalje je ostao na snazi, a roditeljima je dodijeljen tačno određeni dio imetka, dok oporučivanje nasljednicima nije dozvoljeno.

350 El-Buhari bilježi (2747) predaju u kojoj stoji da je Ibn Abbas, r.a., rekao: "Imetak je pripadao djetetu, a oporuka roditeljima, pa je Allah, dž.š., dokinuo ono što je želio dokinuti te je muškom djetetu odredio koliko dvjema kćerkama, svakom od roditelja je odredio šestinu, supruzi osminu i četvrtinu, a suprugu polovinu i četvrtinu."

Et-Taberi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, bilježi predaju s vjerodostojnim nizom prenosilaca u kojoj stoji da je Ibn Abbas, r.a., ustao i održao ljudima vaz, pa je, učeći i tumačeći poglavlje El-Bekare, stigao do ajeta: *Kada neko od vas bude na samrti, ako ostavlja imetak, propisuje vam se, kao obaveza za one koji se Allah boje, da pravedno učini oporuku roditeljima i bližnjima* (El-Bekare, 180) te rekao: "Ovaj ajet je derogiran (dokinut)."

Et-Taberi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, bilježi predaju koju Muhammed ibn Beššar prenosi od Abdurrahmana ibn Mehdija, on od Sufjana koji je prenosi od Džehdama, a on od Abdullaha ibn Bedra da je Ibn Omer u vezi s kur'anskim ajetom: *Kada neko od vas bude na samrti, ako ostavlja imetak, propisuje vam se, kao obaveza za one koji se Allah boje, da pravedno učini oporuku roditeljima i bližnjima* (El-Bekare, 180) rekao: "Derogirao (dokinuo) ga je ajet o nasljeđivanju." Ibn Beššar veli da je Abdurrahman upitao Džehdama o ovoj predaji, ali je on nije pamtio (2654).

Ja smatram da takvo što ne utiče na vrijednost predaje, jer se od onoga koji prenese hadis pa ga zaboravi hadis prihvata, sve dok ga od njega prenosi pouzdan prenosilac.

Et-Taberi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, s vjerodostojnim nizom prenosilaca bilježi predaju (2661) od Nafi'a u kojoj stoji da Ibn Omer nije napravio oporuku, nego je rekao: "Što se tiče moga imetka, Allah, dž.š., najbolje zna šta sam s njim u životu radio, a što se tiče mojih kuća (prebivališta), ne želim da ih moj sin s bilo kime dijeli."

Et-Taberi, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, s vjerodostojnim nizom prenosilaca bilježi i predaju (2651) u kojoj stoji da je u vezi s kur'anskim ajetom: *Kada neko od vas bude na samrti, ako ostavlja imetak, propisuje vam se, kao obaveza za one koji se Allah boje, da pravedno učini oporuku roditeljima i bližnjima* (El-Bekare, 180) Ibn Zejd rekao: "Allah, dž.š., je to u potpunosti dokinuo te je propisao precizno određene nasljedne dijelove."

nema oporučivanja nasljednicima, dok su se u vezi s onima koji nisu nasljednici, kao što smo vidjeli, učenjaci razišli u mišljenju, a Allah, dž.š., najbolje zna.

Učenjaci koji smatraju da je kur'anski ajet: *Kada neko od vas bude na samrti, ako ostavlja imetak, propisuje vam se, kao obaveza za one koji se Allah boje, da pravedno učini oporuku roditeljima i bližnjima* (El-Bekare, 180) dokinut, zauzeli su različita mišljenja u vezi s onim što ga dokida.

Tako jedni tvrde da je to ajet o nasljeđivanju:

Allah vam naređuje da od djece vaše – muškom pripadne toliko koliko dvjema ženskima. A ako bude više od dvije ženskih, njima – dvije trećine onoga što je ostavio, a ako je samo jedna njoj – polovina. A roditeljima, svakom posebno – šestina od onoga što je ostavio, ako bude imao dijete; a ako ne bude imao djeteta, a nasljeđuju ga samo roditelji, onda njegovoj materi - trećina. A ako bude imao braće, onda njegovoj materi – šestina, pošto se izvrši oporuka koju je ostavio, ili podmiri dug. Vi ne znate ko vam je bliži, roditelji vaši ili sinovi vaši. To je Allahova zapovijed! – Allah, zaista, sva zna i mudar je.[351]

Drugi su mišljenja da je to sljedeći kur'anski ajet:

Muškarcima pripada dio onoga što ostave roditelji i rođaci, i ženama dio onoga što ostave roditelji i rođaci, bilo toga malo ili mnogo, određeni dio.[352]

Treći su, pak, mišljenja da je to sljedeći hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Allah je svakome dao njegovo pravo i zato nema oporuke nasljednicima."[353]

351 En-Nisa', 11.
352 En-Nisa', 7.
353 Prema ovom hadisu postupali su svi učenjaci. Ovaj hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., ima više predaja. O svakoj od tih predaja bilo je nekih diskusija, a prema mom mišljenju najbolja je ona koju bilježi Ebu Davud (2870; 3565), Et-Tirmizi (2120) i drugi, a prenosi Ismail ibn Ajjaš od Šurahbila ihn Muslima da je Ebu Umama čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: "Allah je svakome dao njegovo pravo i zato nema oporuke nasljednicima." Niz prenosilaca ove predaje je dobar, a u vezi sa Ismailom ibn Ajjašom je bilo nekih kritika. Neki učenjaci su ga uopćeno kritikovali, drugi su njegove predaje smatrali dobrim, a treći su dobrim smatrali njegove predaje koje prenosi od stanovnika oblasti u kojoj je i on živio, a takva je i ova predaja. Ibn Adijj u svom djelu *El-Kamil* u životopisu Ismaila ibn Ajjaša navodi ovu predaju. U svakom slučaju, svi učenjaci su postupali prema ovom hadisu, a Šafija u vezi s njim kaže: "Prenose ga svi od svih i on je kao takav jači od pojedinačnih predaja (predaja koje prenosi samo po jedna osoba), a Allah, dž.š., najbolje zna.

Neki tvrde da su imami postigli saglasnost u vezi s tim te se na nju i pozivaju, a mi smo to već spomenuli i pojasnili, a Allah, dž.š., najbolje zna.

Skrivanje nedostataka roditelja

Skrivanje nedostataka muslimana općenito trebalo bi biti nešto čemu svi težimo i što nam je svojstveno imajući u vidu sljedeće riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Ko sakrije (mahanu) muslimana, i Allah će sakriti njega (njegovu mahanu) i na ovom i na onom svijetu."

Onaj koji je sklon širenju bestidnih glasina o vjernicima biće za to teško kažnjen. S tim u vezi je sljedeći kur'anski ajet:

One koji vole da se o vjernicama šire bestidne glasine čeka teška kazna i na ovom i na onom svijetu; Allah sve zna, a vi ne znate.[354]

Šta će tek biti s onim koji otkriva nedostatke svojih roditelja ili jednog od njih dvoje?!

I šta će tek biti s onim koji o njima širi bestidne glasine?!

Traganje za nečijim greškama i nedostacima koji su skriveni te otkrivanje svega toga je nešto što je pokuđeno i zabranjeno.

Tako je sljedeći kur'anski ajet: *O vjernici, ne zapitkujte o onome što će vam pričiniti neprijatnosti ako vam se objasni ...*[355] objavljen u vezi s čovjekom koji je, kada bi se god s nekim posvađao, bio pripisivan drugome a ne svome ocu, pa je jedne prilike upitao Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Ko je moj otac, o Allahov Poslaniče?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Tvoj otac je Huzafa."

Naime, El-Buhari bilježi, a Enes ibn Malik, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jednoga dana, kada se sunce počelo spuštati prema

354 En-Nur, 19.
355 El-Ma'ida, 101.

zapadu, izašao i klanjao podne-namaz, a onda se popeo na minber, spomenuo Sudnji dan i njegove strahote te rekao: "Ko (me) želi o nečemu upitati neka pita, a nećete me ni o čemu upitati, a da vas o tome neću obavijestiti dok ste ovdje sa mnom." Ljudi su počeli mnogo plakati, a on je ponavljao: "Pitajte me!" Onda je ustao Abdullah ibn Huzafa es-Sehmi i upitao: "Ko je moj otac?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Tvoj otac je Huzafa", a zatim je ponovo počeo ponavljati: "Pitajte me!" Onda je h. Omer, r.a., sjeo na koljena i rekao: "Zadovoljni smo Allahom, dž.š., kao Gospodarom, islamom kao vjerom i Muhammedom, s.a.v.s., kao poslanikom." Allahov Poslanik, s.a.v.s., je nakon toga ušutio, a zatim je kazao: "Upravo mi je na ovom zidu izložen (prikazan) Džennet i Džehennem. Nikada nisam vidio toliko dobra i toliko zla."[356]

Ako pretpostavimo da mu je majka u džahilijjetu počinila blud, kao što su to u džahilijjetu mnogi činili, te da mu je, kada je upitao za oca, odgovoreno da je to neko drugi, a ne Huzafa, da li bi to bilo skrivanje grijeha njegove majke ili, pak, njeno sramoćenje?

Odgovor bi bio da bi to bilo sramoćenje i njega i njegove majke podjednako.

Zatim se postavlja pitanje da li je to pohvalan postupak, a mi odgovaramo da nije i tvrdimo da je to krajnje pokuđeno te ga zbog toga i smatramo zabranjenim.

Navest ćemo ovdje i drugu predaju ovog hadisa. Naime, El-Buhari i Muslim[357] bilježe, a Enes ibn Malik, r.a., prenosi da su jedne prilike do Allahovog Poslanika, s.a.v.s., doprle neke vijesti o njegovim ashabima, pa je održao vaz i rekao: "Izložen (prikazan) mi je Džennet i Džehennem. Nikada nisam vidio toliko dobra i toliko zla kao danas. Kada biste znali ono što ja znam, malo biste se smijali, a mnogo biste plakali." Enes ibn Malik dalje pripovijeda i kaže da ashabima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., nije osvanuo teži dan. Prekrili su glave i čulo se kako plaču, a onda je ustao h. Omer, r.a., i rekao: "Zadovoljni smo Allahom,

356 El-Buhari (540).
357 Muslim (2359).

dž.š., kao Gospodarom, islamom kao vjerom i Muhammedom, s.a.v.s., kao poslanikom." Zatim je ustao taj čovjek i upitao: "Ko je moj otac?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Tvoj otac je Huzafa." Tada je objavljen gore navedeni kur'anski ajet: *O vjernici, ne zapitkujte o onome što će vam pričiniti neprijatnosti ako vam se objasni ...*[358]

Muslim također bilježi i predaju koju prenosi Enes ibn Malik, r.a., i kaže da je jednoga dana, kada se sunce počelo spuštati prema zapadu, Allahov Poslanik, s.a.v.s., izašao i klanjao sa ashabima podne-namaz te se nakon selama popeo na minber, spomenuo Sudnji dan i njegove strahote i rekao: "Ko (me) želi o nečemu upitati neka pita. Tako mi Allaha, nećete me ni o čemu upitati, a da vas o tome neću obavijestiti dok ste ovdje sa mnom."

Enes ibn Malik, r.a., dalje pripovijeda i kaže da su ljudi počeli mnogo plakati kada su to čuli, a Allahov Poslanik, s.a.v.s., je ponavljao: "Pitajte me!" Onda je ustao Abdullah ibn Huzafa i upitao: "Ko je moj otac, o Allahov Poslaniče?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Tvoj otac je Huzafa." Pošto je Allahov Poslanik, s.a.v.s., nastavio ponavljati: "Pitajte me!" h. Omer, r.a., je sjeo na koljena i rekao: "Zadovoljni smo Allahom, dž.š., kao Gospodarom, islamom kao vjerom i Muhammedom, s.a.v.s., kao poslanikom." Allahov Poslanik, s.a.v.s., je nakon toga ušutio, a zatim je kazao: "Tako mi Onoga u čijoj ruci je Muhammedov život, upravo mi je na ovom zidu izložen (prikazan) Džennet i Džehennem. Nikada nisam vidio toliko dobra i toliko zla kao danas."[359]

Ibn Šihab kaže da mu je Ubejdullah ibn Abdullah ibn Utba rekao kako je Abdullahu ibn Huzafi njegova majka kazala: "Nikada nisam čula za sina koji ima manje poštovanja prema majci od tebe. Zar si vjerovao (mislio) da je tvoja majka počinila grijeh koji su u džahilijjetu žene činile, pa me sramotiš pred ljudima?!" Onda je Abdullah ibn Huzafa rekao: "Tako mi Allaha, da me je pripisao crnom robu, bio bih mu odan i privržen."[360]

---

358 El-Ma'ida, 101.
359 Muslim (str. 1832-1833).
360 Ovo je mursel predaja.

Poklon vama i vašim roditeljima

Imam Ahmed, neka mu se Allah, dž.š., smiluje, bilježi, a Burejda, r.a., s dobrim nizom prenosilaca prenosi da je jedne prilike sjedio kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te da ga je čuo kako kaže: "Učite (napamet) poglavlje El-Bekare, jer je u njenom prihvatanju (učenju) sreća i blagostanje, u njenom ostavljanju (zanemarivanju) jad i tuga, a vračevi joj nisu dorasli." Onda je neko vrijeme šutio, a zatim je rekao: "Učite (napamet) poglavlje El-Bekare i Alu Imran, jer su to dva cvijeta koja će na Sudnjem danu praviti hlad iznad svoga vlasnika (onoga koji ih bude učio) kao da su dva oblaka, ili dvije sjene, ili dva jata ptica raširenih krila. Kur'an će na Sudnjem danu u liku blijedog čovjeka susresti onoga koji ga je učio kada se nad njim otvori kabur, pa će ga upitati: 'Poznaješ li me?' Čovjek će odgovoriti: 'Ne, ne poznajem.' Onda će Kur'an reći: 'Ja sam tvoj prijatelj Kur'an zbog kojeg si trpio žeđ na popodnevnoj žegi i zbog kojeg noću nisi spavao. Svaki trgovac je svojoj trgovini okrenut, a ti si danas okrenut svakoj trgovini.' Onda će mu u desnu ruku biti data vlast, a u lijevu vječnost te će mu na glavu biti stavljena kruna dostojanstva. Njegovim roditeljima će biti odjevena odijela (ogrtači) kojima na ovome svijetu ravnih nema, pa će upitati: 'Zbog čega nam je ovo odjeveno (čime smo ovo zaslužili)?' Biće im odgovoreno: 'Zbog prihvatanja (učenja) Kur'ana od vašeg djeteta', a zatim će mu biti rečeno: 'Uči (Kur'an) i uzdiži se po džennetskim nivoima i odajama', pa će se uzdizati sve dok ga bude učio, ubrzano ili lijepo i skladno."[361]

361 *Musned* (5/348).

SADRŽAJ